

מבחר סיפורים

לפסח





# הַבְּגֵד הַבְּלֹוי וְהַחֲלָה הַנִּקְשָׁה



לגביר אחד היתה בת כלילת המעלות. הוא בקש להשיאה לעלם מבחר, שיהיה כליל השלמות - חכם, נבון, ירא שמים, בעל מדות טובות, מתמיד ובעל נימוסים. את כל ההצעות שהצעו לו פסל. בכל מעמד מצא פגם. הוא חקר ודרכ, חפש והתרוצץ - עד שסוף סוף מצא את מבקשו.

בכפר אחד, בביתו של עני ואביון, גדל בחור בעל מדות וברוד כשרונות. כשעמד הגביר על טיבו

של הבחור, פנה לאביו ואמר לו: "תנה את בנך ונחג הערב את כלולותיו!". השתאה העני ואמר: "מה המהירות ומה החפזון? קצב זמן, ונכין את כל צרכי החתנה כנאות!". צחק העשיר ואמר: "אל דאגה! משרתים רבים לי, כסף לא חסר לי. אקרא למבשלות, לחיטים, לנגנים ולכל הדרוש, אצנה ויכינו את החתנה לפי כל הגוונים וברמה הגבוהה ביותר, בתוך כמה שעות!" העשיר חשש שמא יקדמנו אחר ויטח את הבחור המצין לחתן, ולכן רצה להזדרז ולהוציא את החתנה אל הפעל.

לאחר שנועצו בחתן ובכלה והסכימו ההורים, ארגנו את הכל. חיש מהר רצו המשרתים, קנו בדים והושיבו חיטים זריזים לתפור את בגדי החתנה המהדרים, שחטו תרנגולות והעמידו מבשלות להכין סעודה כיד המלך, הבהילו את האופים, לשו, ערכו ואפו את החלות - והעשיר עומד עליהם ומזרזם. אך מכיון שהזדרזו כל כך, לא הספיק הבצק לתפח כראוי, והחלות יצאו קשות ורדודות.

עד הערב הכל היה מוכן. בני הזוג נגשו להחליף את בגדיהם ולהתארגן לחתנה. החתן שם לב, כי לאחר שהחליף את בגדיו נטל אבי הכלה את בגדיו הישנים והבלויים וארז אותם בקפידה. החתן הבין את פשר הדבר, לקח גם הוא חלה אחת והטמין אותה בין קפלי הבגדים הישנים הארוזים בחבילה.

החתנה נחגה ברב פאר והדר, ולאחר מכן המשיך העשיר לדאג לכל מחסורם של בני הזוג. עברו שנים, והנה פעם אחת הבעל זלזל בחותנו. בקש החותן להזכיר לחתנו מנין בא ומי הביא לו את כל עשרו החמרי. מה עשה? שלף את חבילת הבגדים הקרועים והבלויים, והחל

מתיר את הקשרים כדי להזכיר לחתן את עברו הרחוק. אך לפתע נשכח מתוך החבילה גם חלה קטנה, נקשה ורדודה.

"מה זאת?", תמה העשיר. "אני הנחתי אותה שם", אמר החתן. "בערב החתונה, כשהטמנת את הבגדים, הבנתי שתדע לרמוז לי מי אני ומה עברי. אף אני החבאתי את החלה כדי להזכירך מי אני - מדוע כה נלחצת והזדרזת לארגן את החתונה, עד כדי שהבצק לא תפח? האם לא בגלל שידעת את מעלותיו של הבחור שרצית כחתנתך? ברור ה', מעלות אלו עדין נשארו..."

החתן חיד וכעסו שכך, ושני האנשים חזרו להעריך זה את זה ולחיות בשלום כמשפחה שלמה ומלכדת.

\*\*\*

ספור זה אינו אלא משל. בני ישראל נוהגים בפסח כבני מלכים. אנו מסבים לשלחן מפא"ר, אוכלים בכלים נאים, שוחטים (בזמן המקדש) את קרבן הפסח ואוכלים אותו על השבע, ואף נוהרים שלא לשבר בו עצם - הכל כמנהג מלכים. רצה הקדוש ברוך הוא להזכירנו שכל העשר הזה והגאולה הזאת, לא תמיד היו מנת חלקנו, לבל נשכח להודות לה' על שחלצנו מרעה גדולה - ולכן צוה עלינו ה' לאכל מרור ולזכר את שעבוד מצרים. ומצד שני צונו לאכל מצה, כדי להזכר בכך שה' כל כך רצה את בני ישראל ואהב אותם, עד שהוציאם בחפזון ממצרים ולא הספיק הבצק להחמיץ.

## יחז

מספרים על הגאון רבי יהונתן מפראג בגלילותיו כי פעם אחת בגיל פסח בעת הסדר כשהגיעה שעת אכילת אפיקומן ראה אביו והנה האפיקומן איננו, מיד הבין כי ידו של יהונתן היתה בגנבה זו. כשנשאל על כך, הודה ולא כחד, והודיע שלא יחזירהו עד שיבטיח לו אביו שיקנה לו אחרי החג חליפה חדשה.

בלית ברירה הבטיח לו אביו שיקנה לו חליפה חדשה - אבל תכף כשהחזיר יהונתן את האפיקומן, התחכם אביו וחלק לכל המסבים מהאפיקומן, ואמר ליהונתן שלא יתן לו חלק לקים מצות האפיקומן עד שישחרר אותו מהבטחתו. מיד הוציא יהונתן מכיסו פרוסת אפיקומן וקרא מתוך חדנה: הריני מוכן ומזמן לקים מצות אכילת אפיקומן. ונמק: שערתי, אבא, כי אחר שאחזיר לך את האפיקומן תסרב לתת לי ממנו, עד שאסכים לותר על הבטחתך, ולכן לקחתי חלקי בטרם שהחזרתיו לך, ואת הבטחתך אתה חייב לקים.

## הגביע של סבא / אילנה ברנסון



רביעית התעוררה לשמע הרעש שעלה מכוון המטבח. "מה קרה?"  
תממה רביעית לעצמה, "מדוע לא נותנים פה לישון?"  
רביעית עצמה את עיניה וחשבה לשקע שוב בשנה מתוקה, אך  
קולה של אמא הגיע אל אזניה.

"רותי, תנקי היטב את התיק שלך, אולי שכחת שם איזה סנדוויץ'  
ואולי יש עוד חמץ שמסתתר בפנים", קראה אמא, שהיתה עסוקה  
בנקיון התנור.

"יוסי, אתה תסדר את כל הצעצועים ואת מדף הספרים שלך,  
ושמוליק, אתה תעזר לאבא בצביעת חדר העבודה".

רביעית הסתכלה סביבה, כלם היו עסוקים בנקיון הבית במרץ רב. אמא נקתה גם את  
המקרר, המטאטא והדלי היו זרוקים באמצע הסלון, השטיח היפה היה מגלגל, הווילונות  
הורדו ונכנסו ישר למכונת הכביסה, רביעית כבר הבינה – פסח מתקרב, צריך לנקות ולהכין  
את הבית לקראת החג.

"ומה יהיה עלי?" אמרה רביעית לעצמה בעצב, "האם מישהו ינקה אותי לכבוד החג? ואולי  
מישהו יוציא אותי סוף סוף מהארון הזה ויניח אותי על שלחן החג?"

"חה..חה..חה" שמעה רביעית לפתע צחוק. היא הפנתה את ראשה לאחור, מאחוריה עמד  
גביע הפסח הנוצץ והמהדר וצחק בקול.

"את באמת חושבת שאותך יניחו על שלחן החג בליל הסדר?" שאל הגביע בקול מזלזל. "הרי  
את אינך יפה וחדשה כמוני, וחוצץ מזה את קטנה ובקשי יש בך רביעית".

רביעית הסמיקה מרב בושה. גביע הפסח באמת צדק. היא לא היתה יפה ונוצצת כמוהו, היא  
לא היתה חדשה, היא היתה קטנה, ובאמת בקשי הכילה כמות של רביעית. הרי בגלל זה כל  
הגביעים על המדף קראו לה רביעית.

"אני חושב שהשנה יקדשו על גביע הפסח החדש והנוצץ", אמר גביע הזכוכית שעמד בפנה.  
"הרי קנו אותו לא מזמן, ובנדאי קנו אותו לכבוד פסח".

גביע הפסח חיד לעצמו בהנאה מרבה. גם הוא חשב כמו גביע הזכוכית.

על המדף עמדו גביעי פסח נוספים. אמנם הם לא היו חדשים, אך הם היו באמת יפים  
ומעטרים בעטורי פסח מיוחדים.

"אני חושב שאין לי סכוי השנה", נאנח הגביע השמן, "אני אמנם גדול אך קצת זקן...  
נראה לי שאדון אברהם יעדיף את הדור הצעיר..."

גם הגביעים האחרים הסכימו אתו. למה אדון אברהם קנה גביע פסח חדש ונוצץ חדש לפני  
פסח, אם לא כדי להשתמש בו?

רביעית החליטה שלא כדאי להצטרף יותר מדאי, הרי מדובר בליל הסדר, ובכל בית משתדלים לפאר את שלחן החג בכלים הכי יפים, והיא באמת לא כל כך יפה. הגיע ערב החג.

"אבא, איזה גביע לשים על השלחן?" שאלה רותי את אבא.

"נו, כמובן..." אמר אבא, אך באותו הרגע צלצל הטלפון ואבא נגש לענות.

"כמובן הגביע החדש", אמרה רותי לעצמה והניחה אותו על השלחן.

"כמובן..." אמר הגביע החדש בהתנשאות.

"כמובן..." אמרה רביעית בהבנה ובצער.

אחרי תפלת החג, נכנסו סבא אבא והילדים הביתה. אבא התבונן בשלחן החגיגי בהנאה מרבה, ולפתע נחו עיניו על הגביע החדש.

"רותי" קרא אבא, "מדוע לא שמת את הכוס של סבא? תביאי בבקשה את הכוס הקטנה".

רביעית לא האמינה למשמע אזניה. "מה? אדון אברהם רוצה אותי?" רביעית צחקה לעצמה והסמיקה שוב.

רותי החזירה את הגביע המביש לארון, ולקחה את רביעית. אבא התבונן ברביעית בחבה, מזג יין לתוכה וקדש.

"אבא, אני לא מבינה" אמרה רותי בזמן הארוחה "למה רצית לקדש דווקא על הכוס הקטנה?"

"... אמר אבא, "לכוס הזו של סבא יש ספור מיחד".

"באמת?" סקרנותו של יוסי התעוררה "סבא, ספר לנו בבקשה".

"אמר סבא והחל לספר. "את הכוס הזו קבלתי במתנה מסבא שלי לכבוד בר המצוה שלי. היא אמנם לא היתה כל כך גדולה, אך היא היתה עשויה מכסף טהור, ובימים ההם היא היתה נחשבת לכוס יקרה מאד. סבא שלי בקש מהצורך שיחרט על הגביע 'ליצחק היקר מתנה מסבא משה'".

"ובכן", המשיך סבא "שנתיים אחר כך פרצה המלחמה. נאלצתי לעזוב את הבית אך לקחתי אתי את הכוס הקטנה והיקרה שלי. הרי היא היתה המתנה מסבא שלי. הרבה הרפתקאות עברו עלי ועל הכוס, ופעם אחת חיי אף נצלו בזכותה. שמרתי עליה מכל משמר. זה החפץ היחיד שנותר לי למזכרת מימי נעורי, ומבית אבי. עכשיו אתם מבינים מדוע היא כל כך יקרה לי?"

רביעית הקשיבה לספור בקשב רב והסמיקה שוב. נכון, היא אמנם קטנה ולא חדשה, אך מה אכפת לה? הרי היא הכוס היקרה של סבא.

# השודדים שראו מלאכים



ספורנו מתחיל לפני יותר ממאה וחמישים שנה בעירה קטנה בגרמניה, הימים ימי ערב פסח והיהודים מתכוננים לקראת חג הפסח. גם הבתים כבר נקיים כמעט מכל פירור חמץ. פה ושם עולה ניחוח תבשילי ה'סדר'. בגדי החג מוכנים ללובשיהם. ילדים נרגשים משחקים בחוץ. בעלי המלאכה עושים מלאכתם בעליזות. מחר יכנס הפסח, ויהודי העירה כבר התחילו לטעום מטעמו של החג.

ולפתע, קולות מבוהלים נשמעים מכיוון הרחוב הראשי של העירה: דהרת סוסים, צעקות אנשים, ובגי העירה נאספים סביב עגלה שבורה, לשמוע מה קרה.

"היינו בדרכנו לעירה" מספרים נוסעי העגלה ההמומים, "כאשר התקפנו על ידי כנופית שודדים, קרוב למאתים שודדים. טוב שהיה לנו במזודות, בין שאר המצרכים לחג, גם בקבוקי יין רבים. השודדים החלו מיד לשתות ולהשתכר, וכך יכולנו להימלט... אבל שמענו אותם אומרים זה לזה, שמחר יתקפו את העירה, ואז ממילא הכול יהיה שלהם" "יש לפנינו שעות אחדות כדי להתכונן לקראתם" הוסיף העגלון. "כאשר עזבנו אותם היו שיכורים לגמרי, אבל לאחר שיתפכחו מהיין, אין ספק שניגיעו לכאן".

כאשר התאספו הכול לתפילת המנחה. קשה היה להתרכז בתפילה. מבקשים את ישועת ה', והפחד גובר. לאחר התפילה קם גביר העירה, שחוץ מעושרו היה גם איש חכם, ופנה אל הנאספים: "ביתי הגדול נמצא בתחילת העירה וחזק כמבצר. בואו, נתאסף אצלי. כל אחד יביא עמו קלשון, גרזן או מכוש. כשיגיעו השודדים לעירה, יצטרכו לעבור ליד ביתי. נחכה שם לתוקפים, ואולי נצליח להילחם בהם ולהבריחם" התעודדו האנשים. הלכו לבתיהם, ועד מהרה חזרו לבית הגביר, חמושים בכלים שונים, וחכו לבאות.

הלילה חלף, הגיע היום הבא. כל הגברים מכנסים, חמושים בכלי ברזל, בבית הגביר, חוץ מאחד אהרן הקצב. אנשי העירה חכו לאהרן הקצב עד הערב, וכאשר לא בא, הלכו לביתו שלושה אנשים, לברר מדוע לא בא. עמדו בפתח ביתו של ר' אהרן, ונדדו למראה עיניהם. יושב האיש בחברת משפחתו, כאילו לא אירע דבר, ועורך את ה'סדר'. הקצב התנצל: "חג היום, ואינני מוכן להפר את ליל ה'סדר". הרי ליל שימורים הלילה, ואנו מבטחים מכל רע..."

השלושה ניסו לדבר על לב בני-הבית, להסביר את הסכנה שלתוכה הם מכניסים את עצמם. אך הקצב ומשפחתו היו איתנים בביטחונם בה. "אתם עשו כרצונכם" השיבו לשליחים, "אנו נשארים כאן ובוטחים בקדוש ברוך הוא".

כאשר הגיעו ראשוני השודדים, מתגנבים כחילולי לילה אל העיר. כל הבתים היו חשוכים. רק בית אחד היה מואר - ביתו של הקצב. לשם פנו השודדים.

מתוך הבית נשמע קול שירה עריבה. היה בה, בשירה, משהו שעצר את הכנופיה מלפרוץ אל בית. מנהיג השודדים ועוזרו התקרבו בשקט אל החלון והציצו פנימה. מחזה שלא מן העולם הזה נגלה לעיניהם. ליד שולחן מכוסה מפה צחורה, ישב אהרן כמלך של ממש. לפניו, על השולחן, כלי כסף, צלחות וגביעים, וסביב השולחן יושבים אשתו, הדוכה כמלכה, והבנים והבנות, כנסיכים ונסיכות. פני המסבים הקרינו רוחניות גבוהה, כל כלם שקועים בשירה, משחררים לחלוטין מכל טרדות של חלון.

מנהיג השודדים התרשם עד עמקי נפשו מהמראה שראה. נדמה היה לו שאין אלה בני אדם, אלא מלאכי שמים. "אנו עוזבים עינה זו!", לחש לעוזרו והתרחק מהחלון.

השנים חזרו אל הכנפיה, שחיכתה להם בקוצר רוח. כשהגיעו, קרא מנהיגם בקול גדול: "היהודים שוב הפעילו נגדנו את מעשי הפישוף שלהם... אם לא נעזוב את המקום מיד, נהיה אבודים לנצח!". כהרף עין עלו השודדים המבוהלים על סוסייהם ונסו מהמקום. כעבור דקה לא נותר איש מהם בתחום העינה.

לכל מה שקרה היו עדים שני יהודים, שנשלחו מטעם הגביר לעקב אחר צעדי השודדים. הם שבו לבית הגביר ודיווחו על כל מה שהתרחש ועל מנוסת התוקפים. הכול יצאו מהבית הנצור ובאו אל בית הקצב.

הקצב ובני ביתו עדיין ישבו ליד שולחן ה"סדר". הם לא ידעו כלל על מה שהתרחש מאחורי חלון ביתם. לא שמעו את בוא השודדים, ולא ידעו על הסתלקותם. חשבו לתכם, שהאנשים באו לאחל להם חג שמח...

הגביר סיפר להם את דבר נס ההצלה ואמר: "אכן, צדקתם, ליל שימורים הוא הלילה הזה ולא ינום ולא יישן שומר ישראל".

## כְּרִטִים לְגוֹ עֶדוּ



יהודי העירה ליאזנה (שנתפרסמה לגמים כְּעִיר מְגוּרִיו שֶׁל רַבִּי שְׁנִיאֹר זֶלְמָן, בַּעַל הַתִּנָּא וְהַשְׁלַחַן עָרוֹךְ) אֲמָנָם שָׁמְעוּ עַל עֲלִילוֹת דָּם שֶׁהִתְרַחְשׁוּ בַּמְקוֹמוֹת אַחֲרֵיכֶם, אֲךָ לְגִבְיָהֶם לֹא יָצְאוּ הַדְּבָרִים מִגֶּדֶר שְׁמוּעוֹת.

זו הִיְתָה עִירָה שְׁקֵטָה וְשָׁלוֹה. הַיְּחֻסִּים בֵּין הַגּוֹיִים לַיהוּדִים הָיוּ שֶׁל יְדִידוּת וְשָׁלוֹם. יְהוּדִים וְגוֹיִם סָחְרוּ אִלֵּה עִם אִלֵּה, וְלֹא

אֶחָת הָיוּ הַשְׂכָּנִים הַגּוֹיִים סוֹעֲדִים עַל שְׁלַחָנָם שֶׁל הַיְּהוּדִים בִּימֵי שַׁבָּת וְחֹג.

הַמִּפְנֶה חָל כְּשֶׁהִגִּיעַ כְּמֶר חֹדֶשׁ לַעִירָה, שׁוּנָא יִשְׂרָאֵל מִשְׁבַּע. "הַיְּהוּדִים שׁוֹנְאִים אוֹתָנוּ, בָּזִים לָנוּ וְרוֹצִים בְּדַמְנוּ!", הָיָה זֹעֵק בְּכִנְסִיתוֹ לִפְנֵי הַמוֹנִי הַמַּאֲזִינִים הַנִּבְעָרִים, "מֵאֲזוּ מָסְרוּ אֶת מְשִׁיחֵנוּ לְצָלִיבָה, הֵם מִתְנַכְּלִים לָנוּ!".

בַּתְּחִלָּה קִבְּלוּ הַתּוֹשָׁבִים הַגּוֹיִים אֶת דְּבָרֵי הַהִסְתָּה בְּמִשְׁיכַת כְּתָף. לֹא הִיְתָה לָהֶם שׁוֹם עֲלֵה לְהַפְּרֹת אֶת יַחְסֵי הַיְּדִידוּת עִם הַיְּהוּדִים, וְטַעֲנַת הַכְּמָר, שֶׁהַיְּהוּדִים רוֹצִים בְּדָמָם שֶׁל הַנוֹצְרִים, לֹא נִתְקַבְּלָה עַל דַּעְתָּם. אֲךָ חֲזָקָה עַל תַּעֲמוּלָה שֶׁהִיא פּוֹעֶלֶת אֶת פְּעֻלָּתָהּ, וְאֵט-אֵט הִחֲלוּ הַדְּבָרִים לְמָצָא מְקוֹם בְּלֵב הַגּוֹיִים הַפְּשׁוּטִים וְהַתְּמִימִים.

לְקִרְאָת הַפֶּסַח הַגָּבִיר הַכְּמָר אֶת נְאוּמֵי הַהִסְתָּה. הוּא הִזְהִיר אֶת מַאֲזִינָיו לִשְׁמֹר בְּשִׁבְעַ עֵינָיִם עַל יְלַדֵּיהֶם, לְבַל יַחְטְפוּם הַיְּהוּדִים. וַיּוֹם אֶחָד הִטִּיל הַכְּמָר פָּצָצָה: "בְּכֶפֶר הַסְּמוּךְ חֲטָפוּ הַיְּהוּדִים הַשָּׁבוּעַ יָלֵד מִשְׁלָנוּ, שֶׁהוּא נּוֹצְרִי תָמִים! הוּא עוֹמֵד לְהַשְׁחִט בְּכָל יוֹם, כְּדֵי לְמַהֵל אֶת דָּמוֹ בַּעֲסַת הַמִּצּוֹת שֶׁלָּהֶם..."

הַשְּׁמוּעָה הַנוֹרָאָה פָּשְׁטָה בְּעִירָה. גּוֹיִים, שֶׁהָיוּ מִגִּדְּדִים עִם יְהוּדִים, הִחֲלוּ לְהַבִּיט בָּהֶם בְּמִשְׁטָמָה. חֲנִיּוֹת הַיְּהוּדִים נִסְגְּרוּ. אֵימַת פּוֹגְרוֹם רַחֲפָה עַל הַיְּהוּדִים. בְּלִילָה הַתְּפָרָצוּ שׁוֹטְרִים לְבֵתֵי שְׁנֵי יְהוּדִים, שָׁעַל-פִּי 'עֲדִיּוֹת' הָיוּ הָאֲשָׁמִים בַּחֲטִיפַת הַיָּלֵד, וְעָצְרוּ אוֹתָם.

רַב הַקְּהֵלָה, ר' שְׁמַאי, וְרֹאשֵׁי הַקְּהֵלָה הִזְמִינוּ לַמְּשֻׁטָּרָה. גַּם הַכְּמָר עָמַד שָׁם, מִבֵּיט בְּעֵינָיִם בּוֹעֲרוֹת מִשְׁנָאָה עַל הַיְּהוּדִים. "הָאֲשָׁמִים בַּחֲטִיפַת הַיָּלֵד אֲמָנָם נִעְצְרוּ", אָמַר מִפְּקֵד הַמְּשֻׁטָּרָה, "אֲבָל הַיָּלֵד טָרָם הִחְזֹר. עֲלִיכֶם לְהַחְזִירוֹ מִיָּד. אִם לֹא - לֹא נוֹכַל לְשַׁלֵּט בְּהִמּוֹן! אֲנִשִּׁי הָעִיר יִנְקְמוּ בָכֶם נִקְמָה נּוֹרָאָה!".

הַיְּהוּדִים הִסְתַּגְּרוּ בְּבִתְיָהֶם רוֹעֲדִים מִפְּנֵי הַבָּאוֹת. שְׁמַחַת הַחַיִּים הַשְּׁבִתָּה. רַב הָעִיר הִכְרִיז עַל תַּעֲנִיַת שֶׁל שְׁלוֹשָׁה יָמִים. הוּא קָרָא לַיהוּדִי הָעִיר לְהִתְפַּנֵּס בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ וּלְקַרֵּא תַּהֲלִים.

לאחר תפילת מנחה אמר הקהל ודוי ואז קמו הרב ובית דינו, דמעות בעיניהם, והכריזו חרם על אלה שהעלימו את הילד הנוצרי וטפלו את העלילה הבזויה.

ביום ראשון יצא הכמר שםח לכנסיתו. סוף סוף עלה זממו בידו, והפוגרום הגדול עומד להפתח. "המשטרה אינה מצליחה למצא את הילד!", שלחב את הרוחות, "עלינו להכריח את היהודים לגלות היכן החביאו אותו! עוד מעט יגיע הפסח שלהם, והם ישחטוהו! יש להציל את הילד ולנקם בהם! לטבח בהם!"...

עוד רגע והקהל היה יוצא לטבח ביהודים כמצות הכמר, ולפתע קם אפר אחד ובקש לדבר. "כבוד הכמר!", גמגם האפר, "אתה זוכר את החבר שלי, ואצק? כשהיה חולה מאד, הבטחת לו שאם יחביא ילד, תדאג שיעלה לאחר מותו ישר לגן עדן. החבר שלי קים את ההבטחה שלו, ואמש מת. הוא בקש להזכיר לך לדאג שהוא באמת יעלה לגן עדן"...

הכמר התבלבל לרגע, אך מיד התעשת וצעק: "מה השכור הזה מבלבל את ראשו בדברי הבל? חצפה שכזאת: לבוא שכור לכנסיה! החוצה מיד!".

האפר המסכן, שלא הבין מדוע גער בו הכמר, עמד מחוץ לכנסיה, וחזר וספר את ספורו לסקרנים. בתוך ההמון היה גם שוטר, ונדברי האפר עוררו חשד בלבו. הוא בקש ממנו פרטים על מקום מגוריו של ואצק, ויצא לשם עם עמיתו. שם נמצא הילד שלם ובריא. השוטרים מהרו עמו אל הכנסיה, והגיעו בדיוק לקראת תם התפלה.

כשראה את הילד והשוטרים, נבהל הכמר. הוא החל להצטלב ולגמגם שהיהודים אמנם חטפו את הילד, אך כשראו שמזמתם אינה מצליחה, החליטו להחזירו; ומכיון שפחדו להחזירו בגלוי, שחדו את השוטרים שיחזירו את הילד...

הקהל כבר היה מבלבל לגמרי. ואז קם מפקד המשטרה וקרא: "הכמר אינו דבר אמת. לא היהודים חטפו את הילד, אלא ואצק, במצות הכמר. היהודים חפים מכל פשע, ומי שיעז לגעת בהם לרעה, יענש בכל חמרת הדין!".

בינתיים ישבו יהודי ליאזנה בבית המדרש וקראו תהלים, בתחנונים לקדוש ברוך הוא שיצילם מן הסכנה המרחפת על ראשם. ופתאום הגיעו לבית הכנסת מפקד המשטרה ושוטרים אחדים, ועמהם שני היהודים העצורים. היהודים חשבו שעומדים לתלות עכשיו את השניים, והזעקות עלו למרומים.

מפקד המשטרה הרגיע את הקהל וספר כיצד נתגלתה האמת וכיצד הופרה עלילת הדם. הוא הבטיח להם, שהמשטרה תגן עליהם מכל התנכלות.

הכמר, שקלונו נתגלה ברבים, חלה ונפל למשכב. שבועים התפתל במכאוביו על ערש דווי, עד שמת ביסורים נוראים.

באותו פסח, היתה חגיגתם של יהודי ליאזנה כפולה - הם חגגו גם את חרות ישראל משעבוד מצרים, וגם את הצלתם מעלילת הדם.

# ליל שמורים בפולנאה



שעת ליל מאחרת בני העירה פולנאה נמים כבר את שנתם. ליל שמורים הוא הלילה. הדלתות אינן נעולות. שומר ישראל ישמר את עמו מפל רע. בני ישראל ישנים בהשקט ובשלום לאחר עריכת הסדר, ונרח מלנה בפוכבים מטיל ומציץ לתוך פתיהם של ישראל, השלחנות שעליהם ערכו מקודם את הסדר, עומדים עדין עמוסים בבקבוקי יין ריקים למחצה ובשירי מזה.

בפולנאה התגורר אז הגאון הקדוש רבי יעקב יוסף הכהן, תלמידו של הבעל שם טוב הקדוש ומחבר הספר הקדוש "תולדות יעקב יוסף".

הצדיק הקדוש, בסיומו לערך את הסדר, באשר כל בני ביתו הלכו לישון, נשאר יושב על יד שלחן הסדר ועסק בעניני יציאת מצרים בעיון.

בעת ההיא חנה גדוד חילים על יד העירה פולנאה, מפיון שהחילים שנו את מקום חנייתם מדי פעם, ערך המפקד כל פעם מפקד כדי לבדוק אם איש מחיליו אינו חסר.

ביום הראשון של חג הפסח, בשעת בקר מקדמת, הוצרכו החילים לעזוב את המקום. המפקד מנה במהירות את החילים ונוכח לדעת, ששלשה מהם חסרים, מיד שלח שני חילים לעירה פולנאה, לחפש שם את החסרים.

זמן מה עבר, עד שחזרו החילים ובפיהם ספור מוזר. את החילים מצאו בבית יהודי, שלשתם עומדים "תקועים" על מקומם מבלי יכולת להזיז יד או רגל, על יד שולחן יושב נשיש יהודי, שזקן לבן מעטר את פניו. כנראה איש פלא הוא, והוא שגרם להם לחילים שלא יוכלו לזוז ממקומם.

"מדוע?! ואיך יתכן דבר כזה?!" - בעס המפקד על חיליו וחשב שהם משקרים. השעה היתה מאחרת אף על פי כן שלח שני חילים נוספים לחפש אחר החילים הנעדרים. כעבר זמן קצר חזרו החילים, פניהם חורים וכל פלם אחוזים חרדה: נכון, אמת דברו החילים, שנשלחו לפניהם, אותה תמונה התגלתה גם בפניהם...

המפקד הבין, שהדבר אינו פשוט. אחוז סקרנות רץ בעצמו לבית היהודי, שם נמצאים החילים ה"משתקים".

כאשר נכנס לבית, תקף אותו רטט של יראה בראותו את החילים, העומדים תקועים כאילו במסמרים, ולמולם, על יד שלחן, שכנראה אכלו עליו מקודם סעודה חגיגית, יושב יהודי זקן בעל מראה פנים מעורר כבוד ויראה. הוא קד לפני הנשיש, בעל ה"תולדות", ובהכנעה גדולה

בקש ממנו, שישחרר את החגלים: "איש קדוש" - בקש בתחנונים - "עלינו לעזוב את המקום, תן להם לעזוב את ביתך..."

הביט הצדיק בעיניו הקדושות על החגלים והפטיר: "האם אני מעכב אותם? כנראה, לקחו משוהו מן השולחן; הגנבה - היא מעכבת אותם מלצאת מביתי..."

המפקד ערך חפוש מהיר בכיסי החגלים, ואכן מצא אותם מלאים וגדושים בכלי כסף וזהב. אך הוציאו את הכלים הגנובים מכיסיהם - והחגלים התחילו להניע ידיהם ורגליהם כאילו כלום לא קרה. אף לשונם, שמקודם נאלמה שבה לדבר.

המפקד בקש את סליחת הרבי הקדוש ונזף קשות בחייליו הגנבים. כאשר שאל אותם כיצד קרה להם מה שקרה, ספרו, כי נכנסו לעיירה כדי לשנות קצת "משקה" בבית מרזח, אך מכינון שכל בתי המרזח כבר סגורים היו, החליטו להכנס לבית יהודי ולשתות שם "בחנם". חשבו ועשו, באו לבית הראשון שנזדמן להם, ומצאו את הדלת בלתי נעולה בני הבית ישנו, ורק הישיש ישב על יד השולחן, נדמה היה להם, כי אף הוא נרדם. שמחים וטובי לב שותו מן הזין שעל השולחן, אכלו מצות ושאר תבשילים שמצאו. לאחר מכן החלו לשים בכיסיהם את כל הרכוש אשר בבית. כאשר רוקנו את הבית מכל ורצו לצאת, נתקעו פתאום על מקומם והשאר הרי ידוע...

המפקד, שהתרשם מאד מן המעשה, הטיל ענש כבד על החגלים, ומאז הפך לאוהב ישראל, בראותו כי הקדוש ברוך הוא שומר עליהם שלא יאנה להם כל רע.

ספר ד"ר הרט, שמישהו נגש פעם לרבי חיים קניבסקי שליט"א ושאל אותו כמה פעמים כתובה בתורה המלה 'משה'.

על אתר השיב לו רבי חיים בהחלטיות: "שש מאות וארבע עשרה!"  
שאל אותו יהודי: "אבל כבוד הרב, בדקתי במחשב ויצא שישה שש מאות ושש עשרה פעמים?"

אמר לו רבי חיים: "המחשב טעה, יש בדיוק שש מאות וארבע עשרה פעמים!"  
תמה האיש: "כיצד יתכן שהמחשב טועה?" ורבי חיים הסביר: "אתה בקשת מהמחשב שימצא את המלה 'משה', וכתבת זאת בלי נקוד. בתורה כתובה המלה משה שש מאות וארבע עשרה פעם, ומלבד זאת האותיות מ.ש.ה. מופיעות פעמים נוספות, אך בנקוד אחר: האחת - "ואם ימעט הבית מהיות משה", והשנייה - "שמוט כל בעל משה ידו"...  
"ולכך נקראו סופרים, שהיו סופרים כל אותיות שבתורה" (מדרש תנחומא פרשת בשלח, סימן טז).

# סיפורו של סבא

בבדה ומפטיר: "היום, ליל הסדר, נרדתי לתעלה..."

בכל יום מימות החג, היה סבא סופר: "יום אחד", "שני ימים", "שלושה ימים", ובשביעי של פסח, הוא "היום, שביעי של פסח, מלאו כך וכך שנים, ליציאתי מן התעלה".



סבא נולד בתשעה באב, בנרשא, בירת פולין, מיד כשתמה מלחמת העולם הראשונה.

סבא היה ילד שלישי ובו ראשון בבית.

ילדות מאשרת, היתה לסבא. הורים אוהבים, משפחה

חמה, עסק מבסס וחיים טובים. לא רחוק מהם, גרה משפחה פולנית, שמצבה היה בכי רע. אב שפור, שחיבט בכל מי שנקרה בדרכו, אם שלא התמודדה עם המצב וילד אחד קטן, שהסתובב רעב, מזנח ומלכלך ברחובות העיר.

משפחתו של סבא, חסה על הילד. "יֵאֲשֶׁק", קראו לו. מדי פעם הכניסו אותו הביתה, נתנו לו לחם, השקו אותו במרק חם ונתנו לו לידו פרוטות, שיוכל לכל הפחות, לקנות לעצמו אכל, במקום להתפאר בגנבותיו המקצועיות בשוק.

ס השנים, גדל יֵאֲשֶׁק, והפך לבן בית. אפילו 'משרה' סדרו לו. מדי שבת, הוא הגיע לשמש כ"גוי של שבת", ומיד בצאתה, התנצב לקבל את משכרתו.

הימים חלפו, הזמן עבר, ופולין נכבשה במלחמת בזק על ידי גרמניה הנאצית.

מהר מאד, מצא עצמו סבא בתוך הגטו, תר אחר מזון לילדי אחיותיו הגדולות, שאת שמותיהן הוא לא הצליח לזכור. רק את הזעקות לאכל, את זעקות הבכי המיסר: 'מאמע, מאמע' הוא זכר.

אביו נעלם באחת האקציות<sup>1</sup>, אמו גונעה בזרועותיו ממחלת הטיפוס ואחיותיו נשלחו עם ילדיהן ברכבת לטרבלינקה. בודד, נשאר סבא בגטו<sup>2</sup>. יחיד ממשפחה ענפה.

עם פרץ המרד, החלה נרשא לבער. הגרמנים, כשראו שלא יוכלו לכבוש את הגטו, הבעירו בית אחר בית, וכך, אלצו את השוהים בו, לבחור בין לצאת החוצה ולפול בידיהם המרצחות, או להשרף חיים באש המשתוללת.

<sup>1</sup> אקציה - (בתקופת השואה) פעולה או מבצע של גרוש יהודים למחנות השמדה בארצות הכבושות בידי הנאצים.

<sup>2</sup> גטו - שכונה או מספר רחובות שהקצו מראש להכיל בתוכם יהודים בלבד, לרוב היה הגטו מסגר ומפחד משאר העיר. במהלך השואה הקימו הנאצים גטאות רבים, ורקזו בהם המוני יהודים.

בְּלִיל הַסֵּדֶר, יָרַד סָבָא לְבִיּוֹב. הוּא תֵּאָר לָנוּ בְּשִׁפָּה קוֹלַחַת וְצִיּוּרִית, אֶת הַתַּעֲלוֹת, מֵהֵן מִרְכָּב הַבִּיּוֹב הַמִּרְכָּזִי שֶׁל נֹרְשָׁא. "זוֹהִי עִיר שְׁלָמָה מִתַּחַת לְאֲדָמָה. אִם לֹא מִתְמַצְאִים, הוֹלְכִים לְאֲבוֹד".

"סָבָא, אֵיךְ אֲפֹשֶׁר? מָה אֲכַלְתָּ שָׁם?" תִּמְהֵנוּ. הוּא הִזָּה עוֹנָה. "אֲכַלְתִּי מָה שֶׁיֵּשׁ לְאָכּוֹל בְּבִיּוֹב. מָה יֵשׁ שָׁם לְאָכּוֹל בְּכָלִל !!!..."

שִׁבְעָה יָמִים שָׁהָה סָבָא בְּבִיּוֹב. תַּעֲהָ בַּתַּעֲלוֹת. בְּשִׁבְעֵי שָׁל פֶּסַח, הוּא לֹא יָכוֹל הִזָּה יוֹתֵר, וְהִחְלִיט לְנִסּוֹת לְצֵאתָ.

הוּא תֵּר אַחֵר מְקוֹם טוֹב, לְבַדּוֹק דֶּרֶכּוֹ, אִם אֲפֹשֶׁר לְצֵאתָ, וּכְשֶׁמֶצָא, טַפֵּס בְּבִרְזִלִים הַמְשֻׁמָּשִׁים לְסֵלֶם אֶת עוֹבְדֵי הַתְּבֵרוּאָה. הָרִים מַעֲט אֶת מִכְסֵּה הַבִּיּוֹב, וְהִצִּיחַ הַחוּצָה.

בְּצַד אֶחָד שֶׁל הָרְחוֹב, עָמְדוּ שְׁנֵי גִרְמָנִים בְּגָבָם אֱלִיו. בְּצַד הַשְּׁנִי, הוּא רָאָה אֶת יֹאשֶׁק, הַנַּעַר הַפּוֹלְגִי, שֶׁהִזָּה אֶצְלָם בֵּן בֵּית, מְבִיט הַיָּשָׁר אֱלִיו וּמִזָּהָה אוֹתוֹ.

יֹאשֶׁק, סָמַן לְסָבָא לְהִמָּתִין תַּחַת מִכְסֵּה הַבִּיּוֹב, וְסָבָא, שֶׁשָּׁמַח שֶׁהִמְזַל מִשְׁחַק לוֹ, סָגַר אֶת הַמִּכְסָּה וְחָפָה תַּחְתָּיו.

זָמַן קָצֵר מֵאִד חֲלָף, וְהַמִּכְסָּה הוֹרֵם בְּבֵת אַחַת. שְׁנֵי חִילִים גִּרְמָנִים, מְשָׁכּוּ אוֹתוֹ בְּבִרוּטָלוּת הַחוּצָה.

לְצֵדָם, נָצַב מַחֲנֵךְ וּמַצְבִּיעַ, ה"גוֹי שֶׁל שַׁבָּת": "יִוְדֵעַן ... [יְהוּדִי בְּגִרְמָנִית]" – תִּפְסְתִּי עֲבוּרְכֶם, יְהוּדִי... סָבָא נִשְׁלַח לְמִיידִנְק, מִסְפֵּר כַּחוֹל הַטֶּבַע עַל זְרוּעוֹ, וּבְנִסֵּי נִסִּים שֶׁרַד אֶת הַמִּלְחָמָה,

הַקִּים מִשְׁפָּחָה וְעָלָה לְאַרְצָה. סָבָא נִפְטָר צָעִיר לְיָמִים, אֲבָל לְכַלְנוּ הַשָּׂאִיר חֲרוּט בַּזָּכְרוֹן, אֶת הַפֶּסַח הָאַחֲרוֹן שֶׁלוֹ, בְּנֹרְשָׁא. מִדֵּי פֶסַח, הוּא סִפֵּר מִחֲדָשׁ אֶת הַשָּׁנִים וְסִפֵּר אֶת סִיפּוּרוֹ.

"בְּלִיל הַסֵּדֶר – יָרַדְתִּי לְבִיּוֹב. בְּשִׁבְעֵי שָׁל פֶּסַח – יָצָאתִי מִמֶּנּוּ"...

### מָה עִם פְּזִיזַת מִצָּה?

מִסְפֵּר עַל אוֹדוֹת הַצַּדִּיק רַבִּי זִוְנִדִּיל מִסְלֵנִט זצ"ל, שֶׁכָּאֲשֶׁר הוֹצִיאוֹ לוֹ אֶת הַשָּׁן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁהִיָּתָה בְּפִיו - פֶּרֶץ בְּבִכִּי תַמְרוּרִים.

"רַבִּי זִוְנִדִּיל, עַל מָה אַתֶּם בּוֹכִים? הֲלֹא תוֹעֲלֶתָה שֶׁל הַשָּׁן הַבּוֹדֶדֶת הַזֶּה לֹא הִיָּתָה כֹּה גְדוֹלָה!" נִסָּה הָרוּפָא לְנַחֵם, אוּלָם לֹא יָרַד לְסוֹף דַּעְתּוֹ שֶׁל הַצַּדִּיק הָעוֹמֵד מוּלּוֹ...

שָׁכַן בֵּין יְבִבוּתָיו, בְּעוֹד הַדְּמָעוֹת הַטְּהוּרוֹת זוֹלָגוֹת עַל לִחְיָיו, נִעְנָה רַבִּי זִוְנִדִּיל וְהִסְבִּיר אֶת סִבַּת בְּכִיו:

"אֵינֶנִּי דוֹאָג בְּיָצֵד אוֹכֵל לְאָכֵל מַעֲדָנִים וּמִטְעָמִים... אוּלָם דָּאָגָה אַחַת אֵינָה נוֹתֶנֶת לִי מִנוּחַ, הַכִּיצַד אוֹכֵל לְאָכֵל אֶת הַפְּזִיזַת מִצָּה בְּלִיל פֶּסַח? אוֹי! אֵין לִי כָּבֵר אֶת הַשָּׁן הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבָּה יָכַלְתִּי לְלַעַס אֶת הַמִּצּוֹת!"

## עֲלִילַת דְּמָשֶׁק

הכל התחיל ביום חרפי אחד בעיר דמשק לפני כ-160 שנה. הנזיר האיטלקי, באדרו תומאסו, הגיע לשוק היהודי כדי לתלות שם מודעה תמימה על מכירה כלשהי. מכאן החלה התעלומה להתגלגל. הערב הגיע - ותומאסו לא חזר לביתו. צותי החפוש שנשלחו לכל רחבי העיר לא העלו דבר, ואיש לא ידע להיכן נעלם.

"הרי זה ברור" קראו כמה מנכבדי הנוצרים שבעיר "חג הפסח מתקרב. והיהודים האכזריים, ונדאי הם שתפסו את המסבן ושחטו אותו. הרי כלנו יודעים שמצוה היא להם לערב דם של נוצרים במצות הפסח שלהם!"

"מנות ליהודים! ענויים לרוצחים!" כך קראו ההמונים המשלהבים. ההמון התחיל להתקהל סביב ביתו של רב העיר, הלא הוא ר' יעקב ענתבי. הם הצליחו לגרר אותו מן הבית, תוך שהוא מלנה בצעקות ובקריאות גנאי, ודרשו ממנו לגלות תוך שלשה ימים מי הרוצח, ולא - יענש הוא. אך באמת, מנין ידע? וכי יצליח בחקירותיו הפרטיות במקום בו נכשלו הרשויות? בכל אופן את ההמון המוסת כל זה לא ענין. אם לא יסגיר את הרוצח יומת הוא וראשי הקהל עמו!

בינתיים בתא אחר של בית הכלא התרחשה התפתחות מעניינת. בתא זה ישב מוחמד תאלי, פקיד גבוה בשלטון הסורי, אשר נעצר לפני זמן מה בעוון מעילה וגנבה מכספי הממשלה. באותו יום קרא מוחמד לשר הכלא, ולחש באזנו: "אם תוציאו אותי זכאי במשפטי ותשחררו אותי, אוכל לגלות לכם דברים חשובים. במסגרת תפקידי יוצא ונבא הייתי בבתי היהודים, וסודות רבים משלהם נגלו לאזני... שר בית הכלא הבין את הרמז והזדרז לשחרר את מוחמד תאלי, ולהודיע כי הוא זכאי לגמרי מפל ההאשמות שבהן נאשם בעבר.

מוחמד חזר למעמדו המכבד, ובהשפעתו נעצרו יהודים רבים שהיו שתפים כביכול לפשע הרציחה של תומאסו. הללו ענו בענויים קשים, ובמיחד אחד מהם, ספר יהודי בשם סולימאן, שילד חנותו תלה תומאסו את המודעה בפעם האחרונה שבה נראה בחיים. מוחמד הבטיח לסולימאן שהוא ישחרר אם יודה שהיה עד למעשה הרציחה. סולימאן לא עמד בקשי הענויים ונשבר. הוא ספר לשופטים שבאמת ראה כיצד שבעה מראשי היהודים, ובהם גם רב העיר ר' יעקב ענתבי, תכננו להרג את הנזיר, וכיצד העשיר דוד הררי שוחט במו ידיו את הקרבן והאחרים עוזרים על ידו. בין השתפים לרצח מנה עוד שמות של כמה מעשירי העיר, וכן של צעיר בשם מושון, שהיה בנו של רב אחר מנכבדי הקהל - הכל לפי הרשימה שהכתיב לו מוחמד.

לא עבר זמן רב והספר 'נזכר' בפרט נוסף. הוא ספר ששמע את היהודים מתכננים להחביא את עצמותיו של ההרוג במקום מסוים ליד השוק היהודי. בנוסף לספר 'נמצא' עד נוסף שגם הוא פתח והכרח על ידי אותו מוחמד לספר היכן החבאו עצמותיו של ההרוג. שליחי בית הדין רצו אל המקום, כשאחריהם כל ההמון הערבי המשלהב. כמה גברים חסונים מהרו לחפור במקום, ותוך דקות אחדות הכו כלם בתדהמה: במקום נמצאו עצמות אדם!

מי החביאם שם? הלא תוכלו הקוראים לנחש... אך ההמון הערבי לא התעניין באמת, אלא רץ מוסת וזועם להתנפל על שכונת היהודים.

בינתיים חלה תפנית מפתיעה. אחד העצורים בשם מושון, בנו של אחד מרבני העיר, נשבר. הוא המיר את דתו והתאסלם, ואז פנה לחוקרים ובקש להעיד נגד חבריו. הוא בקש שיקראו לרב יעקב ענתבי, עמד מולו ואמר:

"עכשו, שהתאסלמתי, אני יכול לגלות את האמת. סוד כמוס הוא העובר בין גדולי הדור של היהודים, שחיבים לערבב בדם המצות גם קצת מדמו של גוי. אתם מקפידים לא לגלות את זה להמון העם, אך אני ואתה יודעים שזו הסבה שתמיד אתה מקפיד להשתתף בעצמך באפיית המצות בערב החג, ולא נותן באותם רגעים לאנשים אחרים להשתתף באפייה - רק כדי לאפשר לך להכניס את הדם לבצק באין רואים!"

מושון הנרגש התישב לרגע, ואז שוב קם ואמר: "ועכשו אספר את ארועי אותו הלילה הנורא. אתה, הרב, קראת לי בחשאי ובקשתי שאלך לביתו של דוד הררי, ואעשה ככל אשר יורו לי. שם כבר היה תומאסו המסכן קשור בחבלים. הם שחטו אותו, ואת דמו מלאו בבקבוק, שאותו התבקשתי אני להעביר אליך. מהרתי לקחת את הבקבוק ולהביא אליך. אתה חפית לי ער בביתך החשוך, ומהרתי לקחת את הבקבוק הדם ולהחביא אותו..."

רבי יעקב הכחיש כמובן את כל הנאמר. "אין בתורתנו, לא היה ולא יהיה חק אכזרי שפזה!" טען שוב ושוב "הרי דוקא תורתנו היא שאוסרת לאכל כל דם, וכמובן גם לפגוע בכל נפש חיה, וכיצד תצוה לשחוט אדם ועוד לאכל את דמו?! הלא כל זה הכל הבליים! אסף של אנשים רעים, שחברו יחד כדי להעליל על העם היהודי עלילת שוא! ובנדאי אין להתייחס לחבורת הפחדנים היהודים שנשברו בלחץ הענויים והצטרפו לעלילה. הם אולי רצו להציל את עצמם בדרך הזו, אך את האמת לא יוכלו לשנות!"

אך איש לא הקשיב לדבריו ברצינות. הוא החזר לתאו, והיה ברור שעוד רגע קט יגזר עליו ועל שאר החבורה ענש מות. בינתיים התרחבו הפרעות והשנאה כנגד כלל היהודים בדמשק, בסוריה כולה וגם בארצות אחרות. כל העולם היהודי היה נרעש ונרגש מעצמת העלילה, וגל של שנאה עבר בארצות רבות כנגדם.

משלחות רבות של יהודי העולם נסו להשפיע על שליטי סוריה, ועל שליט מצרים, מוחמד עלי (ששלט מרחוק גם על סוריה), אך ללא הועיל. לחצים הפעלו גם על ממשלות זרות רבות, כדי שהללו יפעילו את השפעתם וינדאגו לשחרר את היהודים הכלואים. בין הלוחצים התפרסם גם חלקו של משה מונטיפיורי, אשר נפגש פעמים אחדות עם הסלטן התרכי בענין זה וגם עם שליטים נוספים. בסופו של דבר הלחץ הועיל. הקבוצה שחררה, וליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר. השקט והרגיעה חזרו פחות או יותר לתקופה ארכה. הדבר המדהים הוא שעד היום ישנם גויים שעוד לא השתכנעו סופית שהכל עלילת שוא. רק לפני שנים אחדות פרסם שר ההגנה הסורי ספר, שבו טען שהיהודים רצחו כדי לקחת את הדם למצות....

כחו של השקר...

## עֲלִילַת הַדָּם שְׁנִמְנָעָה

בבית-הכנסת הישן, על שם רבי יהודה החסיד, בעיר העתיקה בירושלים המכונה 'החרבה', היו נוהגים פעם לערך קדוש בכל ליל שבת ולהבדלה בצאתה. מנהג זה בטל בגלל מעשה שהיה. בירושלים חי מומר אחד, יהודי שהמיר את דתו והפך מסלמי. הוא שנה מאד את אחיו היהודים ויש על כל הזדמנות להתנפל להם.

לקראת חג הפסח החליט הלה להעליל על כל היהודים 'עלילת דם'. הוא ידע שמדי יום ששי, לפני הדלקת הנרות, מביא השמש לבית הכנסת בקבוק יין אדם ומניחו בארון הקדש. עבדה זו הולידה במחוז האפל את תכנית המזמה.

בליל שבת, לאחר שהיהודים עזבו את בית-הכנסת ופנו איש לביתו לערך את סעודת השבת, התגנב המומר לבית הכנסת. בצעדים מהירים ובטוחים פנה לעבר ארון-הקדש. אחרי דקות ספורות חמק מבית הכנסת כשבגדו בקבוק יין אדם. בארון הקדש השאיר בקבוק אחר, מלא אף הוא בנוזל אדם - דם!

שמח וטוב לב הגיע לביתו, כשהוא בטוח בהצלחתו. בעיני רוחו כבר ראה את האסון הקבד שהמיט על היהודים, וגם את השכר ההגיון שיעניק לו השליט הטורקי.

אך שומר ישראל לא ינום ולא יישן. בליל שבת, בשעה שהכל נמו את שנתם, ראה השמש הזקן של בית הכנסת בחלומו מחזה שהשאירו רועד מהתרגשות. איש זקן, בעל פנים מאירות, הופיע בחלומו וקרא לעברו: "קום! בית-הכנסת בוער! רץ לכבות את הדלקה!".

החלום נראה היה כה מוחשי, עד שהשמש קפץ ממטתו בבהלה ורץ במהירות לעבר בית הכנסת. שמחתו היתה רבה כשנוכח שבית הכנסת עומד יציב על תלו ואין זכר וסימן לשרפה כלשהי. "חלומות שוא ידברון", אמר בלבו. אך מכל מקום החליט להפנס לבית הכנסת ולבדק אם הכל פשוטה. תחושה בלתי ברוכה בלבו לא הניחה לו לשוב מיד על עקביו.

השמש נכנס לבית הכנסת הריק והדומם, הביט כה וכה, ונראה היה לו כי הכל עומד על מקומו. כשעמד כבר לעזוב את בית הכנסת הבחין לפתע, כי הפרכת של ארון הקדש מסטת קמעא. "מוזר", חלף הרהור במחו. "הן אני עצמי ישרתי אותה בטרכם נעלתי את שערי בית הכנסת".

בצעדים מהירים נגש אל ארון הקדש ופתחו. הרגשת הקלה הציפה את לבו. ברוח השם, כל ספרי התורה נמצאים במקומם, כפי שהשאירם ביום האתמול. "סתם דמיונות", חשב השמש וכבר רצה לסגר את הארון, כאשר נפל מבטו על בקבוק היין. מבלי משים נטל את הבקבוק בגדו, חלץ את הפקק ו...הרים.

אימה נוראה שתקה את איבריו. מהבקבוק שהיה אמור להכיל יין לקדוש ולהבדלה נדף ריח מחריד של דם!

בחושיו הבריאים הבין השמש כי נרקמת כאן איזו עלילה נוראה. הוא סלק את הבקבוק ורך במהירות לביתו להביא בקבוק אחר של יין, אותו הניח בארון הקדש כהרגלו. עתה שב לביתו רגוע.

בשבת בבקר, בשעה שצבור המתפללים עמד בעצומה של קריאת התורה, נשמע שאון מוזר מכיוון הכניסה לבית הכנסת. לפתע התפרץ המומר לבית הכנסת ובעקבותיו פלגת חילים מזינים בלנית השליט המקומי.

חרדה אחזה בכל הקהל. השליט צנה על המתפללים לא לזוז איש ממקומו, ולחיליו הורה לערך חפוש מדקדק בכל בית הכנסת. תוך כדי החפוש הוביל המומר את החילים לעבר ארון הקדש וכשנפתח - שלף במהירות את בקבוק היין וקרא בתרועת נצחון: "הנה! זהו הדם שבו משתמשים היהודים למטרותיהם האפלות!"

השליט נטל את הבקבוק, חלץ את הפקק והריח. ארשת תמהון נראתה על פניו. הוא משך בכתפיו והחזיר את הבקבוק למומר כאינו מבין מה הלה רוצה ממנו.

המומר הריח אף הוא. אין ספק, הבקבוק הדיף ריח טוב של יין טרי. פניו חורו, ברכיו פקו. "אני לא מבין, לא מבין", מלמלו שפתיו.

השליט הביט בו בעינים שאינן מבשרות טובות. "אני דורש ממך הסבר על מה שקורה כאן", הרעים עליו בקולו. המומר נפל לרגלי השליט והתחנן על נפשו. "רציתי קצת להתל ביהודים הכופרים, אבל אלקיהם עשה להם נס", יבב.

"איזו עלילה שפלה טפלת על היהודים!", רתח השליט מזעם. "שמת אותי ללעג ולקלס לעיני כל! תלו מיד את בן הבליעל", פקד על חיליו.

השליט התנצל באזני צבור המתפללים על ההתנפלות הגסה. הוא הבטיח שיותר לא ילך שולל אחר דברי עלילה. אם יבוא מישהו שינדבר סרה ביהודים - יתז ראשו בלי חקירות ודרישות. כפצוי על הצער והבזיון שנגרם ליהודים, פטר את כל הקהלה מתשלום מסים למשך כל השנה הקרובה.

במוצאי אותה שבת לא נערכה הבדלה בבית הכנסת. בקבוק היין הפך לזין נסך לאחר שנגעו בו ידי הגויים. כשספר השמש לרב על הדרך הפלאית שבאמצעותה שמר הקב"ה על צאן מרעיתו, תקן הרב תקנה ששוב לא יכניסו לבית הכנסת יין כלל. מאז לא עשו עוד לא קדוש ולא הבדלה בבית הכנסת.

יהודי ירושלים ידעו לספר עוד שנים רבות, כיצד בא רבי יהודה החסיד אל השמש הזקן בחלום, כדי להתריע על האסון ולהציל את הקהלה היהודית מפגיעה.

## פְּגִישָׁה בְּאַפִּלָּה

יְמֵי הַהֲכָנוּת לַחַג הַפֶּסַח מְלוּיִם אֶצְלָנוּ טַעַם שֶׁל הַתְּחַדְּשוּת וְחִיגִיּוּת, אֲבָל בְּתִקּוּפוֹת מְסִימוֹת בָּעֵבֶר, הָיוּ אֵלֶּה יְמֵי פֶחַד וְחֶרֶד. כָּל יוֹם הִיָּתָה עֲלוּלָה לַפֶּרֶץ אֵיזוֹ עֲלִילַת דָּם חֲדָשָׁה, עַל פִּי הַסַּגְנוֹן הַיָּדוּעַ, שֶׁלְפִיּוֹ נִהְגוּ הַגּוֹיִים לְהֶאֱשִׁים אֶת הַיְּהוּדִים בְּשַׁחֲיִטָּה וְלָדִים נוֹצְרִים כְּדֵי לָלוּשׁ בְּדָמָם אֶת הַמִּצּוֹת לַפֶּסַח.

מִמַּחֲסִים בְּאַרְגוֹן עֲלִלוֹת דָּם הָיוּ יְהוּדִים מוֹמְרִים, שֶׁבִקְשׁוּ לְהִרְאוֹת אֶת נֶאֱמָנוּתָם לְדַתָּם הַחֲדָשָׁה עַל-יְדֵי טְפִילַת עֲלִילוֹת שָׁוָא עַל אַחִיהֶם לְשַׁעֲבֵר. אֶחָד הַמְּפָרְסָמִים שֶׁבָּהֶם הָיָה נִיקוֹלָאס דּוֹנִין, מְשֻׁמָּד שָׁחִי בְּצִרְפָּה לִפְנֵי כְּאַרְבַּע מֵאוֹת וְחֲמִישִׁים שָׁנָה, בִּימֵי הָאֲפִיפּוֹר אֵינוֹסֶנְט הָרְבִיעִי.

הוא שָׁנָא אֶת דַּת אֲבוֹתָיו וּבְנֵי עַמּוֹ, וְלֹא חִסַּד מֵאֲמָצִים כְּדֵי לִפְגַּע בָּהֶם. תַּחֲלִילָה נֶסֶה לִפְגַּע בְּתִלְמוּד. בְּשָׁנַת ה'ש"ז נִזְם וְכוּחַ פְּמַבִּי מוֹל רַבִּי יַחֲיָאֵל מִפָּאָרִיס, שֶׁבּוֹ טַעַן כִּי הַתִּלְמוּד מְזִיק לַעוֹלָם הַתְּרַבּוּת וְיֵשׁ לְאַסֹּר אֶת לְמוּדוֹ וְלְהַעֲלוֹתוֹ בָּאֵשׁ.

בּוֹכּוֹחַ נָחַל הַמוֹמֵר מִפְּלֵה נִצָּחַת, וְהַשּׁוֹפְטִים דָּחוּ אֶת טַעְנוֹתָיו. אֵךְ הוּא לֹא הִרְפָּה מִמֵּאֲמָצָיו. לְאַחֵר אַרְבַּע שָׁנוֹת פְּעִילוֹת, הִשִּׁיג צוֹ מַלְכוּת הַמּוֹרָה לְהַשְׁמִיד אֶת הַתִּלְמוּד וּלְשַׁרְפוֹ. בְּיוֹם שֶׁשִּׁי, עָרַב שַׁבָּת קֹדֶשׁ פְּרִשְׁת חֻקַּת, רַבְּזוּ קַלְגָּסִי הַמַּלְכוּת עֲשָׂרִים וְאַרְבָּעָה קְרוֹנוֹת מְלֵאִים בְּסִפְרֵי תִלְמוּד, וְשָׂרְפוּ אוֹתָם בְּפַמְבִּי בְּחוּצוֹת פָּאָרִיס.

אֵךְ אֶת הָרוּחַ הַיְּהוּדִית אֵי אֶפְשָׁר לְשַׁבֵּר. הַיְּהוּדִים הוֹסִיפוּ לִלְמַד גִּמְרָא בְּעַל פֶּה, וְהַשְׁתַּדְּלוּ לְהַשִּׁיג סִפְרִים חֲדָשִׁים. דּוֹנִין הִשְׁתַּלַּל. דְּבוּק הַשְּׁנָאָה גָּבַר בּוֹ, וְהוּא הִחֲלִיט לְהַשְׁמִיד וּלְאַבֵּד אֶת הַקְּהֵלָה הַיְּהוּדִית כְּלָה.

בְּאַנְגְּלִיָּה וּבְגֶרְמָנִיָּה נַעֲשׂוּ פּוֹגְרוֹמִים רַצְחָנִיִּים בַּיְּהוּדִים בְּעֻקְבוֹת עֲלִילוֹת דָּם. זֶה אִפּוֹא הַדֶּרֶךְ! יֵשׁ לִיזִם עֲלִילַת דָּם נֶגֶד יְהוּדֵי צִרְפָּה. נוֹעָץ דּוֹנִין בְּכַמֵּר מוֹלִירָה, שֶׁנוֹדַע בְּשִׁנְאָת הַיְּהוּדִים שָׁלוֹ, וְהַשְׁנִים הִחֲלִיטוּ לְהַצִּית אֶת אֵשׁ שִׁנְאָת הַיְּהוּדִים בּוֹלִירָה.

הַגִּיעַ לֵיל הַסֵּדֶר. רַבָּה שֶׁל וְלִירָה וְאוֹרְחָיו חֲזְרוּ מִבֵּית הַכֶּנֶסֶת. אוֹר חַמִּים פָּרוּשׁ בְּבֵית, נִיחוּחוֹת הַתְּבַשִּׁילִים עוֹלִים מִהַמְטָבָח, בְּקִבּוּקֵי יוֹן עַל הַשֶּׁלֶחַן. וּבְכָל זֹאת, הָרַב מְדַאָּג. כָּאֵלוֹ נִבָּא לְבוֹ סִכְנָה מִתְקַרְבֶּת.

הַסֵּדֶר הַחֵל, הַתְּנַהֵל בְּרוֹמָמוֹת רוּחַ, וְהָרַב שָׁכַח אֶת חֲרָדָתוֹ. כְּשֶׁהִגִּיעוּ ל"שְׁפוֹךְ חֶמֶת", נִגָּשׁ נֶכְדוֹ לִפְתַּח אֶת הַדֶּלֶת. כְּשֶׁהוֹצִיא אֶת רֹאשׁוֹ לְהַבִּיט בִּירַח הַמָּלֵא שֶׁעָמַד בְּרִקְיעַ, רָאָה צִלְלִית חוֹמָקַת אֶל צֶל אֶחָד הָעֲצִים. רָגַע נִבְהָל, אַחֵר הַתַּעֲשִׂית. כִּנְרָאָה פָּרִי דְמִיּוֹן, אָמַר בְּלָבוֹ.

כְּשֶׁנִּסְגְּרָה הַדֶּלֶת, הַתְּרוֹמֵם ה'צ'ל', הִתְקַרַּב לַחֲלוֹן וְהִצִּץ. מִתַּחַת לְגִלְמִתּוֹ לְבֶשׂ מִדֵּי אֲפִיפּוֹר. אֵינוֹסֶנְט הָרְבִיעִי הַבֵּיט ב'סֵדֶר' הַנִּמְשָׁךְ בְּבֵית. "סוּף-סוּף אֲנִי רוֹאָה כִּיצַד הַיְּהוּדִים עוֹרְכִים פֶּסַח", חָשַׁב, "מֵעוֹלָם לֹא שִׁעַרְתִּי שֶׁתִּפְּלוֹת הַיְּהוּדִים כֹּה תִמְיָמוֹת וְיָפוֹת. וְאֲנִי עוֹד הַשְׁפַּעְתִּי מֵאוֹתוֹ דּוֹנִין, לְרֹדֶף אֲנָשִׁים שְׁלוֹמִים וְתִמְיָמִי דֶּרֶךְ אֵלוֹ, לַעֲנוֹתָם וּלְיִסְרָם!".

עודו מהרהר, ראה האפיפיור צלליות שני אנשים קרבים לבית, נושאים עמם שק גדול. עקב אחריהם בנשימה עצורה. ראה אותם מניחים את השק על הקרקע, חופרים ליד הבית, קוברים את השק בתוך הבור, וחוזרים וממלאים אותו עפר.

יצא האפיפיור ממחבואו. "אל תבהלו", הרגיע אותם, "אני כמוכם. באתי לגנוב משהו מהיהודונים הללו..."

"שתק, אידיוט!", קרא אחד מהם לעברו. הוא בחר אותו, ונרגע. גוי הוא, "אחד משלנו", ולא יסגירם.

"בסדר, בסדר, אני כבר שותק, רק תגידו לי מאין לקחתם את הגופה?", שאל.

"מה הבעיה!", גחכו, "חפרנו בבית הקברות, מצאנו גופה, השחתנו לה את הפנים כדי שלא יזהו אותה, ומחר נצחק שהבת של אחד האפרים נעלמה. אתה כבר מבין?!"

קולו של האיש היה מפר לאפיפיור. היה זה ניקולאס דונין. "מובן שאני מבין", עלג האפיפיור את דבריו, "אבל הן אדם צריך גם לחיות... הבנתם את הרמז?!"

"כמובן", אמר דונין בצחוק כבוש, "הרי הפרענו לך לגנוב. אין לי כסף כרגע, אבל קח את הטבעת הזאת. תבא מחר את הטבעת לכפר, והוא יתן לך תמורתה מטבע יפה".

למחרת התנפלו שוטרי העירה ואחריהם אספסוף מסת על הרחוב היהודי. בראש המחפשים עמד המומר דונין. בתוך זמן קצר הגיעו לחצר הרב. "הנה המקום!", צעק דונין, "כאן קברו את הילדה!". פתחו את תלולית העפר והוציאו מתוכה את הגופה.

הרב וראשי הקהלה נעצרו והעמדו למשפט. בתוך דקות אחדות חרצו השופטים את דינם: מות בשריפה. דונין בקש את רשות הדבור: "היהודים רק מלאו את דיני היהדות!", צעק, "לא די בכך שנעלה אותם על המוקד, צריך להשמיד ולאבד את כל היהודים!".

כרגע זה קם האפיפיור ממקומו וקרב אל דונין. החיוך שנח על פני דונין נמוג והיה לארשת של פחד. "נבל ובן-בליעל!", צעק האפיפיור, ונפגף מול עיניו בטבעת שקבל ממנו אמש, "נסה להזכר מתי נתת לי טבעת זו, ולשם מה?!"

הרב וראשי הקהלה שחררו מיד. ניקולאס דונין הוצא להורג בו במקום, ויהודי וליכה וצרפת בלה חגגו בשאר ימי הפסח את ישועתם.

באותה שנה שלח האפיפיור אזהרה לחשמנים, להגמונים ולשאר מנהיגי העדות הנוצריות, לבל יעזו עוד להעליל על היהודים עלילות דם.

# פסח על המרנבה



הגיע יום בדיקת חמץ, ועדין אין זכר למעוֹת ולשום מצרך של פסח.

הגיע אור לארבעה עשר בניסן, זמן בדיקת חמץ, ובבית לא נמצאה אפלו חתיכת לחם, עד שנאלץ לשאל משכניו כפר לחם.

ר' יששכר לא ידע מה עדיף: האם לקיים את מנהג עשרה פתיי חמץ או לתת את החתיכות לבני ביתו המשועים לחתיכת לחם צנומה?

לבסוף החליט לקיים בכפר קדם כל את המנהג הקדוש של פתיי החמץ כנגד עשר הספירות ומצנות בעור חמץ. אגב כך בני ביתו, העטופים ברעב זה כמה ימים, סעדו את לבם ולא הותירו מהכפר זכר עד בקר.

לאחר תפלת שחרית חזר ר' יששכר לביתו. דרכו היתה לא לספר על מצבו לאף אדם, אלא לסמך בבטחון עז על בורא העולם. עברה שעה ועוד שעה, עד שעבר סוף זמן אכילת חמץ ובני הבית נשארו שוב בחסר כל.

בשעה העשירית קימו את הכתוב: "שאר לא ימצא בבתיכם", אבל כפי שהיו נקיים מחמץ, כך היו נקיים ממצות ומשאר צרכי החג. מה יהיה עם ליל הסדר המתקרב ובא בצעדים מהירים? ומה יהיה עם הרעב?

והנה, בשעה שלישית אחר חצות היום, הגיעו לרדושיץ שני אנשים במרנבה רתומה לשני סוסים. חזותם ומלבושם העידו כי הגיעו ממדינת אשכנז. הם שאלו את אחד המקומיים: "היכן גר כאן איש חסיד וירא שמים שנזהר בכל ימי הפסח לאכל רק מצה שמונה ונזהר מאד אפלו ממשוהו חמץ?"

התושב לא הפיר את ר' יששכר שהיטיב להצניע את מעלתו, והנוסעים המשיכו לחפש איש חסיד וירא שמים, אך לשוא. לבסוף פגשו שני נערים שדרכו בשכונת לר' יששכר והפירו קצת במעלתו. הם הראו לאורחים היכן הוא מתגורר. בבואם לביתו מצאו את הרבנית ושאלו אותה: "היכן בעלך?"

"הוא לומד כעת בבית המדרש. מה מבקשכם?"

"מארץ רחוקה באנו", אמרו, "אנו מכרחים להשאר כאן בליל החג, והיות שבביתנו אנו נזהרים בכל החמרות, רוצים אנו לערך את חג המצות כמו בבית. ומפיון ששמענו על בעלך כי הוא איש ירא שמים, ברצוננו לחוג את הפסח אצלכם."

"אגיד לכם את האמת", ענתה בלב נשבר, "רציתי מאד להכניס אורחים, אבל עדין לא הוכן אצלנו מאומה לחג הפסח. אני מתבישת מאד... אבל זו האמת. בעת קרוב לכניסת החג ואין לנו כלום כפשוטו..."

"אל תדאגי!", ענו, "הסתכלי בעד החלון, וראי מה הבאנו אתנו. כל הפסח ממש מנח על המרפבה בתוך תבה סגורה. מיד נביא הכל לתוך ביתכם".

השנים יצאו והביאו תבה מלאה בכל טוב, מצות וזין משבח, בשר ודגים וכל מטעמים, וכל הירקות הנצרכים לליל הסדר, ואפלו קליות ואגוזים לחלק לילדים, ונגשו לערך את השלחן. כשהגיע זמן המנחה, הלכו האורחים אל בית המדרש שבו שהה ר' יששכר והתפללו מנחה וערבית של חג. לאחר התפלה נגשו אליו האורחים ואמרו לו: "גוט יום טוב! אנחנו מעיר רחוקה ממדינת אשכנז, וארע עכוב שמנע מאתנו להגיע לביתנו לחג הפסח. והיות שבביתנו אנו זהירים ביותר בחמרות החג, על כן אנו רוצים לחוג את הפסח אצל ירא וחרד לדבר ה', ושמענו על כבודו שהוא מהחרדים לדבר ה'. על כן רצינו לשאל, אם אפשר להשאר אצלכם בחגי?"

"בחפץ לב", אמר הצדיק מרדושיץ, "אולם לא אכחיש כי לא הכנתי לחג מאומה. ואיני יודע בעצמי איך אערך את הסדר, ועל ה' שם אני את מבטחי".

"אם לא יהיה אוכל, לא נאכל", ענו השנים.

כאשר בא ר' יששכר לביתו עם אורחיו, ראה כי הבית מלא אורח ושמחה, והשלחן ערוך ומסדר כיד המלך. הוא שאל בהשתוממות את רעיתו: "מנין כל זה?"

"האורחים שבאו עמך הביאו את כל זה", ענתה.

רבי יששכר נתן שבח והודאה לה' על הנסים ושמח מאד עם אורחיו כי ראה שהם תלמידי חכמים ויראי שמים. הם ערכו עמו את הסדר ברב עוז וחדנה, ועסקו כל הלילה בספורי יציאת מצרים, וכך היה גם בלילה השני.

בצאת החג ברכו האורחים את בני הבית, ולאחר ההבדלה הלכו ונעלמו כלעצמת שבאו. חפשו אותם בכל העיר ולאחר שלא מצאו הבינו שאין מדבר בסתם אנשים.

בבוא חג השבועות נסע ר' יששכר לרבו הקדוש החוזה מלובלין. בעת קבלת שלום שאלו הרבי על מצבו ואיך עבר עליו הפסח. ר' יששכר ספר על הנסים ועל הנפלאות מהאורחים המסתוריים שנעלמו במוצאי יום טוב.

ענה החוזה מלובלין: "יודע אתה מי היו האורחים החשובים הללו? הלא הם מלאכי מעלה מיכאל וגבריאל! אשריך וטוב חלקך. זהו סימן אורח בעבורך. מהיום והלאה אפלתך תאיר ויתרומם קרנך בעולם".

וכך היה. רבי יששכר דב נודע כאחד מגדולי החסידות והתפרסם במופתים המסעירים שחולל עד שכנה הבעל שם טוב השני.

## שירת הגמלים המפתיעה



דאָגה רבה מלאה את לבם של תושבי ירושלים באותו חדש ניסן. הימים, ימי העליה הראשונה. בישוב היהודי המתחדש נמנו כמאה משפחות בלבד, שנחלקו לשלוש קהלות - ספרדים, חסידים ופרושים. בני הישוב, שנאלצו להאבק יום-יום על קיומם, גם סבלו רבות משכניהם הערבים.

והנה, כאילו לא די בצרות המרביות שבאו מידי אדם, נתוספה צרה חדשה מידי שמים: גשם לא ירד, חרף שחון ביותר פקד את הארץ. יקר המזון האמיר ומחירה של כפר לחם אחת הרקיע לשחקים. יהודי ירושלים נאנקו ברעב הכבד.

אך זו לא הייתה עקר דאגתם של בני ירושלים, שכבר היו מלמדים בחיי דחק. הדאגה באה בשל חג הפסח הממשמש, ואילו להם אין חטים למצות!

רבני הישוב ופרנסיו התהלכו בפנים קודרות. פה ושם אפשר היה להשיג כמיות מגבלות של חטים, אבל מחירו הגבוה עלה בהרבה על הסכום שקופותיהן של הקהלות יכולות היו לשאת. לאמתו של דבר, קפות הקהלות לא היו יכולות לעמד בשום סכום, שכן הן היו ריקות לגמרי...

כשבועים לפני הפסח ישב בביתו רבי ישראל משקלוב, ממנהיגי קבוצת העולים ומראשי הישוב ונכבדיו, והתאמץ למצוא פתרון לבעיה המעיקה. לפתע קלטו אזניו תכונה רבה מחוץ לביתו. הוא יצא אל פתח הבית ועיניו נפערו בתדהמה. אורחה של גמלים עמוסי שקים על גביהם חנתה לפני ביתו. ערבי זקן, חבוש כאפיה ולבוש בתלבשת ערבית מסורתית, הוביל את השירה.

כשהערבי הבחין ברבי ישראל הנצב בפתח הבית, התקרב אליו בצעדים מדודים. עיניו של הערבי הקשיש האירו מתוך פניו חרושי הקמטים. הוא החנה בגופו קדה קלה והושיט את ידו לברכת שלום. רבי ישראל הושיט לו את ידו ותהה לפשר הענין.

"רואה אדוני את כל השקים הללו?", אמר הערבי, בהצביעו על השקים הרבים שנשאו הגמלים, "כלם מלאים חטים. חג הפסח שלכם מתקרב ואני יודע כי בחג זה זקוקים אתם לחטים, לצורך אפית המצות שלכם. הבה נסגר בינינו כאן ועכשו עסקה במחיר הגון", סיים הערבי את דבריו והשתוממותו של רבי ישראל רק גברה.

מחו של רבי ישראל החל לפעל בקדחתנות ולבו נחמץ בקרבו. מה יעשה עכשו? הנה כבר זמן לו ה' חטים, אך מהיכן יקח את הפסח הרב שעליו לשלם תמורתן?! הוא כחפח בגרונו ובקול

רפה השיב: "בחפץ-לב הייתי מבצע את העסקה הזו, אבל מה אעשה וקפת הקהל ריקה עתה לחלוטין!"...

הערבי הביט בו, כאומד את דבריו אם אמתיים הם, ואחר אמר: "יודע אתה, קח את החטים בהקפה ולפשינח לךם תפרע לי את החוב".

ליבו של רבי ישראל פרנס בקרבו מרוב אֶשֶׁר. אף על פי כן, משום שישר היה, בקש לקבצ' עם הערבי תאריך נקוב שיהיה מועד אחרון לתשלום. השנים הסכימו על הסכום לתשלום וכן קבעו את ערב פסח כמועד אחרון לפרעון החוב.

חיש-מהר פשטה בין בתי הישוב היהודי השמועה המרנינה על מלאי החטים הגדול שהגיע בארץ לא צפוי. בתוך דקות נאספו סביב ביתו של רבי ישראל יהודים רבים שסיעו בפריקת השקים מהגמלים. בתוך כל ההמולה, בעוד היהודים עסוקים בהעמסת השקים על גבם ובהכנסתם לתוך מחסן סמוך, נעלמו הערבי וגמליו מן העין.

התנהגותו של הערבי עוררה השתאות בלבו של רבי ישראל. אך הזמן הדוחק לא אפשר לו להרבות במחשבות. כעת היה עליו לגייס את הכסף שעליו התחייב. הוא מהר להריץ מכתבים לקהלות היהודיות בחוץ-לארץ ובהם שטח את תחנונו לעזרה כספית מידית, "כדי שפני הישוב יוכלו לחגג את חג המצות כדת וכדין". ואמנם, לא ארכו הימים והכסף הדרוש נאסף בידי.

בהגיע ערב הפסח יצאו כל בני הקהלה למאפיית המצות כדי לאפות את מצות המצנה לליל-הסדר. רק רבי ישראל נותר בביתו. הוא המתין לערבי שיבוא לדרוש את כספו. אולם השעות נקפו, החמה שקעה והערבי לא בא. הוא לא הופיע גם בימי הפסח ולאחריהם.

חלפו שנים. רבי ישראל משקלוב הרגיש שקרבו ימיו למות. יום אחד, כשכבר שכב על ערש-דני, קרא לחתנו. הוא הצביע לעבר פנת החדר ואמר ששם מנח ארנק מיוחד עם כסף. על הארנק רשומות היו המילים: 'מעות חטים לערבי'.

הוא בקש מחתנו להתקרב אליו ובקול חלש צוהו: "עשר שנים תמתין ולא תגע בכסף הזה. אולי בתוך פרק הזמן הזה יופיע הערבי או אחד מיורשיו כדי לגבות את חובו. אולם אם עד אז לא יבוא אף אחד מהם, תמתין עד ערב פסח של השנה הבאה ואז תחלק את הכסף בין ענני ירושלים".

חלפו עשר שנים ואיש לא בא לדרוש את הכסף. חתנו של רבי ישראל מלא את מצנת חמיו ולקראת חג הפסח של השנה הבאה חלק את המעות בין ענני העיר. ספוכן של החטים שהחל בפלא, נסתים אפוא בחידה.

## בעור חמץ



ערב פסח סמוך לשקיעת החמה. עוד מספר רגעים תחל התפלה, תפלת ליל חג הראשון של פסח. לפתע נכנסו לבית הכנסת של העיר דוברומיסל שברוסיה שני יהודים נרגשים, מנופפים בידיהם ומתנפחים ביניהם בלהט. היו אלה אהרן ובצלאל, שני ידידים טובים, שנהלו בשתפות מפעל לתעשיית בירה ומכרו את תוצרתם בכל הסביבה.

הנוכחים נסו להבין את פשר ההתנגשות הגדולה שאחזה בהם. ובכן, שני הידידים הלכו לבית הכנסת, כמו כל היהודים, שמחים וטובי לב, ורק כאשר נפגשו בדרך, התברר להם כי... שכו למכור את החמץ שבמפעלם. כל אחד מהם חשב שהשתף יטפל במכירת החמץ, והנה עוד רגעים ספורים נכנס החג, והתברר להם שבעצם החמץ שברשותם מנח במחסנים, ולא נמכר לגוי. חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה, ואם כן עליהם כנראה להשליך את כל החמץ שברשותם! פרושו של דבר הוא, ששני השתפים 'פשוטו את הרגל'! כל חביות הבירה שעמדו בבית החרשת, כל הפלים והמכשירים השונים וכל חמר הגלם, הכל חמץ גמור, ואם לא די בכך, הרי גם ישנו אסור חמור של "בל יראה ובל ימצא". קל להבין את הרגשתם הנוראה והמיסרת של השתפים האמללים...

לא היתה הרבה ברירה, והרב נאלץ להכריז: "השתפים חייבים לשפך את כל הבירה המוכנה בחביות, ואסור לאיש להנות ממנה. בנוגע לפלים, שקי הדגנים, המשמשים ליצור הבירה, ושאר חמרי הגלם, צריך לסגור הכל היטב למשך ימי הפסח, ולאחר החג נדון בשנית, מה יהא בגורלם".

פסק הדין לא הרגיע את מצפונם של השנים. בצלאל פנה אל הרב כשדמעות זולגות מעיניו, ובקש ממנו שיוֹרָה לו דרך תשובה, כדי שיוכל לתקן את המעוות. גם השתף השני, אהרן, בקש מהרב להורות לו, כיצד לכפר על העברה הגדולה. יסורי המצפון של שני היהודים פשוטים אך ישרים ויראי שמים אלו, נגעו ללב של הרב, והוא הרגיע אותם באמרו, כי הנזק הכספי הקבד, אותו הם מקבלים על עצמם באהבה, מהווה כבר בעצמו 'תשובה', ובנוסף לכך, הרי שביום טוב צריך לשפך את כל הצרות והדאגות ולשמוח בשמחת החג.

תפלת החג החלה תוך התרוממות רוח. התנהגותם של שני השתפים עשתה רושם כביר על כלם; הנה שני יהודים פשוטים, שאינם תלמידי חכמים, ובכל זאת הנם ישרים ומדקדקים

במצוה קלה כבחמורה. אבדון רכושם כלל לא צער אותם כמו המחשבה שהם עברו עברה. אם כן, הרי הם בעלי מדרגה גבוהה ביותר.

אך בצלאל היה מדכא ומיאש. למרות שהרב הרגיעו ודבר על לבו, הרי חמץ בפסח אינו משחק ילדים. לבו היה מלא חרטה על העברה שעבר, והוא קבל על עצמו החלטה נחושה: הוא לא יתנה יותר מבית החרשת לביכה, לא מהמונות ולא מהפלים, לא מהדגנים הצבירים שם ולא משאר החמרים. לגביו המפעל אינו קים עוד, היה ואיננו, אבד... רק עכשו הרגיש בצלאל רגוע מעט. עתה יוכל לערך את ה"סדר" במצפון שקט ובלב שמת.

לאחר חצות, הלך בצלאל לישון, כשראשו כבד עליו משתית ארבע כוסות. לפתע הבחין דרך החלון בפס אדם שנגאה מתמר בקצה האפק. מיד קפץ ממטתו והתלבש במהירות. השנה פרחה מעיניו והוא נצא במרוצה החוצה. עתה היה כבר ברור מקור הפס האדם, אי שם פרצה דלקה, ובצלאל רץ כדי לראות מה קרה ולנסות להציל.

ברחובות העירה התרוצצו באותה שעה יהודים נוספים, שהבחינו בשרפה. הרוח נשאה ריח של עשן ממקום הדלקה. עדן לא ידע איש את מקום השרפה וכלם רצו בכיוון בו נתמרו ענני עשן השמימה. באותם ימים, שרפה שפרצה בעירה קטנה היתה סכנת נפשות אימה. בתי העץ הקטנים פצרו כנר עתון, והתפשטות הדלקות היתה מהירה ומפחידה.

התברר, כי האש פרצה בקצה העירה, מקום שם עמד מפעל הבירה של שני השתפים. משהתקרבו למקום נכחו לראות, כי המפעל עצמו עולה בלהבות, יחד עם עוד שני בתים שלידו, שהיו שיכים לגויים מהסביבה.

כאמור, באותם ימים, שרפה שפרצה בעירה היתה סכנת נפשות אימה. רבים מהתושבים התגייסו לעזר כדי למנוע את התפשטות האש. רק לאחר שהצליחו להשתלט על האש ולכבותה נכחו היהודים לדעת את גדל האסון שהתרגש על שני השתפים, בעלי בית החרשת לביכה. הכל נשרף! הבגן עצמו, המכוונות, חמרי הגלם השונים, הכל! מכל רכושם לא נשאר דבר!

הם הקיפו את בצלאל, כדי להביע בפניו את רגשי השתתפותם בצער, בשל הנזק הגדול. אולם להפתעתם הרבה, בצלאל כלל לא נראה מזועזע. להפך - הוא נראה מאשר. הוא חפש את שתפו, אך משלא מצא אותו, רץ אל ביתו של אהרן והעירו משנה עמקה. "אהרן! בשורה טובה יש לי לבשר לך; המפעל נשרף כליל, עד עפר!" קרא בצלאל בהתרגשות. אהרן הביט על שתפו בעיניים בוהות. "השתגעת לגמרי?" שאל לבסוף, "מה אתה שמח כל כך?"

"האינך מבין? הלא החמץ שבמפעל נשרף כליל! אנו שכחנו למכר את החמץ והנה הקדוש ברוך הוא עזר לנו ובער את החמץ שלנו" הסביר בצלאל את פשר שמחתו, אחר הוסיף: "עתה אנו יכולים להיות בטוחים, שהשם יתברך, מחל לנו על העוון הזה. הלא ממילא אסור לנו להנות מבית החרשת. ובנוסף לכך, נדרתי אתמול, שלא אהנה יותר מהמפעל, אפלו ממה שמתר על פי דין. והנה עכשו הכל הסתדר על הצד הטוב ביותר."

אהרן שפשוף את עיניו. לאט לאט החל לתפס מה קרה. "ה' נתן נה' לקח, יהי שם ה' מברך", אמר בקול שקט.

בצלאל היה עליו ושמח. הוא בכלל לא חשב ללכת לישון, אלא שם פעמיו אל בית המדרש. שם מצא יהודים רבים, שאף הם לא חשבו לישון אלא דנו בכבוד ראש, כיצד יוכלו לעזור לשני השתתפים, שזה עתה ירדו מנכסיהם, ולהעמידם שוב על רגליהם. אחד הנוכחים אמר, כי זהו ענש מן השמים, שמגיע לשתתפים, משום שלא מכרו את החמץ. ברגע זה נכנס בצלאל לבית הכנסת, והוא עוד הספיק לשמע את דבריו האחרונים של האיש. "לא, אחי!" קרא בצלאל נרגשות, "אין זה ענש, כי אם מתנה מן השמים, ישועה מן השמים! הלא הקדוש ברוך הוא מחל לנו על החטא. ובנוגע להפסד הכסף, אינני דואג כלל, הלא ה' לא יטש אותנו. הנותן חיים לכל חי הוא יתברך גם הן ומפרנס לכל!"

לגבי נסבות הדלקה, נודע לאחר מכן כי היא פרצה בשל סכסוך בין משפחות הגויים שגרו בשכנות. כתוצאה מהסכסוך האלים הצית האחד את ביתו של השני, ובסופו של דבר האש התפשטה גם לבתים הסמוכים.

נותרה עוד שעה קלה עד לתחלת התפלה. בצלאל-חיים הציע לומר פרקי תהלים, והוא נגש אל הבימה וקרא בקול פסוק אחר פסוק. הצבור, שהצטרף אליו, נסחף בזרם ההתלהבות, בו נאמרו דברי נעים זמירות ישראל על ידי יהודי, שאך לפני שעות אחדות נשכח כל רכושו והיה פלא היה. בצלאל-חיים אמר את פרקי התהלים בשמחה ובמתיקות, כמו שאומרים את ההלל...

### סעדה מתימן מחפה למשיח

ספור עממי רווח בין יהודי תימן על סעדה:

סעדה זו, אשה פשוטה וצדיקה היתה, ומאמינה בכל לבה בדברי רבותינו בכל יהודיה כשרה. והנה, ליל סדר אחד חשה וקנתה בכל לבה כי הלילה יבוא המשיח לגאל את ישראל, וכרתה און כל משך ה"סדר" לשמע כבר את שופרו של משיח. ברם, לאחר ששתתה ארבע כוסות, כבדו שמורות עיניה, והיא לא עצרה כח להלחם בהן. פחד תקף אותה: שמא יבוא המשיח והיא תישן, חס ושלום... מה עשתה? אמרה לעצמה: הלא המשיח יבוא רכוב על חמור, וחמור הרואה את חברו נוער לקראתו בשמחה. קשרה אפוא בקשר עניבה חבל מרגליה אל חגלי החמור שבפניה וכך עלתה על יצועה בלב קל מדאגה: תקף בשניבוא המשיח ינער החמור, והיא הולכת אחרי המשיח שפמה שנים חבינו לו! בעונות, לא זכינו באותו הלילה שניבוא משיח, ואולם החמור נהג כמו שאמרו חז"ל (ברכות ג.) שבמשמרת ראשונה של לילה החמורים נוערים. פתח אם כך החמור בנעירות עזות, וכינון שהרגיש חבל מסבך את רגליו, נסה להמלט ממנו ורץ אל הרחוב הפתוח.

וסעדה, הלומת שנה היתה, אך בעוד עיניה עצומות למחצה הוצף לבה בשמחה עצומה: הנה היא הולכת אחרי המשיח!

הרגיש החמור בכבד ברגליו ופתח במרוצה. סעדה אבדה את כחה וצוחה: "אדוני המשיח, לאט! לאט! לא כל כך מהר!"

נעורו השכנים לקול הצעקות והביטו במחזה המשונה, אחזו בסעדה להעירה מחלומה והסבירו באזניה: "סעדה, את לא רצה אחרי המשיח, את רצה אחרי החמור!"

# גִּזְרֵי לְגִזְרָה



עמד רבי פנחס בגנתו והתבונן בהתפעלות בגזרים הנאים שצמחו בה. "גזרים כה גדולים ויפים כבר מזמן לא ראיתי", אמר לעצמו.

לפתע עלה רעיון במוחו. את הגזרים היפים האלה אביא מתנה לרבי לכבוד חג הפסח הקרב ובא. הגזר ירק הוא, והרבי יוכל להשתמש בו לכרפס בליל הסדר.

שמח וטוב לב יצא רבי פנחס לדרכו, כשעל גבו הוא נושא שק מלא גזרים רעננים שנקטפו זה עתה בגנתו.

כשהגיע לעיר בעלזא, הביא את השק לבית הרבי, הרב הקדוש רבי יששכר דב מבעלזא זיע"א ופנה לשוב לביתו.

אור לארבעה עשר, הגיעה שעת בעור חמץ. הרבי צוה להביא את הגזרים ו... לשורף עם החמץ.

תמחו הנוכחים מאד, אך איש לא ההין להרהר אחר מעשיו של הרבי ואף אחד מהם לא שאל דבר.

בינתיים, שב רבי פנחס לביתו. והנה, נגשה אליו המשרתת הגויה ושאלה: "האם מרצה אתה מן הגזרים? כה גדולים הם ויפים". ואז גלתה את סודם: "האם יודע אתה מדוע? השקיתי אותם בבירה. אצלנו בכפר אומרים שבירה משביתה מאד את הירקות".

נחרד רבי פנחס לנפשו. הן הבירה חמץ היא. והגזרים אסורים בפסח. מה יהיה אם הרבי ישתמש בהם חלילה לכרפס?

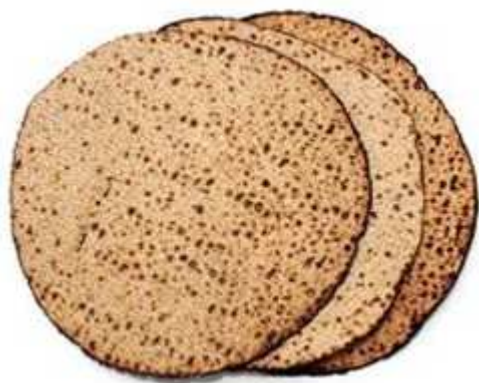
חשש שמא לא יספיק להודיע לבית הרבי על המכשול הנורא. מיד שכר בכסף רב מרכבה רתומה לסוסים אבירים ויצא בדהרה לדרכו, לעבר העיר בעלזא. כשהגיע, ספר בבהלה את אשר ארע. מקורביו של הרבי הרגיעוהו: "אל תדאג, הרבי שרף את הגזרים בבעור חמץ".

עד מהרה התפשטה השמועה: מופת גלוי נעשה כאן. הרבי חזה ברוח קדשו כי הגזרים - חמץ הם.

הגיעו הדברים לאזניו של הרבי ואמר: "לא מופת יש כאן. לא שרפתי את הגזרים מפני שידעתי שהשקו אותם בבירה. וכי מנין לי לדעת זאת?"

אך ידוע ידעתי שאסור לנו לשנות זיו כלשהוא מדרכי אבותינו. וכיון שראיתי שהביאו גזר לקים בזה את מנהג הכרפס בליל הסדר, אמרתי לעצמי: וכי מתי השתמשו אבותינו בגזר לכרפס. על כן צויתי לשרפם.

# המצות שהרעלו



בלילה הראשון של חג הפסח בבית הכנסת "אלטנוי" שבפראג התחיל כבר החזן בתפלת ערבית בסלסול "ברכו" בנגון של יום טוב. גם רבה של פראג - המהר"ל - עמד במקומו בכתל המזרח, שקוע בתפלתו ברב פונה. נהוג היה אצלו להתפלל אך ורק מתוך הסדור ולא בעל פה. אולם, תכף בברכה הראשונה שבתפלת ערבית, במקום לומר "וימחליף את הזמנים", נפלט מפיו שלא בכונה ובטעות, ואמר "וימחמיץ את הזמנים".

כלל נושן הוא בידי צדיקים ואנשי מעלה, כי הפה, אשר מתקדש בתפלה ובלמוד התורה כל היום, לא יאָרע להם בו תקלה וטעות בתפלתם ללא סבה. ומאחר שיצא מפיו משפט שלא כהגון, הרי שלדבור כזה יש משמעות מיחדת וצריך להקדיש לזה תשומת לב גדולה. ואכן נבהל המהר"ל עד מאד. ידע הוא בברור שפיו לא טעה מעולם בטעות משנה כזאת בשעת התפלה. משמעות עמקה יש לכך שטעה ואמר "וימחמיץ", ובנדאי שמן השמים מעוררים אותו ומזהירים אותו שיעשה משהו בנדון.

תכף ומיד לאחר שהמהר"ל סיים את תפילת שמונה עשרה, עלה אל הבימה והכריז:

- רבותי! קרה מקרה אשר בגללו חייב אני לעזוב במהירות את בית הכנסת ולהתבונן בדבר. מבקש אני מכל הקהל, שלאחר שתסימו את התפלה, לא יעזב אף אחד את בית הכנסת כדי ללכת לביתו, עד אשר אחזר ואודיע לכם על כך!

פחד ומורא גדול נפל על כל היהודים. כלם הבינו שקרה מקרה נורא שהמהר"ל הרגיש בו בשעת תפלתו, ומי יודע איזו גזרה חדשה מצפה להם? אולם כלם סמכו על רבם המהר"ל, שבעזר השם יצליח לגונן עליהם ולשמור אותם מכל רע, וכך נשארו כל הקהל בבית הכנסת כשהם אומרים פרקי תהלים.

באותה שעה נכנס המהר"ל בלונת ראש הקהל - רבי מרדכי מייזל - ועוד כמה מחשובי הקהל לאחד החדרים אשר בסמוך לבית הכנסת. משם שלח את יוסליה הגלם (יצייר בפיו של המהר"ל) אליו הביתה בצותו עליו להביא לו תכף ומיד מצה אחת ממצותיו. לאחר שהגלם מלא אחר פקדתו, צנה המהר"ל שישטעם מהמצה.

עוד בטרם הספיק הגלם לבלע את חתיכת המצה, התחיל להתפתל כנחש מכאבי בטן עזים, והצביע תדירות על בטנו הנאנקת ביסורים. נבהל המהר"ל עד מאד למראה הגלם המתפתל ביסוריו, ועד מהרה הבין את מהות הטעות בתפלתו, באשר מפיו יצאה המלה "וימחמיץ" במקום "וימחליף", כנראה בא הדבר לרמז כי אסורים המצות באכילה, וכי יד של שווא ישאל, אשר יש לו גישה אל מאפיות המצות, הרעיל את המצות בסם - המנות.

המהר"ל הניח את ידו על בטנו של הגלם, וכעבר רגעים מספר הוטב לו, ומחוישי הבטן הקשים נעלמו כלא היו.

עתה צנה על המשמש הזקן - רבי אברהם חיים - שימהר להכריז בכל בתי הפנסיות שבעיר בשמו של הרב, שכל המצות שנאפו בעיר נחשבים כחמץ עקב סבה מסימת, ואל יהיו איש לנגע בהם, ומלבד האסור של חמץ יש בזה גם סכנת נפשות.

המהר"ל בקש מהשמש להזמין אליו את אופה המצות, אולם בטרם הספיק השמש לעזוב את המקום, הופיע האופה מבהל, ובכאב גדול הכריז:

- רבי, וכי מה ארע שהכרז שכל המצות שנאפו אצלי חמץ הם?!

- לעת עתה אינני יכול להשיב לך דברים ברורים - אמר לו המהר"ל - עד שלא תשיב לי על מספר שאלות שאשאל אותך. וראשית, אמר לי: מי סיע בידיך באפינת המצות?

- כל העובדים הקבועים אשר מסייעים בידי זה שנים רבות, ענה האופה, אך נזכר אני שביום האחרון בערב פסח חלו שנים מהעובדים, ולא מצאתי יהודים אחרים במקומם. והנה הזדמנו לי שני "גויים" שאני מכירם זה שנים רבות, והמכנים בשם "השנים בעלי הזקן האדם" (הכנוי בא להם עקב זקנם האדם והארץ) שגרים ליד הנחר והם הסכימו לעבד אצלי במאפינת המצות.

ברור היה עתה למהר"ל, כי שני הגויים האלו הם שהרעילו את המצות. ושוב שלח המהר"ל את המשמש הזקן להכריז, כי רק המצות שנאפו בערב פסח בלבד הם שאסורים באכילה, ואלו שאר המצות כשרים לאכילה.

הוא צנה על אלו שעדין נשארו בבית הפנסת שישוּבו לבתיהם לערך את הסדר, ומי שאין בידו מצות כשרות, יקח משכנו שיש לו מצות כשרות, כדי לא להפר את מצות החג וענג יום טוב. המהר"ל בקש שכל אחד ימסר את הדבר לשכנו, והשני לשלישי, כך שכל תושבי העיר ידעו מפקודתו של הרב.

אך המהר"ל בעצמו עדין לא חזר לביתו לעריכת הסדר.

הוא קרא אליו את יוסף'ה הגלם ואמר לו:

"על שפת הנחר עומד בית בודד, שם מתגוררים שני הגויים "בעלי הזקן האדם", הכנס לביתם וחפש שם היטב, ואם תמצא צנצנת או קפסא חדשה, הבא זאת תכף אלי.

הגלם מלא מיד אחר פקודתו של המהר"ל. שני הגויים אשר התגוררו יחדו לא היו אותה שעה בביתם, והגלם חזר והביא למהר"ל צנצנת קטנה אשר מצאה חבוייה באחת המגרות בביתם של הגויים ואשר הכילה אבקה לבנה.

ידע היטב המהר"ל כי הגלם שלו אינו טועה כלל, וכי האבקה הלבנה שבצנצנת מכילה רעל מסכן. הצנצנת לא הייתה מלאה, ונכר היה כי כבר השתמשו בה.

המהר"ל צנה על הגלם שיחזיר מיד את הצנצנת אל המקום ממנו לקחה, והוא בעצמו לבש את מעילו העליון, לקח את מקלו בידו, ובלויתו של המשמש הזקן - רבי אברהם חיים - שם את פעמיו לעבר תחנת המשטרה, שם הגיש את תלונתו נגד שני הגויים.

בדרכו לתחנת המשטרה פגש המהר"ל בשני הגויים בעלי הזקן האדם, כשהם משוטטים בסמטאות הגטו היהודי בפראג, כדי לראות ולהנכח בתוצאות מעשיהם הנורא. הם קוו לשמע יללות מחרידות עולים מבתי היהודים, אך לתמהונם - במקום בכי ויללות שמעו את ניגוני הסדר מתנגנים ברמה והשירה ממלאת את חלל האויר. הם לא היו מסגלים להבין את המתרחש, הלא באותו יום אפו גם את המצות עבור המהר"ל, והנה לתמהונם הרב, צועד לו רבה של פרג בריא ושלם, ולהיכן יכל הוא ללכת עתה בליל הסדר, זמן שאינו מתאים כלל לבקורים?!

מפקד המשטרה הבטיח לרב לחקור מיד את תלונתו, בהעירו כי הוא רוצה להיות נוכח בעצמו בביתם של שני הגויים בשעת החפוש, כדי שיוכח במו עיניו באמתות הענין. מפקד המשטרה ערך את החפוש בביתם ומצא, אכן, את הצנצנת שהכילה את האבקה החשודה.

בתחלה נסו להתכחש לחשד שהעלה נגדם. ועל כן בקש מפקד המשטרה שיביאו לו מהמצות החשודות כמרעלות, וצוה עליהם לאכול את המצות. כאן נשברו שני הגויים והודו בפשע שבצעו.

- מדוע בצעתם פשע נורא כזה? - שאל אותם בכעס מפקד המשטרה.

הכמר טדאוס פתה אותנו - ענו השניים - הוא מסר לנו את האבקה הזו וצוה עלינו שנשתדל להתקבל כעוזרים במאפית המצות של היהודים, ולהטיל את האבקה לתוך הקמח. ועל כך הבטיח לנו לא רק מקום נכבד בגן עדן אלא גם שלשל לידינו סכום כסף הגון. קשה עד מאד היה לנו להתקבל כעובדים במאפית המצות, ורק ביום האחרון שלפני החג הצלחנו להתקבל לעבודה לנפוי הקמח, ובשעה שאף אחד לא הבחין, עלה בידינו להטיל את האבקה אל תוך הקמח.

מפקד המשטרה הזמין אליו את הכמר טדאוס, והרשע אכן הגיע מיד, ובשמעו על החשד הנורא שחושדים בו, ענה בקור רוח: מאימתי מאמין מפקד המשטרה לדבריהם של שני השכורים? אני כלל לא מכיר אותם, ומעולם לא דברתי אתם ואף לא ראיתי אותם. למפקד המשטרה לא היתה הוכחה נוספת ועל כן היה חייב להאמין לדבריו של הכמר, ואילו שני הגויים הועמדו למשפט ונדונו לחמש שנות מאסר בבית הסהר.

ברור היה לכל תושבי פרג כי הכמר טדאוס הוא האשם העקרי במעשי ההרעלה.

בחל המועד פסח, לאחר שהסתים משפטם של שני הגויים, הקהיל המהר"ל את כל יהודי פרג בבית הכנסת אלטנוי, וספר להם את כל הנס שהתרחש עם המצות, וסיים את דבריו: "רואים אתם, אחים יקרים, איך הקדוש ברוך הוא שומר עלינו, בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם".

כל יהודי פרג חגגו אותה השנה את חג הפסח בשמחה מרוממת, בהודאה להשם יתברך על הנסים והנפלאות שעשה.

## זכה מז ההפקר...

הפננדק של רבי רפאל היה ידוע בכל הסביבה, כלם העריצוהו והעריכוהו בגלל ישרו. גם על הכפריים ואכרי הסביבה היה רבי רפאל נערץ ביותר. באשר לא היתה הפרוטה מצויה בכיסו של אחד מהם, לא היה מסרב רבי רפאל ונותן לו בהקפה עד אשר יפרע את חובו.

רבי רפאל ואשתו – חיו חיים מאשרים. אלא שהיה דבר אחד שהעיב על שמחתם: לא זכו להפקד בפרי בטן. ימים רבים ולילות רבים היה רבי רפאל שופך דמעות כמים, מתפלל אל ה' כי יזכנו להביא ילדים לעולם, אלא ששערי שמים היו נעולים בפני תפלתו זו. אולם, רבי רפאל חזק היה באמונתו ולא זו כמלא הנימה מדרך התורה הישרה שסלל לעצמו.

יום אחד הגיע לכפר כמר שהיה שונא ישראל גדול. כמר זה לא יכול היה להשלים עם העבדה שרבי רפאל יהיה חשוב כל כך בעיני האכרים, והחל להסית את התושבים נגדו. אלא שרק אכרים מעטים מאד החלו להדיר רגליהם מפונדקו של רבי רפאל. הכמר המשיך להסית ביצעו היטב כי בסופו של דבר יעלה בידיו לשכנעם להתיצב לימינו.

חג הפסח התקרב. הכמר ידע כי היהודים נוהגים למכר את החמץ שלהם לגוי לפני הפסח. הוא היה בטוח שגם רבי רפאל מוכר את החמץ שלו למישהו מהכפר.

הלך הכמר וברר אצל מי נוהג היהודי למכר את החמץ. לאחר שנודע לו מיהו, הלך אצלו והחל לשכנעו שלא יקנה השנה את החמץ מהיהודי. בתחלה לא אבה הגוי לשמע... אולם הכמר הבטיח לו "מחילת כל עונותיו" וכן "עולם הבא" אם ישמע בקולו, והרבה עליו דברים עד שנאות אותו ערל והבטיח שלא ילך השנה אל היהודי לקנות ממנו את החמץ.

לאחר מכן, אסף הכמר את כל תושבי הכפר והשביע אותם שלא יקנו מרבי רפאל את החמץ שלו. הוא הבטיח להם תמורת זה "עולם הבא", וגם הסביר להם: היות ורבי רפאל אינו יכול להשאר עם החמץ שלו בפסח, מכר הוא להפקירו, ואז – כל מי שירצה יבוא ויקח ללא תשלום. ביום י"ד בניסן הגיע זמן המכירה, והגוי המופיע כל שנה – לא בא... רץ רבי רפאל לחפשו, אולם לא מצאו. נסה את מזלו אצל ערל אחר, אולם הוא השתמט ממנו. והזמן "בוער" לרבי רפאל: עוד מעט כבר יהא אסור לו להחזיק חמץ. התרוצץ ממקום למקום, בקש את מי שמצא, אולם כל אחד מן הגויים נשפט ממנו באמתלאות שונות, ורבי רפאל נשאר עם חמצו בלבד...

רבי רפאל ידע כי הקדוש ברוך הוא מעמיד אותו כעת בנסיון: האם ישאיר חמץ בפסח או לא ישאיר? התאזר עז, פתח את דלתו ביתו ושאג בקול בשפה הפולנית: "להוי יהא ידוע: כל החמץ שלי מכרז בזה הפקר! כל אחד יכול לבוא ולקחת בחנם כמה שהוא רוצה!"

לאחר מכן עלה על המרפבה עם אשתו, האיצ בסוסו ונסע העירה לחג אצל משפחתו. את דלתו הפונדק השאיר פתוחות לרוחה, שהרי כל יינו הפקר הוא...

כשתזר קדמוהו שכניו הגויים ונשקו את כפות רגליו. "מנד אחרי שהלכת, ספרו לו, "באו שני כלבים גדולים ושמרו על הבית. איש לא נכנס. רק עתה הם הלכו..."

רבי רפאל הודה לה' ולשנה הבאה – זכה לבן.

## נוסו של אליהו

החורף באותה שנה היה קר ביותר. במשך חדשים ארוכים השתוללו בחוצות סופות שלגים עזות, שנתקו לחלוטין את כל הדרכים. בלית ברירה ישב גם חיים, חוטב העצים העני, בביתו, באפס מעשה.

יום היה חיים משקיף בעד החלון ומפליט מלבדו אנחה כבדה לנכח מזג האוויר הסוער. עונה זו הייתה 'העונה הבוערת' שלו. בחורף לא התקשה מעולם למכר את סחורתו – את ענפי העצים שפצת ביער ושהיה מביאם לעיר על גבי מגררת השלג הקטנה שלו. הפרוטות הדלות היה מרויח בחורף הווי את הבסיס לפרנסתו במשך כל השנה. אבל במזג אוויר כזה הרי זו סכנת נפשות לצאת מהבית.

עובר יום ועוד יום והשלגים אינם פוסקים לרדת. מה נותר לחיים לעשות? הוא ישב בבית ואמר תהלים בלב שבור. מפעם לפעם הייתה אשתו, רבקה, נכנסת אליו ושואלת בכעין הרגל: "מה יהיה, חיים?". והוא היה פורש את ידיו לצדדים ומשיב באנחה: "מה לעשות? זה המזל שלנו. ה' יעזר".

כשהתקרב חג הפסח ומזג האוויר לא השתנה, החלה האשה לדאג: "חיים, פסח מתקרב. אין לנו כסף אפילו לקניית מצות וזון, שלא לדבר על פשר ודגים ושאר צרכי החג. איך נחגג את החג?". וחיים היה משיב בכאב: "הבה נבטח בה' שלא יעזוב אותנו".

שלושה ימים לפני החג נגשה רבקה אל בעלה ובפיה הצעה: "מדוע לא תפנה אל גבאי הצדקה, כפי שעושים כל העניים לפני הפסח. הרי בכל שנה אתה תורם למענות חטים עבור העניים. השנה, שנשארנו בלי פרוטה בבית, מגיע לך לקבל תמיכה מקרן זו".

חיים הניד בראשו בעצב: "אני יודע, אני יודע", מלמלו שפתייו.

אבל רבקה הייתה הפעם תקיפה מתמיד: "אין לנו בריחה אחרת. הנה, החג כבר מגיע ואין לנו דבר בבית. קח הפעם, באופן יוצא מהכלל, סיוע מקרן ה'מענות חטים'. כשה' יעזר לנו ונרויח מעט תחזיר את הכסף".

דמעות התרגשות הופיעו בעיניו של חיים. "כל חיי עבדתי קשה מאוד כדי להתפרנס מיגיע כפי ולא להזדקק לבריות", אמר בנחישות דעת. "יעבור עלי מה, לא אקח מקפת הצדקה. הקב"ה יוכל לעזר לנו בדרך אחרת".

"לדעתי, זו גאונות עניים בלתי מצדקת", לא ותרה האשה. "קרן הצדקה קימת כדי לעזר במקרים כאלה. מוטב להתבייש קצת ולחגג את החג כמו יהודים, מאשר לעשות פסח בלי מצה ובלי זון. חשב נא על הילדים שלנו, למה לא מגיע להם חג פסח כמו לכלם...". והיא פרצה בבכי מר.

חיים החריש זמן מה ולפתע שאל: "האם עוד נותר בבית חפץ כלשהו שנתן למכרו או למשכנו?"

רַבָּקָה פָּרָצָה בַּצְחוֹק הִיסְטֵרִי: "אֵת הַדְּלוֹת שְׁלֵנוּ אֲנוּ יְכוּלִים לִמְכֹּר! וְכִי אֵינְךָ יוֹדֵעַ שֶׁמִּשְׁכָּנֵנו זֶה מִכְבֵּר אֶת פְּמוּטֵי הַכֶּסֶף שְׁלִי וְשִׁמְכָרְנוּ כָּבֵר אֶפִּילוֹ אֶת הַכָּרִים וְהַכֶּסֶתוֹת כְּדֵי לְהֵבִיא לָחֶם לַפִּיּוֹת עוֹלָלָנוּ!"

בְּמֶר לְבוֹ פָּנָה חַיִּים שׁוֹב אֶל סֵפֶר הַתְּהִלִּים שְׁלוֹ, וּדְמָעוֹת חֲמוֹת נִשְׂרוּ מֵעֵינָיו וְנִבְלָעוּ בֵּין דְּפֵי הַסֵּפֶר. וּלְפֶתַע הִרְגִּישׁ כִּי אִשְׁתּוֹ מוֹשֶׁכֶת בְּשֶׁרוּלּוֹ. הִיא פֹסְקָה לְבָכוֹת וְדַבָּרָה בְּקוֹל שְׁלֹ וְרִגּוּעַ: "אֵתָּה יוֹדֵעַ, חַיִּים, יֵשׁ בְּבֵית מִשְׁהוֹ שְׁנוּכַל לִמְכֹּר – אֶת גְּבִיעַ הַכֶּסֶף שֶׁמִּשְׁמֵשׁ לִיכּוֹסוֹ שֶׁל אֱלֹהָיו. בְּעֶצֶם, לֹא צָרִיךְ לִמְכֹּר; אֲפָשֶׁר לְמִשְׁכָּנוּ וּבְכֶסֶף שֶׁנִּקְבַּל נוּכַל לַקְנוֹת מִצּוֹת וְיֵין".

"מָה אֵת שָׁחָה!", נִזְדַּעַק חַיִּים כְּנִשּׁוֹךְ נַחֵשׁ. "לֹא יַעֲלֶה עַל הַדַּעַת!".

בְּלִיל עָרֵב פֶּסַח עָרַךְ חַיִּים 'בְּדִיקַת חֲמֵץ'. הוּא עָבַר בְּחִדְרֵי דִירְתּוֹ הַקְּטָנָה וַחֲפֹשׁ בַּחוּרִים וּבִסְדָּקִים. אָבֵל לֹא הָיָה לוֹ סְכּוּי לְמִצָּא מִשְׁהוֹ...

לְאַחַר מִכּוֹן הַלֵּךְ אֶל הָרֵב כְּדֵי 'לִמְכּוֹר' אֶת הַחֲמֵץ. "מָה יֵשׁ לָךְ בְּבֵיתִי?", שָׁאֲלוֹ הָרֵב. חַיִּים בָּא בְּמִבּוּכָה: "בְּעֶצֶם... בְּעֶצֶם... אֵין לִי כָלוּם". "יֵשׁ לָךְ אוּלַי קֶמַח?", נִסָּה הָרֵב לִשְׁאֹל. חַיִּים הִשִּׁיב בְּשִׁלְיָה. "וְאוּלַי מִצְרָכִי חֲמֵץ?", הִמְשִׁיךְ הָרֵב. "לֹא", הִשִּׁיב חַיִּים. "וְכִלִּי-חֲמֵץ יֵשׁ לָךְ?", שָׁאֵל הָרֵב.

"כֵּן, רַבִּי", עָנָה חַיִּים בְּשִׁמְחָה, "יֵשׁ לָנוּ כַּמָּה סִירִים וְצִלְחוֹת". הָרֵב הוֹסִיף אֶת שְׁמוֹ לַרְשִׁימַת מוֹכְרֵי הַחֲמֵץ וְאָחַל לוֹ חֵג שְׂמִיחָה.

אָבֵל חַיִּים נִשְׁאָר עוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ. "יֵשׁ לִי שְׁאֵלָה", אָמַר. "רְצִיתִי לִשְׁאֹל, רַבִּי, אִם אֲפָשֶׁר לְצִאֵת יְדֵי חוֹבֵת אַרְבַּע כּוֹסוֹת בְּחֻלָּב בְּמִקּוֹם יֵין".

הָרֵב הִבִּיט בּוֹ מְהֵרָה, כִּשְׁהוּא מְלַטֵּף אֶת זָקְנוֹ הַשְּׂזוּר חוּטֵי כֶסֶף. "הִנֵּה, מִסְתַּבֵּר", חָשַׁב בְּלִבוֹ, "שְׁלַחֲחִים הַמִּסְכֵּן חֹסֵר לֹא רַק יֵין לְלִיל הַסֵּדֶר, אֲלָא בּוֹדָאִי אֵין לוֹ גַּם בֶּשֶׂר, שְׂאִם לֹא כֵן לֹא הָיָה שׁוֹאֵל אִם מִתֵּר לְשִׁתּוֹת אַרְבַּע כּוֹסוֹת חֻלָּב. וּמִי יוֹדֵעַ, אוּלַי אֵין לוֹ גַּם דָּגִים וּמִצּוֹת? כִּנְרָאָה הַתְּבִישׁ לְבִקֵּשׁ מִ'מַּעֲוֹת חֲטִים'".

"רָאָה נָא, ר' חַיִּים", אָמַר הָרֵב. "שְׁאֵלְתָּ אוֹתִי שְׁאֵלָה קָשָׁה, וְעַכְשָׁיו עָרֵב פֶּסַח וְאֵין לִי זְמַן לַעֲנוֹ בָּהּ כְּרֵאוּי. עֲשֵׂה לִי טוֹבָה וְהִמָּתֵן עַד אַחֵר פֶּסַח, וְאִזְּ אֲבַדֵּק אֶת הָעֲנָן. בִּינְתִים קַח מִמֶּנִּי הַלֵּנָאָה וּקְנֶה בָּהּ יֵין וְכָל מָה שֶׁדְּרוֹשׁ לָךְ לַחֵג. מִמִּילָא הַכֶּסֶף מִנָּח אֲצִלִּי בְּמַגֶּרָה כְּאֵבֶן שְׂאִין לָהּ הוֹפְכִין, וְאִילוּ לָךְ הוּא יְכוּל לְהֵבִיא תוֹעֵלֶת. תַּחֲזִיר לִי אֶת הַהַלֵּנָאָה כְּשִׁיְהִיָּה נּוֹחַ לָךְ. אֲנִי יוֹדֵעַ שְׁאֵתָּה אֲדָם יִשְׂרָאֵל לָךְ לְשָׁלוֹם וְשִׁיְהִיָּה לָךְ חֵג כֶּשֶׁר וְשִׂמְחָה".

חַיִּים הוֹדָה לָרֵב מִקְרֵב לֵב וּמִהֵר לַקְנוֹת אֶת כָּל צְרָכֵי הַחֵג. הוּא קָנָה מִצּוֹת וְיֵין, בֶּשֶׂר וְדָגִים וְאֵת כָּל יִתֵּר הַמִּצְרָכִים הַדְּרוּשִׁים, וְרָץ בְּשִׂמְחָה עֲצוּמָה לְבֵיתוֹ. "אֲמַרְתִּי לָךְ שֶׁ' לֹא יַעֲזוֹב אוֹתָנוּ", קָרָא בְּקוֹל גְּדוֹל לְעֵבֶר אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹא הִבִּינָה אֶת הַמִּתְרַחֵשׁ...

וְאֵכֶן, לְחַיִּים וּלְמִשְׁפַּחְתּוֹ הָיָה זֶה לֵיל סֵדֶר שֶׁלֹא הָיָה כְּמוֹתוֹ. הֵם עָרְכוּ אוֹתוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְרוֹמָמוֹת הָרוּחַ, תוֹךְ הוֹדָיָה לַה' עַל הַנֶּסֶם הַפְּרָטִי שֶׁלָּהֶם.

לקראת סוף ה'סדר', כשהלכו הילדים לפתח את הדלת אליהו הנביא, כנהוג, ראו יהודי זקן עומד בפתח ומבקש להכנס. פניו שהפיקו זיו מיחד שכנעו אותם שאין מה לחשוש מפניו והוא הזמן להסב אל השלחן.

האיש אמר שכבר הזמן ל'סדר' אחר ושבוצונו רק לשבת ולהתחמם מעט. הוא ישב והביט ללא הרף ביכוסו של אליהו, שאותה צחצחה רבקה בערב החג ושבוצה עתה באור נגוהות. "איזה גביע יפה!", קרא בהתפעלות. "הלואי שיאיר מזלכם כשם שמאירה ונוצצת כוס זו". לאחר מכן התנצל האורח שעליו ללכת, קם ויצא מהבית.

למחרת חפש חיים את האיש בבית הכנסת ולשוא. הוא שאל עליו את האנשים, אך הכול אמרו שלא היה בעירה אורח כזה ושהוא סתם מדמין זאת.

עבר החג והשגל נמס בדרכים. חיים נטל שוב את המריצה ויצא ליער כדי לחטב עצים, כדרכו. בדרך חזרה היתה המריצה עמוסה מאוד ונתקעה באדמה הבוצית. חיים עמל שעה ארוכה כדי להוציאה מהבץ, ולבסוף עלה הדבר בידו. אך כשעלתה המריצה הבחין לפתע במשהו נוצץ ליד הגלגל. חיים התכופף ונדקם לראות מולו מטבע זהב. הוא התחיל לחפר באדמה במהירות והעלה... כד מלא מטבעות זהב נוצצות. היה זה אוצר שערכו לא ישער! כך החל מזלו להאיר לו ממש כמו הגביע הנוצץ, כוסו של אליהו...

### כל דצריך ייתי וילמד...

עד אילו גבולות צריך להשמר במדת הפעס, נוכל ללמד ממדת סבלנותו של הרב משה פיינשטיין זצ"ל הפוסק הדגול, והיכול ללמדנו הנהגה מפלאה של חסד מהו 'לכל דכפין':

אחר פטירת הרב משה פיינשטיין זצ"ל מן העולם התקבלה בביתו שיחה טלפונית סמוך לכניסת השבת. מעבר לקו היתה אשה אחת אשר בקשה לשוחח עם כבוד הרב, אך מה גדול היה צערה לשמע הבשורה המרה כי כבוד הרב נפטר לבית עולמו. לשאלת אחד מבני הבית במה הוא יוכל לעזור לה, בקשה האשה לברר את זמני כניסת השבת.

"האם לשם כך את מתקשרת לגדול הדור, וכי קשה לך להשיג לוח זמני הדלקת הנרות?!"

"אני מתפלאת על תמיהתך. הרי זה כבר יותר משלושים שנה שאני נוהגת להתקשר מדי שבוע לכבוד הרב לברר מהו זמן כניסת שבת, ותמיד השיב לי הרב בסבלנות רבה ומעולם לא הפנה אותי ללוח שנה!" - השיבה האשה בנימה של פעס. אכן, זו תורת המנהיגות במלא תפארתה.

# בין ישראל לעמים

הגויים. מה עשה? ערך סעודה גדולה בפלטרין שלו והושיב את היהודים באולם אחד, ואת הגויים באולם אחר. בשני האולמות היו אותם מטעמים בדיוק ואותם מעדנים ללא כל בדל, בכל אולם העמידו לפני האורחים סעודה כיד המלך, דא עקא - המזלגות והכפות שנתנו תחבולה מצד המלך, כדי לבחון מי החכם שיצליח לאכל במזלגות וכפות אלו.

כך הניח המלך את האורחים ויצא, וכעבר שעה חזר לראות מה עשו בכל אולם. תחלה הוא נכנס לאולם של הגויים, ומצא את כלם זבי דם ומריבים זה עם זה, בעוד שכל דברי המאכל עומדים על השלחן בלי שנגעו בהם כלל, ובלא שיצליחו לאכל מהם אפלו משהו.

משם פנה הוא לאולם השני בו ישבו היהודים, ומה גדלה פליאתו כשנוכח שהמטעמים והמעדנים כלם נאכלו עד תמם, וכל היהודים יושבים בנחת ומשוחחים בדברי תורה...

שאל אותם המלך: "הכיצד זה הצלחתם לאכל בפלים הארכים הללו?"

ענו היהודים ואמרו: "אמנם כן, קשה היה לכל אחד מאתנו להגיש בעצמו אל פיו מן האכל באמצעות מזלג כה ארך, על כן נמנינו וגמרנו בינינו שכל אחד יעמד ויאכיל את חברו..."

מלא התפעלות מחכמת היהודים חזר המלך לאולם של הגויים, ספר להם איך מצאו היהודים עצה להתגבר על מכשול הפלים הארכים והכריז בפניהם: "הנה, ראו כמה טפשים אתם וכמה חכמים היהודים!!!"

האמת היא - שגם המלך טעה... מפני שהפתרון שמצאו היהודים אינו נובע מחכמתם - אלא מדת החסד שטבועה בהם היא שהכריעה את הכף, והיא שהביאה אותם לחשב על הרעיון שכל אחד יאכיל את חברו!

כי בנפש היהודי טבוע הרצון להשפיע איש על רעהו - מה שאין כן אצל הגויים שבעצם טבעם הם דואגים רק לעצמם, ומצוקת הזולת אינה נוגעת ללבם! לכן אצל הגויים לא היה שני כלל שיעלה על דעתם הרעיון שכל אחד יאכיל בכף שלו את חברו, ולפיכך נתגלגלו העניינים שמתוך כעסם התחילו לריב זה עם זה, וגם פצעו את עצמם עד זוב דם...

## "לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוּ"



כִּידּוּעַ שֶׁהַבַּעַל שֵׁם טוֹב הַקָּדוֹשׁ עָמַד לְנִסֵּעַ לְאַרְץ  
יִשְׂרָאֵל, וּכְבֹר הַפְּלִיג בְּדַרְכּוֹ, אֲלֵא שָׁמֹן הַשָּׁמַיִם  
מִנְעוּהוּ, וְהוּא נִתְעַכֵּב בְּקוֹשֶׁטָא, הִיא עִיר הַבִּירָה  
שֶׁל טוֹרְקִיָּה.

הִזָּה זֶה בִּימֵי עָרֵב פָּסַח, שְׁנֵי יָמִים לִפְנֵי הַתְּקַדֵּשׁ  
הַחֵג, וְלֹא הִיָּתָה לוֹ בְּרָרָה לַבַּעַל שֵׁם טוֹב אֲלֵא  
לְהַשְׁאֵר בַּפָּסַח בְּעִיר נִכְרִיָּה, שֶׁשָּׁמוֹ לֹא יָדוּעַ בָּהּ  
וְאִין אִישׁ מִכִּירוֹ לְאַסֹּף אוֹתוֹ הַבִּיָּתָה לְעִרִיכַת  
הַסֵּדֶר כְּהִלְכָתוֹ בְּלִיל הַפָּסַח. אוּלָם הַבַּעַל שֵׁם טוֹב  
לֹא שָׁם לְבוֹ לִזְאֹת וְהִלָּךְ וַיָּשֶׁב לוֹ בְּבֵית הַמִּדְבָּר.

בְּתוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב, שָׁגַם הִיא הַשְׁתַּתְּפָה בְּנִסְיַעְתּוֹ שֶׁל אָבִיָּה, לְקַחָה אֶת הַפִּתְנָת שֶׁל אָבִיָּה  
וְהִלָּכָה אֶל הַנֶּהָר לְכַבֵּסָה, כְּדִי שֶׁתִּהְיֶה לְאָבִיָּה לְפָחוֹת פִּתְנָת נִקְיָה לַחֵג. מִי הַכְּבִיסָה נִמְהָלוּ  
בְּדַמְעוֹתֶיהָ הַחֲמוּטֹת שֶׁל הַבֵּת, שֶׁיִּשְׁבָּה וּבְכָתָה מֵרֵב צֶעַר וְדָאָגָה, עַל שֶׁלֹא נִרְאָה עַדִּין שׁוֹם סְכּוּי  
הֵיכָן וְאֵיךְ יַעֲשׂוּ אֶת הַפָּסַח.

עָבַר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה יְהוּדִי עָשִׂיר אֶחָד לִיד הַנֶּהָר וְהַבְּחִין בִּיהוּדִיָּה הַבּוֹכָה. שָׁאַל אוֹתָהּ לְפֶשֶׁר  
בְּכִנָּה. עֲמָדָה וְסִפְרָה לוֹ אֶת כָּל פְּרִשְׁת גְּדֻלַּת אָבִיָּה וְאֵיךְ הוּא הַתְּגַלְגָּל לְכָאן, וַעֲכָשׁוּ אִין הֵם  
יּוֹדְעִים לְהֵיכָן לַפְּנוֹת בְּעִיר הַזֶּה שָׁאִין לָהֶם בָּהּ שׁוֹם מִכָּר וּמוֹדֵעַ, וְאִיפֹה יַחְגּוּ אֶת הַפָּסַח?  
אָמַר לָהּ הָעָשִׂיר: "אַל תִּבְכִּי, בְּתִי, וְאַל תִּדְאָגִי. לְכִי וְאִמְרִי לְאַבִּיךָ הַגָּדוֹל, שֶׁאַתֶּם אוֹרְחִים  
רְצוּיִים בְּבֵיתִי וְאַצְלִי תִּהְיוּ כָּל יְמֵי הַפָּסַח. לֹא חֶסֶר לִי דָבָר, בְּרוּךְ הַשֵּׁם, וְאַתֶּם תּוּכְלוּ לַעֲרֹךְ אֶת  
הַסֵּדֶר כְּהִלְכָתוֹ וְתִרְגִּישׁוּ אֶת עֲצֻמְכֶם כְּמוֹ בְּבֵיתְכֶם".

רָצָה הַבֵּת מִיָּד לְבָשֶׁר לְאָבִיָּה, וְהָעָשִׂיר גַּם הוּא הִלָּךְ לְבֵית הַמִּדְבָּר שֶׁלְחֶזְמִין אֶת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב  
לְבֵיתוֹ. הַבַּעַל שֵׁם טוֹב נִעְנָה לְהַזְמִנָּה וְהִלָּךְ עִם בְּתוֹ אֶל בֵּיתוֹ שֶׁל הָעָשִׂיר.

הָעָשִׂיר מָסַר לַבַּעַל שֵׁם טוֹב חֶדֶר מִיָּחָד בְּבֵיתוֹ, וּכְבַד אֶת אוֹרְחוֹ בְּמֵאֶכֶל וּבִמְשָׁקָה בִּיד נְדִיבָה.  
בְּעָרֵב פָּסַח לַפְּנוֹת עָרֵב, בְּהִגִּיעַ שַׁעַת תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, נִכְנַס הָעָשִׂיר לְחִדְרוֹ שֶׁל הַבַּעַל שֵׁם טוֹב,  
לְקַרֵּא אֶת אוֹרְחוֹ לְתַפְלָה בְּבֵית הַכְּנִסָּת. אוּלָם מֵה נִבְהַל בְּרִאוֹתוֹ אֶת הָאוֹרֶחַ מוּטָל עַל מִטָּתוֹ  
יָשׁוּן וְעֵינָיו זוֹלְגוֹת דְּמָעוֹת בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ.

לֹא יָדַע הָעָשִׂיר מֵה לַעֲשׂוֹת וְאֵיךְ לְהַעִיר אֶת אוֹרְחוֹ. בְּעוֹד שֶׁהוּא עוֹמֵד וְתוֹהָה, הִקִּיץ הַבַּעַל שֵׁם  
טוֹב מִשְׁנָתוֹ וְנִנְאָנַח עֲמָקוֹת. אַחֵר נִעְנָה בְּהַתְּלַהֲבוֹת וְאָמַר: "לְעוֹשֶׂה נִפְלְאוֹת גְּדוֹלוֹת לְבָדוּ", וְקָם  
וְהִלָּךְ עִם בַּעַל הַבֵּת לְבֵית הַכְּנִסָּת.

כְּשֶׁחֲזְרוּ בַּלִּילָה מִבֵּית הַכְּנִסָּת, הִסְבּוּ כָּלֵם אֶל שְׁלֶחַן הַסֵּדֶר שֶׁהָיָה עָרוֹךְ בְּרֵב פָּאָר. הַבַּעַל שֵׁם  
טוֹב עָשָׂה קְדוּשָׁה בְּרֵב הַתְּלַהֲבוֹת וְשִׁמְחָה, וּפְנִיּוֹ הָאִירוּ כְּפָנֵי מֶלֶאךָ אֱלֹקִים. כְּשֶׁהִגִּיעוּ בְּאִמִּירַת

ההגדה לפסוק "לעושה נפלאות גדולות לבדו", אמר אותו הבעל שם טוב בהתלהבות עצומה, וחזר עליו פעם אחר פעם. באותה שעה בערו פניו כלפיד אש, ולא העיזו כל המסבים להזין את עיניהם באש הגדולה שהבהיקה באור צחצחות על מצחו של הארח הקדוש.

כשסימו את ההגדה עמד הבעל שם טוב וחזר על הפסוק של "והיא שעמדה" - "שכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו והקדוש ברוך הוא מצילנו מינס", וסיים ואמר: "ברוך הוא וברוך שמו ששומר לנו הבטחתו בליל שמורים ופודה אותנו מכל צרה ורעה".

רצה בעל הבית, ורצו כל הנוכחים, לשאל את הבעל שם טוב את פשרם של דבריו האחרונים, ואת פשרה של ההתלהבות העצומה בפסוק "לעושה נפלאות גדולות לבדו", אבל לא העזו. עד שהבעל שם טוב בעצמו נענה ואמר: "שמעו ואספרה לכם על הנס שארע לנו, ועודנו באמצע ארועו, בליל שמורים זה.

מלך טורקיה הקדס, אביו של המלך המולך כיום, הנה מלך חסד. עמד לפניו בחצר מלכותו יועץ יהודי בשם משה, שכבדו ואהבו מאד. היועצים הגויים קנאו בו וחתרו תחת מעמדו, אבל לא יכלו לו מרב אהבת המלך אליו.

כשמת המלך ישב בנו על כסאו. המלך הצעיר היה קל דעת ונוח לקבל השפעה ולהתפתות לדברי חלקות. אף על פי כן לא נטה מתחלה לקבל את דברי היועצים הצוררים, המקנאים ביועץ היהודי, שלא פסקו מלהשטין עליו לפני המלך ולדבר עליו רעות. כי ידע המלך היטב עד כמה היה היועץ משה חביב על אביו. אבל לאט לאט החלו דבריהם של הצוררים למצא מסלות בלבבו, וחנו של היועץ היהודי החל להיות יורד בעיניו.

בין היועצים האלה היה אחד מיוחד, ששנאתו לא ידעה גבול. הוא רצה להפיל את היועץ משה ואתו עמו את כל היהודים בממלכת טורקיה. הוא לא נלאה מלדבר על לב המלך ולהשטין על היועץ משה בפרט ועל היהודים בכלל.

בליל פסח זה יצא היועץ הצורך בלונת המלך לטייל בחוצות הבירה קושטא. הצורך משך את המלך במיוחד לרחובות היהודים, כדי לנצל את שמחת החג כהזדמנות לדבר סרה ביהודים.

כשראה המלך את האורות המנצנצים מבתי היהודים ושמע את קולות השמחה הבוקעים מחלונותיהם, שאל את מלוהו על פשר השמחה החגיגית הזאת בבתי היהודים. הצורך צפה אלה הזאת, ומיד החל להטיח דברי שטנה וארס על היהודים, על חגיגתם, על שבתותיהם ועל שמחותיהם שהם עושים לעצמם, על מנהגיהם המשונים ועל התרחקותם מעם הארץ, בה בשעה שהם מנצלים את העם שהם שוכנים בקרבו ואוכלים את חלב הארץ.

משהרגיש הצורך שדבריו פועלים היטב על לב המלך, החל במיוחד לכנון את חציו אל היועץ משה, שתארו לפני המלך כבוגד, המוכן בכל עת לבגד במלכו ולכרות ברית עם אויבי הממלכה. הוא הוסיף לתאר את היהודים כאויבים של הממלכה, אשר בשעת מלחמה הם יהיו ראשונים להצטרף לאויב. ואם על המלך טוב, יתן צו לגרש את כל היהודים מהארץ ואת היועץ משה לתלות על העץ.

המלך קל הדעת התפתה לדברי הצורר ונתן לו את טבעתו, שיוכל לחתום בשם המלך על גזרת הגרוש נגד היהודים ועל הצו לתלות את היועץ משה.

כשהמלך חזר לביתו, ספר לאמו המלכה על דבר הגזרה שהוא עומד להוציא על היהודים. מששמעה זאת המלכה הזקנה, פרצה בבכי ואמרה:

"בני, מה עשית? האם רוצה אתה להמיט אסון על עמך? המעז אתה להלחם באֱלֹהֵי הַיְּהוּדִים, שְׁנוּקִים נִקְמָה מְרָה בְּצוּרֵיהֶם? זָכֹר נָא, בְּנִי, מֶה עָלָה בְּסוּפָם שֶׁל פְּרָעָה, סִנְחָרִיב, נְבוּכַדְנֶצַּר, הָמֹן, עַל שֶׁהֻעְזוּ לְשַׁלַּח יָדָם בְּיְהוּדִים. מֶה רָעָה עָשׂוּ לָךְ הַיְּהוּדִים וּמָה עָנָל מִצָּאָתָם בָּהֶם? הֵם מַעֲשִׂירִים בְּמִסְחָרָם אֶת הָאָרֶץ וּמִשְׁלָמִים אֶת מַסִּיהֶם בְּמוֹעֲדָם. הֵם מְקִימִים כְּהֹנָן אֶת חֻקֵּי הַמִּדִּינָה וְנֹאמְנִים הֵם לְמַלְכָּם מֵאִזּוֹ וּמִתְמִיד. אֵל תִּשָּׁעָה, בְּנִי, לְלִשׁוֹן הָרַעַל שֶׁל יוֹעֲצִים רָעִים, שֶׁרַק הִקְנָאָה בְּיְהוּדִים מִדְּבַר מִתּוֹךְ גְּרוֹנָם."

מששמע המלך את דברי אמו המחכמים, התחרט על פזיונותו והיטב חרה לו על שנתן לצורר להוליכו שולל. הוא אמר לאמו: "מודה אני כי נכשלתי ונפלתי בפח של עצה רעה, אבל מה אעשה כעת? מסרתי את טבעתי לצורר והוא יוכל לחתום בה בשמי על הגזרה הרעה."

"שלח מהר לקרא ליועץ משה, והוא יגיד לך מה תעשה" - אמרה האם.

היועץ משה, שזה עתה גמר את עריכת הסדר בביתו וכבר עלה על יצועו, שמע פתאום נקישות בדלתו. היו אלה שליחי המלך שהבהילוהו לבוא לחצר המלך. בבואו ספר לו המלך את כל הפרשה. משה חשב מעט ואמר: "רק דרך אחת לפנינו. בבוא הצורר מחר בבקר לקבל את אישורו של המלך לחתום על הגזרה נגד היהודים, יתפסו אותו שומרי הארמון ויאשימוהו בגנבת טבעת המלך. לא ינתן לו לפצות פה ולא יעשו עמו כל שהיות, ומבלי דין ודברים יוציאוהו מיד לתליה".

המלך והמלכה קבלו את עצתו.

כאן סיים הבעל שם טוב את ספורו והוסיף: "לעושה נפלאות גדולות" עשה לנו הלילה תשועה גדולה. מחר יהיה האות הזה".

וכך היה.

בבקר השכם בא הצורר לבית המלך לבקש אשור על חתימת הגזרה. שומרי הארמון שחכו לו בפקדת המלך, תפסוהו מיד והאשימוהו שגנב את טבעת המלך. הוא נסה לדבר אתם ולבקש שיכניסוהו אל המלך, אבל הם לא נתנו לו לפתוח פה וסחבוהו מיד אל עץ התליה, וכאשר זמם לעשות ליהודי משה כן עשו לו.

הדבר נודע ליהודים ומארחו של הבעל שם טוב ספר להם מי עשה ופעל כל זאת. היהודים מהרו לבית הכנסת, להלל ולהודות לה' על התשועה הגדלה, ושמו של הבעל שם טוב נשא בברכה ובתהלה בפי כל.

## כף זכות



הנה זה בליל פסח, אוירת חג שררה בבית. מפה צחורה וכלים מרהיבים בפינים פארו את שלחן ליל הסדר. פרים וכסותות להסבה פזורים בכרסאות מרפדות. סביב השלחן ישבו בני המשפחה הנרחבת לבושים במיטב מחלצותיהם, ושמחת החג נסוכה על פניהם. ליד ראש המשפחה, התכבד להסב החתן החדש, שזה אך עתה התחתן עם בתם הבכירה.

לפתע, זעקה הפכה את השלוח והשמחה בבית זה. החתן בכבודו ובעצמו נעמד בפתאומיות וצעק: "אווי! חמץ! אסור לאכול בבית זה! בואי גלך מיד לאכול אצל הורי!" - פקד על אשתו הטריה ופנה ללכת.

המבוכה היתה רבה. הכלה בכתה, האב החריש נכלם והאם שהתעשתה ראשונה, פנתה אל חתנה בשאלה: "אולי תסביר מה קרה? על מה ולמה האשמות אלו בעצומה של סעודת חג?"

בפנים סמוקות מפעס, הצביע החתן על צלחת המרק שהגשה לפניו, ולעיני כל נגלה גרגר חיטה צף על פני המרק.

אב המשפחה הפציר בחתן להרגע, והציע לגשת לשאול את דעתו של הגאון הרב שמואל מסלנט - רבה של ירושלים. החתן שהיה בטוח בצדקת התנהגותו הבוטה, הסכים לדברי חותנו, נגש וסיפר לרב על החמץ שנמצא במרק שהגש לפניו בבית חותנו.

"מתי נשאת?" - שאל הרב.

"לפני שבוע ימים" - השיב החתן.

ברוב חכמתו, הבין הגאון מיד, מה מקור אותו גרגר חיטה שצף במרק של החתן. הן נהוג בחתנה לזרק גרגרי חיטה על ראשו של החתן לסימן ברכה. מסתבר איפוא, הסיק הרב, שגרגר חיטה זה נשר מהשטריימל (כובע חסידי מפרנה) של החתן בעת שכופף ראשו ללגום מהמרק, ורוב הסכויים שנותרו גרגרי חיטה נוספים בשולי השטריימל. הרב שבקש להוכיח את סברתו, פנה אל החתן ואמר:

"הב לי בבקשה את השטריימל שלך אשך!"

תמה החתן והסיר את השטריימל. רבי שמואל נענעו בחוזקה, וגרגרי החטה החלו לנשור ממנו, בזה אחר זה.

"עתה, המבין אתה מהיכן הגיעה החטה למרק של פסח בבית הורי פלגתך?" הרפין החתן את ראשו מבושה ולמד לקח שלא ישכח במהרה.

## מכירת חמיץ



"חה... חה... ספמנו?" עיניו של סטף נצצו בחמדנות - "אף אחד לא מסכים, אף אחד, הוא לא יבין מה קרה, א.. ה.. ה... אני כבר מחכה לרגע הזה".

"רגע אחד" עצר ולדימיר את החבורה החוגגת - "יש לנו בעיה חמורה".

"שום בעיה, אל תחפש בעיות!" - התרגז סטף. בעיני רוחו ראה את עצמו לבוש בבגדי גביר, רוכב על סוס לבן רתום לכרכרה מהדורת.

"אתה, מלך הדמיונות אתה!" - הצליף ולדימיר בחברו השכור מבט חד - "עלינו לדבר קדם עם כל חברינו בליקובא, שכלם ידעו!"

"ירדת מדעתך?" צעק סטף - "יין שתיתי אבל שכור אינני, אם ידעו כלם מהענין, מה כבר ישאר לנו?"

"ואם לא ידעו, טפש מטפש" - נשף ולדימיר - "לא יהיה מה לקחת!"

סטף השפיל מבטו, מבט לאדי היין שעלו למוחו ידע שחבירו צודק. אין להם ברירה, הם חובים שתוף פעלה מכל ליקובא, מכלם, אם איש אחד לא ישתף, התכנית הנפלאה תרד לטמיון.



ריח רענן עלה מפיתו של רבי קאפיל מליקובא.

הבית התברך בבנות חרוצות ויראות שמים ומהלך הנקיון התקדם בצעדי ענק. אחת חבטה את הכסות, שניה שפשפה את הקדרות, השלישית קרצפה את הרצפה והרביעית היתה עסוקה במטבח הכשר בהמלחת העופות.

רבי קאפיל נכנס לבית, צל הלך על פניו. רעיתו הבחינה כי פניו של בעלה אינם כתמול שלשום. היא נגבה ידיה בסנרה, הכינה כוס משקה חם, צרפה מעט תופינים פשרים לפסח והגישה לבעלה.

"דאגה בלב איש ישיחנה" - אמרה בנעם.

"האם קרה משהו לחביות היין שרף?"

רבי קאפיל נענע בראשו לאות לאו, בפוס המשקה החם לא נגע, רעיתו נשמה לרוחה. היא ידעה כי בעסקה האחרונה רכש בעלה המוני חביות יין שרף בכל כספו. מרתפיו היו מלאים וגדושים ופיסיו כמעט ריקים, לאחר פסח, כך תכנן, עתיד הוא למכור את היין שרף במחיר נאה ולהכפיל את הונו.

"יודע אני כי בנותינו בגרו" - אמר לה לפני יומים בקול שמיח - "מן החביות האלו מתכנן אני להפריש עבור הנדונינה, חפץ אני בחתנים תלמידי חכמים!"  
 החביות בסדר. נרגעה האשה, מה אם כן לא בסדר?  
 "האם חש אתה שלא בטוב?" - נחרדה לפתע.

"אני בקו הבריאות" - נענה רבי קאפיל בהרהור, רק ש...משהו אחד, ומשנה מתרחש עמי נדמה לי שעליתי על..."  
 "מה קרה?" התחננה האשה - "אנא ספר לי".

"בקרתי במעונו של סטף, הגוי אליו אני פונה בכל שנה בבקשה שיקנה את החמץ שלנו, סטף סרב. "סרב?" לא הבינה האשה. "האם סטף הוא הגוי היחיד בליקובא, מדוע לא נסית במקום אחר?"

"נסיתי, פניתי לולדמיר, לאלכס, לסטפן, לסטניסלאב. כלם התחמקו מפני!"  
 "נסה אצל גויים אחרים, הרי כל רכושנו טמון בחביות הללו". נבהלה האשה.  
 "כך אכן אעשה", קם רבי קאפיל ממקומו, כוס היתה נותרה מיתמת.

"מכל מקום, לבי אומר לי שלא אמצא אפלו גוי אחד שיהיה מוכן לקנות את חמצי".  
 "מדוע?" - שאלה האשה. מזוית עינה סקרה את בנותיה העסוקות, האם יודעות הן שצל כבד נמתח זה עתה על הנדונינה שלהן?

"יש לי בסיס לחשב שכל גויי ליקובא התארגנו ביניהם לסרב לי. הם יודעים כי יהודי חרד ושומר מצוות אני ואהיה מכרח להפקיר את כל אשר לי, כך יוכלו לזכות מן ההפקר בכל חביות היין שרף".

האם והרעיה לא האמינה למשמע אזהרה.

אולם בסופו של אותו ערב, כשהיה הבית פשוט ונוצץ ומרקי העוף כבר בעפעעו בקדרות, והדגים שטו בין הגזרים, ידעו רבי קאפיל ואשתו כי בפסח הזה עתידים הם להיות נקים מנכסיהם.

"נסיון גדול התגלגל לפתחנו" - אמר רבי קאפיל לרעייתו - הנסיון שיוכיח לנו ולרבונו של עולם האם מוכנים אנחנו לאהב אותו בכל מאודנו, בכל אשר לנו". קולו התלהב ועיניו נצצו כמרגליות - ואנחנו נעמד בנסיון הזה. הבה נעשה זאת באהבה גדולה, בשמחה עצומה!"  
 וכך היה.

בערב פסח לקח רבי קאפיל עגלה, נסע אתה אל מרתפי הענק שלו. משרתיו הטעינו את העגלה במאות חביות כבדות, ריח כבד של יין שרף טוב התפשט באויר ודגדג את הנחירים. העגלה התנוודדה תחת המשא הכבד. זוג המשרתים הציצו ברבי קאפיל, מה פשר העסקה הזו בערב החג? לאן עליהם להוביל את המטען היקר?

"לנהר!" - צוה רבי קאפיל.

לנהר - הדתהה התשובה. האם סיכה מוכנה בנהר? האם מישוהו עומד וממתין על החוף כשארנק תפוח בידו והוא אמור לקבל את הסחורה.

הנהר היה ריק, חופו היה שומם, מטיבי הראות היו מבחינים בצלליות נסתרות העוקבות אחר הנעשה. סטף וולדימיר שפשו ידים בשמחה עצומה.

התכנית מתנהלת בדיוק כפי המתכנן - לחש ולדימיר - "אל תדאג סטף, אנחנו נהיה הראשונים, אנחנו נהיה עשירים, העגלות מוכנות".

המשרתים הפסיקו לשאל שאלות, דעתם של אדונים השתבשה עליו, אין להם מסקנה אחרת. החביות הורדו, הונחו בחטף על החול והעגלה שבה לעינה כשעל גבה זוג משרתים המומים ויהודי אחד שמח וצוהל כפי שלא היה מימיו.

"כל חמירא וכו'.. לבטל ולהוי הפקר כעפרא דארעא" - הכריז רבי קאפיל באותו ערב וכל פלו אומר שיחה.

"זכיתי לקים מצות בעור חמץ כפשוטו ממש!" - צהל - "לא יראה ולא ימצא בכל גבולי". ימי החג עברו מתוך שמחה והתרוממות רוח, שום מחשבה על העתיד, דאגה על שדוך הבנות, על הפרנסה, על הלחם לאכול והפגד ללבש. רק אהבה גדולה למי שאמר והיה העולם. הגיע אסרו חג.

"אין סכוי, למה שיהיה סכוי?" - סברה בת אחת.

"הם בודאי לקחו את הזין שרף יחד עם החביות, אין לנו למה לחזר!" אמרה אחרת.

"ובכל אופן" - סברה האם - יש איזה שהוא סכוי שנמצא את החביות הריקות.

שכורי ליקובא אולי לא התאפקו ושתו מלא לוגמיהם את הזין שרף על החוף".

משפחתו של רבי קאפיל יצאה אל חוף הנהר, בתקנה קלושה למצא חביות מתגלגלות ומהם להתחיל את פרנסתם מחדש.

העגלה התקרב אל החוף, משהו משנה קדם את פניהם, חבורת גויים נסערת, מנופפת בידיה. רבי קאפיל ירד ראשון, סטף וולדימיר עזרו אותו, עיניהם זועמות.

"אוי, קאפיל! מה החכמה לבער חמץ באפן כזה, לא חשבנו, לא חשבנו שככה תתנהג, הלזה יהודי יקרא?"

רבי קאפיל נאלם דם, זוג הגויים האלו נותנים לו מוסר? מה פשר המהתלה הזו? "מה קרה?" - שאל.

"מה הרבובתא, מה?" - צרח סטף. ולדימיר דרך על רגליו, רמוז בעיניו אך מאוס לא עזר, תאנות האיש שלא באה על ספוקה התיירה את חרצובות לשונות.

"- - - אז תכננו ולדימיר ואני שאף אחד לא יקנה ממך חמץ ואנחנו, קדם כל, נשתה חבית שתים ואחר כך נקח הכל, נהיה עשירים אבל אתה, מה פתאם שלחת אותו, מה פתאם? הרי אתם היהודים מפקירים את החמץ שלכם בפסח, זה נקרא להפקיר? אה?"

"את מי שלחתי?" - שאל רבי קאפיל בקול מפתע. הוא לא הפתע מספורו של סטף.

"שלחת שומר, שר צבא וחרב בידו" - צרח סטף - השומר הזה הסתובב

מסביב לחביות יום ולילה, שבעה ימים. עכשו, רק חזרת, הוא נעלם..."

שמעו רבי קאפיל ומשפחתו את הדברים, שמעו והשתוממו, העגלה המשיכה בנסיעתה מטרים אחדים וכל החביות התגלו מול עיניהם, שלמות מלאות ושמורות, לא חסר בהן אפלו קורטוב!

חביות הפלא החזרו אחר כבוד למרתפיו של רבי קאפיל והשמחה הייתה גדולה, הייתה זו שמחה בקרבת האלקים בה זכו.

לימים זכה רבי קאפיל וארס את בתו המצנינת, אותה בת זכתה והייתה לאמו של ה"חוזה הקדוש" מלובלין.



את הספור הזה נהג הצדיק רבי חיים אלעזר ממונקאטש לספר ביום שושן פורים, יומא דהילולא של הצדיק רבי קאפיל מליקובא.

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל אמן.

### מצוה לספר על הנסים שארעו ביציאה ממצרים

להבנת מהות חובת הערב, יובא לקמן ספור מהקדוש ה"חפץ חיים" זצ"ל:

בזמן הפרעות באוקראינה, כשנהרגו ונטבחו רבבות יהודים על קדוש השם השם יקום דמם, הנה הקדוש החפץ חיים אצל רופא אחד שהתחיל לשאל אותו איך, כביכול, הקדוש ברוך הוא מסגל לראות היאך מיסרים את עמו באכזריות שכזו ולשתק על כך.

החפץ חיים נתעטף בשתיקה ולא השיב לו.

אמר הרופא: "תאמין לי, שאני מתחיל לפקפק אם יש אלקים בעולם..."

השיב לו החפץ חיים: "אני מפקפק אם אתה רופא או לא."

מהר הרופא להראות לו תעודה תלויה על הקיר המאשרת שהוא רופא מסמך. החפץ חיים זצ"ל הסתכל וראה שתאריך כתיבת התעודה הוא מלפני ארבעים שנה.

"יתכן שבשעתו אכן הוכחת שאתה יודע לרפא, אבל מנין לי לדעת שעכשו אתה עדין רופא?" - אמר לו החפץ חיים.

השיב הרופא, שאין שום טעם לערך כל פעם בחינות אלא די בכך שנבחן פעם אחת בשעתו.

אמר לו החפץ חיים זצ"ל: "תדע לך, שגם לגבי הקדוש ברוך הוא כן הוא. לפני שמסר לנו את התורה והעמידנו בנסיונות הרבה מתוך הסתר פנים, הראה לנו נסים ונפלאות להוכיח שהוא משגיח בעולם הזה, ואמר לנו, כביכול, 'זוהי התעודה שלי שאני משגיח בעולם, ועליכם למסור ידיעה זו לדורות הבאים אחריכם עד עולם'."

## שישה עשר מי יודע?



איש טוב היה קלמן. דרך ארץ היתה לו וקדמה לתורתו. גם מעשיו הטובים מרבים היו מחכמתו, ועל כן אלו ואלו נתקיימו בידו.

נצול שואה היה קלמן. בתחילה היה "ליל הסדר" נחוג בבית קלמן כבשאר המשפחות. נצב היה קלמן בראש השלחן, כשהוא עטוף ב"קיטל" לבן כשגלג וזקנו שזרד על פי מידותיו השנה לו מראה כשל מלאכי השרת. גם השלחן "רגיל" היה בתחלתו, ועליו נחה ה"קערה" ובה סימני ה"סדר", היין והגביע.

משהגיע קלמן אל "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", היה קלמן פוסק מקריאתו ומתבונן בהגדה. התבוננות זו היתה מביאה את גופו לידי רעדה, בתחילה רעידתו קלה ואינה נראית, ומרגע לרגע היתה מתעצמת. היה קלמן מביט בהגדה וממלמל בשקט הברות שאיש אינו יודע את משמעותן. אט אט היה מבטו מתערפל, וכך היה לוחש: "מה נשתנה... מה נשתנה... מה נשתנה...". מבקש להמשיך ואינו יכול. בכל פעם, שהיה חוזר על מלותיו, היה קולו מתגבר, וזעקה היתה פורצת מפיו: "מההה נשתתננההה... מההה נשתתננההה...". זעק קלמן, ואז היה מתנדנד גופו כקנה ברוח, והיה נחבט ראשו בשלחן בעצמה רבה והוא אינו מרגיש כלל. ממשיך בזעקותיו הממלאות את עולמו, ואז היה מתעלף. משנתעלף היו עטים עליו אשתו, בנים ובנותיו, כשמגבות בידיהם, מבקשים לעצור את הדם הנגר ממפוחו הפצוע.

גם מתוך עלפנו היה ממשיך הקול להשתחרר מפיו, אלא שמתוך שאפסו כוחותיו, בשקט היה לוחש: "למה?... למה?... רבנו של עולם... למה?..."

לא ידעו יוצאי חלציו, מדוע דווקא ב"ליל הסדר" היתה מחלתו מתפרצת. מביטים היו באמם החזרת, שאף היא "נצולת שואה" כמותו, ולא היו יודעים אם מתוך כבודו שותקת או שמא יודעת היא את סודו, ומכאן שתיקתה. ניסו פעם לשואלה בענין המחלה אך ראו ששותקת היא, ועזבוה.

לאחר שהטיבו את מצבו, היו ממשיכים באמירת ההגדה כאבלים, והיה נראה "ליל הסדר" בבית קלמן כאמירת "קניות לתשעה באב"...

\*\*\*

כשבקש בנו לנסוע לפולין, ספר על כך לקלמן אביו. כששמע קלמן כי מתעתד בנו לבקר בבירקנאו, קרא אותו אליו, וניסרו במילים קשות כגידים: "אתה לא תסע לבירקנאו! כפות רגליו של בני, לא ידרכו על אדמה ארוכה זו!", שאג קלמן, "ביצד מעז אתה ללכת ל'שם', וכי

חושב אתה כי בנסיעתך לשם תדע את אשר קרה? זו סטירת לחי עבורי ועבור אמך, פוקד אני עליך במצות כבוד אב, לא תסע לבירקנאו ולא תדרוך על אדמת פולין!"

אלא שבנו עקשן היה.

משראה קלמן שמתעקש הוא ללכת, החל לשדלו בתחנונים: "בני, איש זקן אני, רחם עלי ועל אמך, בשביל מה אתה צריך את זה? למה לך לפרנס את הפולנים הרשעים? בבקשה ממך, אל תסע" אף אל אשתו פנה: "מה לך שותקת? וכי את לא באת מי"שם? אמרי לו גם את שלא יסע". אלא שאשת קלמן שתקה. וכך מדי יום היה מתקשר קלמן לבנו, ושואל וחוזר ושואל: "נו, אז אתה נוסע או לא?"

ערב הטיסה התקשר קלמן שוב, ואמר לבנו ביבש ובקרירות: "אני מבין שאתה נוסע למרות בקשותי, זו זכותך. אך דע לך בני, הנסיעה הזאת תהרס אותך". סתם ולא פרש. כשהחזיר את השפופרת לעריסתה, חשב בנו: "מה כבר יכול בקור בבירקנאו לעשות לי? להרס אותי?" נטל את מזונותו ופנה לכוון הדלת. כשהניח ידו על המזוזה, צלצל הטלפון שוב, שב על עקביו, נטל את השפופרת והצמידה לאזנו, מן העבר השני נשמע קולה של הדודה קלרה אחות אביו.

"מה שלומך?" שאלה בעדינות.

"אני בסדר גמור, דודה".

"אתה נוסע לפולין?"

"כן", השיב ביבש.

"אז תקשיב טוב, ילד. אתה לא נוסע לפולין לפני שאתה עובר אצלי, שמעתי?"

"דודה תראי, אני בדרך לשדה התעופה! נוסע וזה סופי! כך שאם את מבקשת לשכנע אותי..."

"לא, לא", אמרה הדודה, "אתה מכרח לעבור אצלי בבית. אם אתה כבר נוסע, לפחות תסע כמו שצריך, אתה מבין? כמו שצריך".

סקרן גדול היה בנו של קלמן, וכיון שרצה לדעת את סוד המילים: "כמו שצריך", קים את הבטחתו. בדרך לשדה התעופה עבר בנו של קלמן בביתה של דודה קלרה, כשנכנס היא המתינה לו ושובה על פרסה בסלון, כאילו חפכה לו מרגע שהסתתרה שיחת הטלפון ביניהם. הדודה קלרה הביטה בו ממשכות: "שב רגע, זה לא על רגל אחת. אתה צריך לנסוע כמו שצריך".

\*\*\*

"הם הגיעו לבירקנאו מהונגריה בערב פסח תש"ד. בקרון אחד הצטופפו כלם, מאה איש. משפחה שלמה, סבא וסבתא, אבא ואמא, אחים ואחיות, ילדים ונכדים, מאה איש... כשנפתחו הדלתות נשמעו צעקות: "שנל... שנל... לרדת מהר... לא לקחת כלום". על ה"רמפה" עמדו אסירים חסרי פנים בבגדים מפספסים, ביניהם הסתובבו אנשי אס. אס. מלויים בכלבים אימתניים. כלם ירדו והותירו מאחור את חיהם בתוך מזנדות ישנות על

רצפת הקרון. מחבקים עמדו שם, מחזיקים אלו באלו, כטובעים במצולות המבקשים להאחז בקרש הצלתם האחרון.

כשהגיעו ל"רמפה ההונגרית", הבחינו באנשים המפספסים שעמדו שם ובעזרת מקלות שבידיהם "סדרו" את האנשים ההמומים בשורות. בראש השורה עמד קצין אס. אס. כשחינך על פניו, ופיו שורק מנגינה עליזה, היתה זו ה"דגבה הכחלה". לקצב המנגינה נענע האיש הקרח את המסל שבידו כמנצח תזמורת, זמין זמין... שמאל, זמין, זמין... שמאל... שמאל... שמאל... שמאל... שמאל...

"לא טוב שמאל", לחש האיש בפסים, "שמאל זה דין, שמאל זה רע, שמאל זה גז. תגידו שש עשרה, כלכם שש עשרה" אמר ונעלם.

האיש המחין המשיך לשרק "טה טה... טה טה... שמאל... שמאל... שמאל... שמאל...". כנראה שהקור והקרח מצד שמאל נבראו.

שיינא אחותי עמדה לצדו של קלמן, בידה האחת החזיקה בו, ובשניה חבקה אל לבה את גולדה'לה בת השנתיים. היו לה צמות קטנות ושמלה לבנה עם נקודות שחורות, היא בכתה וחבקה את צנארה של שיינא בשתי ידיה. סבתא וסבא עמדו לפנייהם והאיש הורה להם לצעד לשמאל. לא הבנתי, סבא וסבתא הם דין? מלאים הם ברחמים, בטח האיש בפיג'מה שקר. כשהגיע תורה של שיינא לעמד לפני ה"מנצח", הורה לה במקלו להעביר את גולדה'לה הקטנה לסבתא, ולצעד זמינה עם קלמן בעלה, אלא ששינא סרבה!

היש בעולם ספר ועט שיתארו זאת? בידי אחת החזיקה אחותי שיינא בבעלה ובחיים, בידה השניה החזיקה בגולדה'לה שלה ובמות, וצריכה היתה להכריע ביניהם. רצתה שינא לחיות, אלא שאוהבת היא את גולדה'לה שלה, דינה של גולדה'לה נגזר וצריכה היא להחליט, החיים או גולדה'לה, ומתוך שמרגלת היתה שיינא לומר כי כל חייה הם גולדה'לה שלה קימה את דבריה. היש בעולם ספר או מורה שינדע לפסוק כיצד יש לנהג במקרה מעין זה? אה? לנסע לבירקנאו אתה מבקש? שיינא שלי... מסכנה שלי... בכתה דודה קלרה, תמיד אמרה שגולדה'לה היא כל חייה. נגבה דמעוניה, שתתה מכוס המים והמשיכה בדבורה:

קלמן, בעלה וגיס, משך בידה של שיינא לימין, אלא שלבה משך לשמאל: "תני לה אותה...", צרח לעברה בטרופ, "תני, תני, אני פוסק לך... את מחיבת לשמע בקולי, בעלך אני... תני לסבתא... תני".

סבתא שעמדה כבר בצד שמאל, חכמה היתה ובטביעת עין נחנה. ידעה היטב מדוע בקש איש ה"קרח" להפקיד בידיה את נכדתה, ואף היא קראה אליה: "תני שינא... תני לי... מבטיחה אני לך בתי, אשמר עליה עד שנפגש...", הבטיחה סבתא ובכתה... והאיש הקרח... חנך. אלא ששינא, אחותי, הגנה על גולדה'לה שלה כלביאה. נותרה על מקומה מנתקת לחלוטין. עיניה ממקדות במלאך המות העומד מולה, כאומרת: "תחליט אתה אדוני... תחליט אתה... שאם אלך לימין מתה אנוכי, ואם אלך לשמאל מתה אנכי... תחליט אתה..." אלא ש"אדוני" זה, רופא היה, ואין דרכו של רופא להחליט עבור מטופליו.

מנגלה הביט בה במשך כמה שניות והמתין... משהבחין הרצח שאינה מונחת, פסק משריקתו והורה לה במקלו, כשחיוך על שפתיו: "שמאלה..." משנגזר דינה, עקרו המפספסים את ידו של קלמן מיצה, ושלחוה שמאלה אל בית המוקד. חוץ מקלמן, כלם נלקחו שמאלה... כלם.

עמדנו מאחור, שתינו, אני וטובה אחותי, המשיכה דודה קלרה, צעירות היינו מאחותנו שיינא. כשהגיע תורי, מתחתי את גבי וזקופה נצבתי בפניו. "בת כמה אתי?", שאל בחיוך. "שש עשרה... יפה... יפה... שש עשרה..." גמגמתי בשקט. הוא פסע עלי, ידע ששקרתי: "יפה... יפה... אלע זעכצן" (כלם שש עשרה) הפטיר ברגז כשמבטו אומד את גילי האמתי. לאחר שניה פסק: "ימינה". צעדתי אחרי גיסי קלמן, שגבו רטט מבכי, לא אמרתי כלום. ידעתי כי בשניות אלו עומדת טובה אחותי התאומה מאחורי, וגוזרים את דינה. פחדתי להביט לאחור, שלא יחזר בו המלאך מגזרתו, ואז... הרגשתי נגיעה בגבי, היתה זו טובה אחותי. עיניה ריקות ואטומות, ופיה לוחש: "שש עשרה... שש עשרה... בת שש עשרה... גם שיינא שש עשרה... גם אמא שש עשרה... כלם שש עשרה... שש עשרה... אלע זעכצן... אלע זעכצן..."

לאחר השחרור, מלאה אחותי התאומה טובה את מקומה של שיינא אחותנו, ונשאה לקלמן גיסנו. קלמן וטובה אלו הוריו הם. דע לך ילד קל דעת, דע לך שלאביך קלמן היתה אשה ושיינא שמה, היתה לו בת וגלדליה שמה, עם צמות יפות ושמלה לבנה עם נקודות שחורות. אמך, אחותי טובה, אחות שיינא היא, ונשאה לאביך שהתאלמן מאחותנו שיינא הי"ד. אנחנו לא משפחה "רגילה" ילד. עכשיו כשאתה נוסע לבירקנאו "כמו שצריך", עמד ליד השער בצמת המרכזי שבבירקנאו, ותדע מה קרה "שם". זה היה ב"ליל הסדר" תש"ד.

דודה קלרה סימה את דבריה ונשתתקה. אחינה ישב על מקומו חור כסיד, אצבעותיו מלבינות מכאב, מחזיקות בידיה המזודה ולבו סוער כאינה טרופה בלב ים.

\*\*\*

בנו של קלמן ירד למכונית, אשתו שישבה ליד ההגה, הביטה בו: "מה היא רצתה ממך?" שאלה כדרךכם של אנשים "רגילים". אמר לה, שכשיחזור יסביר לה. חשבה ששתיקתו זו מחרדת הטיסה היא נובעת והניחה לו. מה יאמר לה? שפתאום מתברר שלאבא שלו היתה אישה אחרת? שיש לו אחות שאינו מכיר? שדודתו הפכה לאמו? שאבא שלו נשוי לגיסתו? זה לא טוב בשבילה, זה יכול לבלבל אותה, והיא הרי אשה "רגילה".

כשישב במטוס הבין לפתע מדוע שונה "ליל הסדר" בבית הוריו משאר ה"סדרים" הנערכים במשפחות "רגילות". הבין גם מדוע דוקא ב"ליל הסדר" מתפרצת מחלתו של אבא, שהרי בלילה זה נזרקה בו מחלתו. גם שמה של מחלתו נתברר לו, "נצול שואה" שמה. את זה ידע מזמן עתה נתגלה לו שמה האמתי. שמה של מחלת אביו הוא "שיינא גולדה'לה". "ליל הסדר" זה הוא יום היארצייט של אשתו שיינא ובתו הקטנה גולדה'לה, שצעדו שמאלה בבירקנאו.

על כן, כְּשֶׁמִּגִּיעַ הָיָה קִלְמֵן אָבִיו לִ"מָּה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת", הִיָּתָה נִטְרָפֶת דַּעְתּוֹ מִן הַכָּאֵב, וְהָיָה מִתְנוּדָד וְזוּעֵק: "מָה נִשְׁתַּנָּה... רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם... מָה נִשְׁתַּנָּה... לָמָּה... לָמָּה... עַד שֶׁהָיָה מִתְעַלֵּף מִכָּאֵב זְכָרוֹנוֹתָיו.

שֶׁהִגִּיעַ לְבִירְקָנָאוּ, עָצַר לִיד הַשַּׁעַר הָרָאשִׁי, מִשְׁמָאל לִ"רַמְפָּה", הוֹצִיא נֹר נִשְׁמָה וְהַדְלִיק לְזָכֹר אֶשֶׁת אָבִיו, דּוֹדָתוֹ, וּלְזָכֹר בָּתָם גּוֹלְדָּה אַחוֹתוֹ.

\*\*\*

עִם שׁוּבוֹ לְיִשְׂרָאֵל, נָסַע לְבֵית אָבִיו, נִכְנָס וְהִתְנַשֵּׁב מוֹלוֹ. קִלְמֵן שָׁתַק וְהִבִּיט בּוֹ בְּעֵצָב: "אֲזִי הֵייתָ שָׁם...?"

"כֵּן", הִשִּׁיב, "הֵייתָ שָׁם".

"וּמָה רָאִיתָ?"

"רָאִיתִי הֶרְבֵּה, אָבָא. אֵתָּה יוֹדֵעַ מָה רָאִיתִי, רָאִיתִי אֶת שְׂיִינָא וְרָאִיתִי אֶת גּוֹלְדָּה, אֶת כָּלָם רָאִיתִי", וְאִזּוֹ פָּרַץ בְּבִכּוֹ... "אָבָא לָמָּה לֹא סִפַּרְתָּ לִּי? לָמָּה? לָמָּה שָׁתַקְתָּ כָּל הַשָּׁנִים? לָמָּה לֹא נִתַּתְּ לָנוּ לִשְׂאֵת אֶת הַכָּאֵב יַחַד אִתְּךָ? לָמָּה?"...

קִלְמֵן הִמְשִׁיךְ בְּשִׁתִּיקָתוֹ ו...דְּמָעוֹת הוֹפִיעוּ בְּעֵינָיו. זֶה הִיָּתָה הַפַּעַם הָרִאשׁוֹנָה שֶׁרָאָה דְּמָעוֹת זוֹלָגוֹת מֵעֵינֵי אָבִיו. אֵט אֵט הִחֲלָה שִׁתִּיקָתוֹ שֶׁל קִלְמֵן לְהִסְדֹּק, וְהִפְכָּה לִיבָבָה קוֹלָנִית, אֲלָא שֶׁהַפַּעַם לֹא חִבֵּט רֹאשׁוֹ בְּשִׁלְחָן, יָשָׁב בְּכִרְסֵתוֹ וּבָכָה לֵלָא מַעֲצוּרִים, מִשִּׁיל מַעֲלִיו מִשָּׂא בֶן חֲמִשִּׁים שָׁנָה. כְּשֶׁנִּרְגַּע, נִתְנַפֵּשׁ מֵעֵן דְּמָעוֹתָיו, וְשָׁב לְשִׁתִּיקָתוֹ הָאֲרָכָה. הוּא הִבִּיט בְּאָבִיו, וְיָדַע כִּי בִ"לִיל הַסֵּדֶר" הָבָא לֹא יִבָּכֶה אָבִיו, שֶׁהָרִי נִתְגַּלָּה סוּדוֹ, וְאָכֵן כֵּן הָיָה.

בְּלִיל הַסֵּדֶר, שְׁלֹאֲחֵר הַנְּסִיעָה לְבִירְקָנָאוּ, לֹא הִתְפָּרַץ קִלְמֵן בִּ"מָּה נִשְׁתַּנָּה", וְאָף לֹא הִסִּב עִמָּהֶם לְשִׁלְחָן. הוּא הִתְנַעֲנַע מְאֹד לְאִשְׁתּוֹ שְׂיִינָא וּלְבִתּוֹ גּוֹלְדָּה לֵּלָה וְהִלָּךְ אֲלֵיהֶם...

כְּשֶׁשָּׁרוּ: "מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת", יָדַעוּ הַמְּסֻבִּים שֶׁעָתָה יוֹשֵׁב אָבָא קִלְמֵן עִם אִשְׁתּוֹ שְׂיִינָא וְעִם בִּתּוֹ גּוֹלְדָּה בְּאֶרֶץ הַחַיִּים. חֲסִל סֵדֶר רַעֲיִדוֹת, חֲסִל סֵדֶר חֲבָטוֹת וְחֲסִל סֵדֶר פֶּסַח. עָתָה שָׂרִים קִלְמֵן וְשְׂיִינָא עִם גּוֹלְדָּה לֵּלָה בְּקוֹל גָּדוֹל וּבְשִׁמְחָה אֲמִתִּית:

"מָה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? שְׁבֹכֵל הַלֵּילוֹת יֵשׁ שְׁמָאלָה וְיִמִּינָה, וְהַלֵּילָה הַזֶּה כָּלוּ יָמִין. שְׁבֹכֵל הַלֵּילוֹת יֵשׁ בְּנֵי שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה וְיֵשׁ בְּנֵי עֶשֶׂר וְיֵשׁ בְּנֵי שְׁבַעִים, הַלֵּילָה הַזֶּה כָּלָם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה... כָּלָם... שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה... אֲלַע זְעֻכְאָן".

# "מצה זו שאנו אוכלים..."

פיצד רוכשים מצות ברוסיה?

מספר הרב ישראל מאיר לאו שליט"א, רבה של תל אביב יפו והרב הראשי לישראל לשעבר: בראשית הגל הגדול של עולים מברית המועצות כהנתי כרבה הראשי של תל אביב יפו, וביום שבת עם שני חברי בית הדין המיוחד, הרב שלמה דיכובסקי והרב אברהם שרמן, הופיע בפנינו רופא צעיר בן ארבעים ושתיים, שהגיע יום קדם לכן מברית המועצות עם אשתו ושתי בנותיו (ולא כאן המקום לתאר מדוע הגיע ללא כל נירות מזהים, בדרך לא דרך).

הרופא בא אלי כדי לקבל אשור ליהדותו עבור כל המוסדות הקולטים, והביא עמו עדים שייעידו כי יהודי הוא, בן לאב ואם יהודים. הוא רופא, אמו רופאת ילדים, מנהלת מחלקה במוסקבה באותם ימים, ואביו - שהיה כירורג - הלך לעולמו.

אחד העדים שהופיע בפנינו אמר בצורה ברוכה כי היה נוכח בברית המילה של אותו רופא צעיר, ג'ורג' שמו, לפני ארבעים ושתיים שנה.

היה עד אחד שהרשים בספורו, בצורה מענינת עד מאד: חב"דניק, בא בימים, הופיע בבית הדין עם קסקט לראשו, זקן לבן שיורד על פי מדותיו, והוא מספר לנו בזו הלשון:

"אמא של ג'ורג' זה, אותה מנהלת מחלקה בבית החולים, היתה מעשנת כרונית, שתיים-שלוש חפיסות סיגריות ליום. אבל מדי לילה, טרם לכתה לישון, היתה לוקחת סיגרית בודדת ומניחה אותה בארון הבגדים בחדר השנה אצלה, בתוך קרטון. כל לילה סיגרית.

אחת לשנה, אחרי חג הפורים, אני - מספר החב"דניק הזה - הייתי מגיע אליה, וזה היה קד מספם בינינו: היא היתה מוסרת לי שלוש מאות וחמשים סיגריות שצברה במשך השנה, ואני הייתי מספק לה כמה קילוגרמים של קמח, כדי שהיא תוכל בביתה לאפות מצות כשרות לחג הפסח. היא לא שמרה שבת, היא לא הקפידה על כשרות - לא היו לה גם התנאים לכך - אבל מאד הקפידה שיהיה בבית ליל הסדר, והבית יזכר את יציאת מצרים עם כל הסמליות שבדבר!

התרגשתי מאד מהספור, והבן עוד מוסר לי את מספר הטלפון של האמא, שם במוסקבה. טלפנתי אליה. היא גדעה עוד לדבר מעט אידיש, ואמרתי לה: "אנחנו מקימים מצות מצה פעם אחת בשנה. את קימת את המצנה הזאת בכל לילה ולילה, שלוש מאות וששים יום בשנה. אני לא יודע אם מבחינת ההלכה המצות אצלך היו כשרות, אבל שהיו קדושות וטהורות והתקבלו ברצון לפני בורא עולם - אין לי צל של ספק בכך!"

## תפלה רחופה אור לארבעה-עשר



רבי צבי זלדוביץ וזוגתו מושקא מנכבדי העיר מינסק היו. ה' ברח אותם בעשר ובכבוד ולא חשך מהם כל טוב. אף זכה אותם בן יחיד עתיר כשרונות. ר' צבי התפלל תמיד שיזכה לגדל את בנו יחדו לתורה, לחפה, ולמעשים טובים.

התפלל ולא זכה.

עודנו באביב ימיו חלה ר' צבי זלדוביץ במחלה קשה. לאחר כמה ימים נפטר בדמי ימיו, לא עלינו.

הבן היחיד אלי ברוך היה אז עלם בגיל הנעורים. בשעת הלונה של אביו, קרע קריעה וברך בבכי גדול שתי ברכות: דין האמת ו... הטוב והמיטיב.

לפי שעשר גדול נתעשר הבחור הצעיר עם מותו של אביו. ר' צבי הותיר אחריו הון ונכסים שהיה די בהם לכלכל משפחה גדולה למאה השנים הבאות. קל וחמר - בן אחד ויחיד.

"מה יעשה בחור צעיר בעשר כה רב תמחו יחודי מינסק, וקווי שתעמד לו זכות אבותיו ומשפחתו הנכבדה לכלכל את צעדיו בתבונה ולא להגרר למעשים פזיזים.

עברו ימי השבעה, תמו ימי השלושים. אלי ברוך חזר לספסל הלימודים. אך סבר פניו השתנה ונכר היה בו כי משהו לא בריא מקנן בו מבפנים.

אמו, מושקא זלדוביץ האלמנה, הרגישה בשנוי לא ברור שחל בהתנהגות בנה, אם כי לא יכלה להגדיר מהו פשר השנוי. גם סבתו, אמה של זלדה, שעברה להתגורר עם בתה האמלה בביתה לאחר האסון, שמה לבה לכך, אלא ששתי הנשים תלו את ההתנהגות המשונה במשבר נפשי חריף, פעל יוצא מהטרנדיה של מות האב.

הן לא ידעו כי עוד בימי השבעה קימה קבוצת נערים דיון סוער בענינו של אלי, היורש העשיר.

אותה קבוצה היתה משולי שוליים של הנער היהודי במינסק, שרבו הגדול יושב באהלי תורה. מנהיגה של אותה קבוצת נערים, ישראל טמקין, המכנה סרול, החליט על דעת הרב, כי בשעה שהון רב כזה נופל בידיו של בחור תמים וצעיר, חסר כל נסיון בחיים, אי אפשר לעמד מנגד. יש לקום ולעשות מעשה.

אָמַנְס פֿון, מִיד בַּחֲלוּף הַשְּׁבָעָה, הַמֵּתִינו סָרוּל טַמְקִין וַחֲבוּרָתוֹ לְאֵלֵי בְרוּךְ הַיְתוּם בְּדַרְכּוֹ לְיִשְׁיבָה.

"חֲבָרְיָא, תֵּרְאוּ מִי הוֹלֵךְ!" "אֵחָ אֵחָ אֵחָ, אֵלֵי זִלְדוּבִיץ בְּכַבּוּדוֹ וּבַעֲצָמוֹ."

"הִידַעְתֶּם חֲבָרְיָא אֵלֵי זִלְדוּבִיץ עֶבֶר אָסוֹן קֶבֶד."

"מָה אַתָּה סָח, בּוֹאוּ נְעוּדָד אִתּוֹ."

אֵלֵי זִלְדוּבִיץ שָׁמַע אֶת הַשְּׂאֵלוֹת וְהַתְּשׁוּבוֹת, הִבִּין שְׂאֵלוֹ נִוְעָדוּ לְהַגִּיעַ לְאַזְנֵיו וְ... הִתְעַלֵּם מֵהוּ לְחִלוּטִין.

הוּא עָקַף אֶת הַבְּחוּרִים הַמְּשׁוֹתוֹלָלִים בֵּין עֲנָפֵי הָאֵילָנוֹת, מַצְלִיפִים בְּשֶׁרְבִיטִים דְּקִים זֶה בְּפָנָיו זֶה וּמִטִּיחִים זִלְזָלִים זֶה בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל זֶה. מָה לוֹ וְלָהֶם, הוּא פֿון יִשְׁיבָה לֹוִיִּם לֹוִיִּם, וְהִלְלוּ הוֹלְכֵי בֵּטֶל, יוֹשְׁבֵי קֶרְנוֹת רִיקִים מִתְּכֹן וְעֲנִיִּים מִמַּעַשׁ.

סָרוּל דָּלַק אַחֲרָיו בְּרִגְלָיו הַקְּלוֹת. "הֵי, אֵלֵי, לָמָּה אַתָּה בּוֹרַח מֵאַתְּנוּ?"

אֵלֵי הִבִּיט לְאַחֲרָיו, הוּא הִצִּיץ בְּמַבֵּט חֲשָׁדָנִי בְּפָנָיו הַמִּינְעוֹת שֶׁל סָרוּל, בְּבִלְוִרִיתוֹ הַמְּרַדְּנִית הַצּוֹנַחַת עַד עֵינָיו.

"מָה תִּרְצֶה?"

"לָמָּה אַתָּה כּוֹעֵס עָלַי, לֹא עָשִׂיתִי לְךָ כָּל רָע?" אָמַר סָרוּל בְּאַהֲדָה, וַיִּכְבֵּר יָדוֹ טוֹפַחַת בְּלִבְבִּיּוֹת עַל שִׁכְמוֹ שֶׁל אֵלֵי. "בּוֹא נִשָּׁב קֶצֶת נְשׁוּחָח, עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל."

בְּלֹא חֶשֶׁק נִגְרַר אֵלֵי אַחֲרָיו. בְּנֵי הַחֲבוּרָה קִבְּלוּ אוֹתוֹ בְּשִׁמְחָה וּמֵאוֹר פָּנִים, הוֹשִׁיבוּ אוֹתוֹ בְּמִרְכָּז, כִּרְכָּרוּ סְבִיבוֹ וְהִחְנִיפוּ לוֹ בְּלִשׁוֹן רַכָּה וּמְלִים מְשׁוּחָחוֹת בְּשִׁמּוֹן.

אֵלֵי אַחֵר בָּאוּתוֹ יוֹם כְּדֵי מַחְצִית הַשָּׁעָה לְסִדֵּר בִּישְׁיבָה.

לְמַחֲרַת הַמֵּתִינו לוֹ סָרוּל וַחֲבוּרָתוֹ וְשׁוֹב עֲכָבוּהוּ. הַפֶּעַם נָאוֹת לָהֶם אֵלֵי יוֹתֵר בְּקִלּוֹת וְאִף הָאָרִיךְ לְשִׁבְתָּ אַתֶּם שָׁעָה שְׁלֹמָה.

שְׁלֹא מִדַּעַת, נָפַל אֵלֵי בְּתוֹךְ הַרְשָׁת. הַנְּעָרִים בְּנֵי גִילוֹ הָיוּ, וְהַקְּסִימוּ אוֹתוֹ בְּשִׁלָּל פְּתוּיִים וּמִקְסָמֵי שְׂוֹא שֶׁהִצִּיתוּ אֶת דַּמְיוֹנוֹ הַנְּעָרִי.

"מָה לְךָ לְהִשָּׂאֵר בִּישְׁיבָה, בֵּין הַכְּתָלִים הַעֲתִיקִים וְהַסְּפָרִים הַיִּשְׁנָיִם" דִּבְּרוּ עַל לְבוֹ, "מִחֶר מִחֶרֶתִּים יִסְתַּעְרוּ עָלֶיךָ כָּל גִּבְאֵי הַצִּדְקָה בְּעִיר, יִמָּצְאוּ אֶת דָּמְךָ וְיִתְרִימוּ אוֹתְךָ לְטוֹבַת כָּל הַחוּלִים, הָאֵלֶמְנוֹת, הַיְתוּמִים וְהַכְּנָסוֹת הַכֹּלָה לְמִינֵיהֶן, וְנִמָּצָא אַתָּה מְרֻשֵּׁשׁ מִכָּל נִכְסֶיךָ. אֲצַלְנוּ תְּהִיָּה פֶטוּר מִצִּדְקָה, וְתוֹכַל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכִסְפְּךָ לְהַנְאִתְךָ אַתָּה, לְבִלְוִיִּים, לְטִיּוֹלִים, לְחִינְגָאוֹת וּלְמִשְׁתָּאוֹת, לְכָל אֲשֶׁר לְבֶד יַחֲפֹץ!"

יוֹם יוֹם פָּתוּ אוֹתוֹ. דִּבְרִיהֶם נִקְלְטוּ בְּלִבּוֹ הָרֵךְ. הָרַעַל פֶּעַפֵּעַ בְּדָמוֹ. לְפֶתַע הִתְמַלֵּא שִׁנְאָה עֲזָה לְיִשְׁיבָה וּלְכָל תַּכְנֵה, וּבַעֲקָר שֵׁטֶם כָּל אֲשֶׁר בָּשָׂם גִּבְאֵי צִדְקָה יִכְנֶה.

עוֹד סוֹבְבֵיו עוֹמְדִים וְחוֹכְכִים בְּדַעְתָּם, מָה לַעֲשׂוֹת בַּנֶּעַר הַמַּצְטִין שְׁלֵמוּדִיו יִרְדּוּ מִטָּה מִטָּה, וּלְפֶתַע נִתְפָּרֶסֶמָה בְּמִינֶסֶק הַשְּׁמוּעָה הַנוֹרָאָה כִּי אֵלֵי בְרוּךְ זִלְדוּבִיץ יָצָא לְתַרְבוֹת רָעָה, פָּרַק כָּל עַל, וְהִצְטָרַף לְחֲבוּרַת הַנְּעָרִים הַמִּפְקָרִים הַסּוֹבְבִים בְּחוּצוֹת הָעִיר וּסְבִיבוֹתֶיהָ.

מיום החרחוק אלי מבני משפחתי והתנכר אליהם. הוא תעב מקרב לב כל שומר תורה ומצוות, וכיון שבני משפחת זלדוביץ המרחבת נמנו כלם על מחנה יראי השם, התרחק הנער מכלם, ללא יוצא מן הכלל, למגנת לבם של כל שאריו. אחר כמה ימים התנכר גם לאמו וסבתו ובקשי שאל לשלומן, נראה כי בעוד ימים מועטים יעזב הנער את בית אמו ויעתיק מגוריו אל בין אותם נערים ארחי פרחי.

הימים ימי חדש ניסן היו. חג המצות התקרב והלך, ובבית מרת מושקא זלדוביץ תאניה ואניה. "לא די לי בשבר הגדול שהשברתי עם מות אישי, נלקח ממני גם בני יחידי" בכתה מושקא בלב נשבר.

בני משפחת זלדוביץ אישו באותם ימים את המשרות הבכירות במינסק. התלמיד-חכם שבמשפחה, רבי ברוך זלדוביץ, היה נשיא 'כולל מינסק' ששגר מעות להחזקת בני הכולל שעלו לארץ הקודש. התכנסו כל בני המשפחה ודנו כדת מה לעשות. החליטו לנקט בדרך כי נעם ולא במקל חובלים.

לעת ערב שב אלי מהרחוב, עיף ונגע ולא ירא אלקים. בחדר המתין לו אורח. זה היה דודו, הגאון רבי דוב זלדוביץ. הוא הרעיף אהבה על הנער הסורר.

"אלי יקירי, האם נזכה לארח אותך בליל הסדר על שלחני כמו בכל שנה?"

אלי הזעיף פנים. "אני יודע מה כלכם רוצים ממני!" קרא בזעף, "את הכסף שלי".

רבי דוב התאנה לסטור לאחינו הפוחח על לחייו, אחת הנה ואחת הנה. תחת זאת התחזק, כבש את כעסו, וגחך בקול, "אלי, כאחד הפתאים תדבר. אני צריך את כספי, אני!"

רבי דוב זלדוביץ זכה לשתי שלחנות. מלבד תורתו זכה גם לעשר גדול, תורה וגדלה התאחדו בביתו המפא, ובכל שנה היה מארח את כל בני המשפחה בביתו לסדר ליל פסח ברב פאר והדר.

אלי הרגיש באנלית שבדבריו. אפס, כי עדן עמד במריו. "אני לא מתכוון לבוא אליך בליל הסדר" הודיע לדוד הנרעש, חד וחלק.

"ואלא היכן תהיה?" שאל הדוד בחרדה.

"במקום שבו לא יכריחו אותי לאכל מצות יבשות ולשותות מים מהולים בין שבעה ימים" התריס הנער.

"איפה תהיה?" אחז הדוד בידיו בתחנונים.

"במלון הברבורים".

"אוי ואבוי לראשי" זעק רבי דוב זעקה גדולה ומרה, "מלון הברבורים הוא מלון נכרי, המזון המגש שם - טרף לכל הדעות".

הנער צחק בשמחה לאיד, "הבנת אותי דוד יקר... אני רוצה לאכל הכל, לשותות מה שמתחשק לי. איש לא יכריח אותי לשותות ארבע כוסות יין כשר וחמוץ ולאכל כפתאות קשות כאבן, טובלות במרק עוף פושר ודלוח! אני רוצה לאכל הכל, כל מה שיתחשק לי, ללא שום הגבלות!"

רבי דוב נסוג לאחוריו כמי שנתע מנחש. צעקות חרדה בקעו מפיו וזעזעו את כל הבית. "אוי ואבוי, אלי שלנו נעשה גוי גמור. הצילו את אלי שלנו!"

לקול זעקות השבר הגיעו מושקא זלדוביץ ואמה. הן פרצו בבכי קורע לבבות למראה אלי, יקיר לבן, האוסף את כל חפציו אחד לאחד אל תרמיל עור מהדר. "היו שלום, בני משפחתי" אמר בלגלוג. "אכלו מצות וקנידאלך עד אשר יצאו מאפכם. אני אכלה את חג הפסח במלון, יחד עם סרול טמקין חברי הטוב ושאר בני החבורה. נבלה, נרקד ונתהולל. בני נער אנחנו והחיים הזפים לפנינו".

על המפתן אחזה מושקא בידיו של בנה יחידה. "אלי יקירי, רחם על אמך הורתך. תשעה ירחים נשאתיך תחת לבי. בוא לליל הסדר אל הדוד. לא תתחרט". הנער נתן באמו מבט מנכר ומלא בוז. "את ההגדה תדקלמו אתם גם עבורי".

עזב את הבית בפסיעות רחבות, ולא שעה לתחנוניהן וזעקותיהן של אמו וסבתו. י. דב זלדוביץ הביט בפנים חמורות בעלם המתרחק מן הבית, תרתי משמע. בכיה של האלמנה נקב את ליבו הרך. "יש לעשות מעשה טרם נאחר את המועד, מלמל לעצמו ברגש. לילה לאספה דחופה. בתם האספה החלט פה אחד לשלח מברק בהול לירושלים עיר הקדש.

רבי נפתלי צבי פרוש, סופרו של כולל מינסק בירושלים, חזר אותו ערב לביתו בשעה מקדמת. ההכנות לקראת חג הפסח היו בשיאן. זוגתו ובנותיו היו טרודות בשפשוף וקרצוף הארונות והשלחנות, המשקופים והדלתות.

כאשר זרז את בני הבית למהר ולסיים את העבודה, ספרה לו זוגתו מרים יוכבד כמסיחה לפי תמה, כי אחד הממנים של הכולל, הרב ליב כהן חפש אותו כמה פעמים, ולפי נימת דבריו נראה כי יש ממד של דחיפות בענין.

כששמע רבי נפתלי את החדשות, לא הסיר כלל את המעיל והכובע, מיד שב על עקבותיו ויצא אל הרחוב. הוא הלך במהירות אל ביתו של ר' ליב.

הממנה הראה לו מברק שהתקבל בשעות הצהרים בביתו. בחתימתו ידו של נשיא כולל מינסק, רבי ברוך זלדוביץ.

המברק הכיל שורותים, לא יותר:

אלי ברוך בן מושקא יצא לתרבות רעה.

נא להתפלל עליו בדחיפות.

מעמדו של "נשיא הכולל" בימים ההם איננו נתן לתאור בימינו אנו.

בני ירושלים מפזורה זו או אחרת, חיו מפיהם של נדיבי עם מבני הכולל שלהם בחו"ל. זה היה קשר אמיץ והדדי. מעמדו של נשיא כולל היה כמעט כמו של נשיא מדינה בזעיר אנפין. קל וחמר רבי ברוך זלדוביץ, שמשפחתו תמכה תמיד בעין יפה בבני כולל מינסק בירושלים.

רבי נפתלי הסיק מיד כי אם מגיע מברק בהול להתפלל על פלוני, אות הוא כי המצב חמור. למרות שבמברק לא הופיע כל פרוט מיהו אותו אלי ברוך בן מושקא, החליט לעשות מעשה. מיד אחרי בדיקת חמץ יצאו עשרה מבני כולל מינסק, לערך תפלה דחופה ליד הכתל המערבי.

הוא, ידידו ר' ליב כהן ושני בניו, ועוד ששה מבני כולל מינסק, יצאו משכונת "משכנות ישראל", בה התגורר רבי נפתלי. בדרךם סרו לשכונת "ימין-משה", שם התגורר רבי שלמה זלמן פורוש, אביו של רבי נפתלי, ששמש גם הוא כממנה של כולל מינסק בירושלים.

הם היו נרגשים מאד, חשים את גדל השעה והאחריות הכבדה המטלת על כתפיהם. הם פסעו בשביל העפר המתפתל בהר ציון בואכה ירושלים שבין החומות. השביל הזה חשוד לכל ארכו. חפת קטיפה שחרה האהילה מעל ראשיהם. אלפי אורות קטנטנים קרצו אליהם ממרומים בנצנוץ מסתורי ושגרו פריסת שלום מעולמות עליונים באור לבן מרצד.

רוח אביבית קלילה של ראשית ירח ניסן נשבה על פניהם, והביאה בכנפיה את ריחה הקסום של פריחת העצים, שהתערבה בניחווחה הערב של המצה השמורה הנאפית אותה שעה בין חומות העיר העתיקה אליה התקרבו והלכו.

"מענגן מיהו אותו אלי ברוך בן מושקא" אמר אחד הבחורים בסקרנות, "ומהו הספור העומד מאחורי הטלגרמה הדחופה".

"אין זה מתפקידנו לחטט בענינים אלו" נזף בו רבי שלמה זלמן. "אנו אין לנו אלא למלא מה שנתבקשנו. להתפלל כי יערה הבורא רוח טהרה ממרומים על האיש, ויטיב דרכיו".

תוכחת המוסר של רבי שלמה זלמן נפלה על אזנים פרויות. הם הגיעו לרחבה הקטנה והחשוכה של הכתל המערבי. הדליקו נר למאור והתפללו בהתרגשות רבה להצלתה של נפש מישראל.

בלבם היתה כונה טהרה. "רבונו של עולם, קבל נא את תפלותיהם של בני ירושלים, וקדש את שמה של עירך החרבה. למען ידעו אחינו שבגולה, כי תפלתו של בן ירושלים אינה שבה ריקם". והתפללו עלו מעלה מעלה, אל כסא הכבוד...

באותה שעה ממש, לאחר שהתהולל כל היום כאחד הריקים, שכב אלי לישן על מטה מפארת בבית המלון.

שעה ארבה התגלגל מצד לצד. ופתאום נראתה דמותו המבעתת נמלטת מבית המלון כבורח מפני הדלקה.

מושקא ואמה הקיצו בבהלה למשמע הדפיקות על דלת הבית הסגורה על מסגר. "אמא פתחי לי, זה אני, אלי" קרא הנער.

לאחר התנהגותו המחפירה של העלם בליל אמש, לא נתנו הנשים כל אמון בדבריו. "לך לך, בן סוחר ומורה" צעקו מעברה השני של הדלת המוגפת. הן היו בטוחות כי חבורת הבכרונים אליה הסתפח בימים האחרונים, ממתינה אתו מאחורי הדלת, ומבקשת לבזז את הבית ולעשות שפטים בשתי הנשים חסרות המגן.

הנער דפק על הדלת זמן רב והתחנן לאמו וסבתו שיפתחו לו את הדלת, ואולם הן הפסיקו לענות לו.

משנאש, הקיף את הבית מסביב, המתין זמן מה והקיש חרישית על חלון חדרה של הסבתא. רחמיה של הזקנה נכמרו בקרבה. היא נגשה בזהירות אל החלון ושוחחה עם נכדה קמעא מעבר לתריס המוגף. מתוך דבריו למדה כי בלבו של הנער התחולל שנוי פתאומי, וכי הוא מבקש שיפתחו בפניו שערי תשובה יחד עם שערי הבית.

החשדנות עדן לא פגה. בהסוס כבד פתחה את התריס המוגף כדי סדק, והציצה אל העלטה, לראות אם הנער אינו מקף בריונים שוחרים פוגרומים.

הוא היה לבדו! כשראתה הסבתא את פניו המיסרות של נכדה, ידעה שאלי הנער אכן עבר מהפך נפשי דרמטי. הניחה לו להכנס הביתה. והסבירה לבתה, מושקא, מה מתרחש. אלי נפל לזרועותיה הפרושות של אמו בבכי מתנפח. "אמא, סלחי לי על שצערתי אותך קרא מנהמת לבו השבור.

כשנרגע מעט גלה להן מה ארע לו: "שכבתי לישן על מטת האפריון בבית המלון, ענף הייתי מרב התהוללות, אולם השנה מאנה לרדת על שמרות עיני.

לחרדתי הרבה עמדה פתאום לנגד עיני דמותו של אבא ז"ל, כמו בחיים חיותו, והוא מדבר אלי, ופניו חמורות: "אלי בני, חזר מיד הביתה, שוב בתשובה שלמה והנחם על חטאך!" פעם ועוד פעם חזר החזיון המפחיד, עד שהבנתי שיש דברים בגו. לפתע עבר עלי גל ענק של חרטה. התפכחתי כשכור הננער מינו. "אוי, רבונו של עולם - לאן נקלעתי?" רגע אחד הבטתי בתעוב בחדר המשקף. לבשתי בחפזון את בגדי והשארתי את כל חפצי מאחור, חששתי לשהות במלון הטמא רגע אחד נוסף."

ביום-טוב ראשון של חג נהגו נכבדי העיר לבקר בביתו של רבי אליעזר, "הגדול" ממניסק, וביום-טוב שני של חג נהגו לבקר בביתו של הנגיד רבי דוב זלדוביץ.

"מה נעשה יקר וגדלה באנשי ירושלים?" שאל אחד מחשובי קרפא, רבי נפתלי משכיל-לאיתן. "ראו כחם של ירושלים ובניה. אך הלכו להתפלל ליד הכתל המערבי, הערה ה' רוח טהרה ממרום על הבן הסורר שלנו. תמול שלשום היה בדיוטה התחתונה, ואמר לעשות את ליל הסדר במלון נכרי, בארבע כוסות של יין-נסך ואכילת בשר פגולים תחת בשר ה"זרוע".

ואלו בערב פסח בשעת שרפת חמץ כבר ידעו כל בני מינסק שהבן האובד שב הביתה!" דבריו עשו רשם רב. באותו מעמד הרימו כל הנוכחים תרומתם לטובת בני כולל מינסק בירושלים. בתוך הנדבנים היה אלי ברוך עצמו, שהקדיש סכום גדול מתוך הירשה. כשהסתיימה המגבית התברר שנאסף הון עתק, 4000 רבלי כסף שהם עשרת אלפי פרנק. הלך חקי אז בארץ ישראל.

בעשרת אלפי הפרנקים, נקנתה כבדת אדמה בת עשרת אלפי אמה מרבעות. עליה נבנתה שכונת "בתי מינסק", המתנוססת לתפארה עד היום הזה בירושלים עיר הקדש.

## בַּחֵם וּבִקֹּר, בַּטּוֹב וּבַרַע / חַיִּים וְלֹדֶר

אָנִי אִישׁ צָעִיר. לְמַעֲשֶׂה, אָנִי סָבָא לְנִכְדִּים, וְכַמוֹנִי גַם אָחִי.  
עָלִינוּ לָאָרֶץ לִפְנֵי כְּאַרְבָּעִים שָׁנָה מֵאַחַת מֵאַרְצוֹת הַמִּזְרָח. הִגַּעְנוּ מִמִּשְׁפָּחָה מְעֻטָּת יָכֹלֶת, אֶךְ  
אֲדוּקָה מְאֹד מִבְּחִינָה דְתִית.

הוֹרִינוּ הָיוּ אֲנָשִׁים קָשִׁי יוֹם, וּמִצָּב בְּרִיאוֹתֵם הָיָה בְּכִי רַע. גָּרְנוּ בַּעֲזֶרֶת פְּתוּחַ, וּמִהֵר מְאֹד  
מִשְׁפָּחָתֵנוּ פָּשׁוּט קָרְסָה.

הַמִּשְׁפָּחָה קָרְסָה, זֶה אוֹמֵר שֶׁהַהוֹרִים מְרִימִים יָדִים לְגַמְרִי: לֹא עוֹבְדִים, לֹא קָמִים מִהַמָּטָה,  
לֹא אוֹמְרִים כָּלוּם, בָּטַח לֹא מְלִים טוֹבוֹת. הַיְלָדִים מִסְתַּוְּבָבִים חֲסָרֵי אוֹנִים, אֵין מִי שֶׁיֵּאָכִיל,  
יִבְשֶׁל, יִלְבִּישׁ, וְיִקְנֶה דְבָרִים.

אֵינִי יוֹדֵעַ אֵיךְ שָׂרְדָנוּ אֶת הַשָּׁנִים הַלָּלוּ. בְּבִתִּים הַסְמוּכִים לְבֵיתֵנוּ גָרוּ מִשְׁפָּחוֹת רְגִילוֹת: הוֹרִים  
חֲזָקִים שֶׁקָּמוּ בַּבֹּקֶר, הֵכִינוּ לַיְלָדִים כְּרִיכִים, שָׁלְחוּ אוֹתָם לְבֵית הַסֵּפֶר, חִבְּקוּ אוֹתָם וְלוּ אוֹתָם  
בְּצִאָתָם וּבְבָאָם; הָיוּ לָהֶם אַרוּחוֹת צְהָרִים וְעָרֵב, הֵם כָּבְסוּ וְנָקוּ אֶת הַבֵּית, יָצְאוּ אֶתָּם  
לְטִיּוּלִים וְלִגְנָה, שׁוֹחָחוּ וְשָׂרוּ אֶתָּם שִׁירֵי שֶׁבֶת.

אוּלָם אֶצְלָנוּ - שׁוּם כָּלוּם מִכָּל אֵלֶּה. פָּשׁוּט שָׂרְדָנוּ. קָנִינוּ אֶת מִצְרָכֵי הַבֵּית, הִלְכָנוּ עִם לָחֶם  
שֶׁמֶרְחָנוּ עָלָיו בַּעֲצָמֵנוּ מִרְגְּרִינָה, פָּה וְשֵׁם הָיוּ הוֹרִינוּ מִבְּשָׁלִים מָרָק, אָבֵל בַּעֲקָר אֶכְלָנוּ הַרְבֵּה  
בִּיצִים מִבְּשָׁלוֹת. אִישׁ לֹא דִבֵּר אֶתָּנוּ. הוֹרִינוּ הָיוּ חוֹלִים וְחֲסָרֵי כֹל יָכֹלֶת. הֵם אָמְנָם לֹא פָּגְעוּ  
בָּנוּ, אֶךְ לֹא הָיָה לָהֶם הַכֹּחַ לְהַעֲנִיק לָנוּ אֶפְלוּ אֶת הַמִּינִימוּם שֶׁיֵּלֵךְ זָקוֹק לוֹ.

מִהֵר מְאֹד נִכְנְסָה הַרְנוּחָה לְתַמּוּנָה, וּבָנֵי הַמִּשְׁפָּחָה פָּזְרוּ לְכָל עֵבֶר. נִשְׁלַחְנוּ לְאֻמוֹץ.  
רִשְׁיֹת הָאֻמוֹץ עָבְדוּ אֲזַי כְּמַעַט בְּלִי הַפְּרָעָה. מִיִּשְׁהוּ הַחֲלִיט, מִיִּשְׁהוּ אַחֵר חֲתָם וְזָהוּ. לְמִשְׁפָּחָה  
לֹא הָיָה כְּמַעַט סְכוּי לְשָׁנוֹת אֶת הַהַחֲלָטָה, בָּטַח לֹא הַהוֹרִים שָׁלִי, שֶׁמִּמִּילָא הָיוּ בְּמִצָּב חֲלָשׁ  
וְגָרִיעַ.

אָחִי נֹאנִי לֹא הִפְרָדָנוּ, כִּי אִם אֶמְצָנוּ בִּיחָד עַל יְדֵי מוֹשֶׁבֶנִיק בְּאַחַד מִיִּשְׁוֵבֵי הַצָּפוֹן.

\* \* \*

עַד הַיּוֹם אֵינִי מִבִּין אֵיךְ שָׁלְחוּ אוֹתָנוּ לְבֵית כְּזֶה - שְׁנֵי יְלָדִים דְתִיִּים שֶׁמִּתְפַּלְלִים שְׁלוֹשׁ תַּפִּלוֹת  
בַּיּוֹם, לְבֵית שָׁבוּ מִחֲלָלִים שֶׁבֶת נֹאפְלוּ יוֹם כָּפוֹר.

כָּבֶר בְּיָמִים הָרִאשׁוֹנִים נִסָּה מוֹטָקִיָּה, הַמוֹשֶׁבֶנִיק שֶׁאִמָּץ אוֹתָנוּ, לִשְׁכָנֵעַ אוֹתָנוּ לְהוֹרִיד אֶת  
הַכֶּפֶה. הוּא עָשָׂה זֹאת בְּדֶרֶךְ לַעֲגִיגִית בִּיּוֹתֵר. שֶׁמַּעֲנוּ מִמֶּנּוּ חֲרָפוֹת וְגִדּוּפִים כָּלִפִּי שְׁמִיָּא, שֶׁמִּמֶּשׁ  
זַעֲזָעוּ אוֹתָנוּ. בְּלִילוֹת הָיָה אָחִי מִחֲזָק וּמִשְׁכָּנֵעַ אוֹתִי שֶׁלֹּא אֶשְׁמַע לְמוֹטָקִיָּה וְשֶׁשְׁנֵינוּ יַחַד  
נִתְעַקֵּשׁ עַל הַכֶּפֶה, עַל הַצִּיצִית וְעַל הַתַּפִּלוֹת.

וְכֵן עָשִׂינוּ. מוֹטָקִיָּה גָּלָה שֶׁלֹּא זֶה בְּלִבָּד שְׁאִינוּ מִצְלִיחַ לְהַפִּךְ אוֹתָנוּ לְחִלּוּנִיִּים, אֲלָא אֲנַחְנוּ  
הוֹפְכִים לְהַרְבֵּה יוֹתֵר דְתִיִּים.

הילדים האחרים במושב רבו אתנו ולעגו לנו בתחלה בכל דרך אפשרית, אך השלוב שלי ושל דוד אחי, שהיה ילד חזק, מנע מהם לפגוע בנו. לאחר תקופה הם התרגלו לשני ילדים עם כפה שמתפללים ושומרים שבת, אבל משתלבים חברתית.

בשביל מוטק'ה היתה זו בושה ענקית שאנחנו מסתובבים עם כפה וציצית, שומרים שבת ומקפידים על כשרות. הוא לא יכול היה לשאת זאת בעצמו וגם התבייש מפני חבריו במושב. אני לא בטוח שהם באמת גנו אותו על כך, אך זו היתה תחושתו, כך שאת הפעסים ואת התסכול שלו הוא פרק עלינו. כשנגמרו לו המילים הקשות, הפגיעות וההשפלות – הוא החליט לצאת למאבק של ממש.

\* \* \*

כאן החלה מסכת התעללות קשה. האיש הזה, שהציג עצמו בפני חבריו למושב כנאור וכאיש מקסים שאמץ שני ילדים, פשוט התעלל בנו. הוא לא הסתפק בהתעללות מלולית מבקר עד ערב, ולאט-לאט הוא החל לפעל נגדנו באלימות פיזית.

מי שסבל בעקר היה אחי הגדול, שבו ראה מוטק'ה את האשם (לזכותו יאמר שבצדק) לעקשנות שלנו להשאיר דתיים.

אחי קבל מכות אימות, הוא היה משפל ומדפא, אבל ככל שסבל - כך גדלה עקשנותו. הוא היה מספר לי ספורים על גדולי עולם שמסרו נפשם על קדוש השם, ושנינו הבטחנו זה לזה שנשמר את התורה ואת מצוותיה כל הימים, לא משנה מה יעשו לנו.

שלוש שנים עברו, ומוטק'ה עדין לא התנאש מלנסות. בשלב זה הוא כבר שנא אותנו בגלוי והעביר אותנו בפרך. כבר לא היינו ילדים מאמצים, אלא שני עבדים שחורים, תרתי משמע, שעבדו בשבילו וקבלו בתמורה מכות והשפלות. לא יודע איפה היו שריתי הרוחה, במחשבה שניה, הם היו באותו מקום בו היו כששלחו אותנו למקום כל כך שונה מהבית בו גדלנו. הם לרגע לא חשבו עלינו.

יום אחד יצאנו אתו למסיק הזתים. באינשהו שלב, אחי כשל ונפל מתשישות. מוטק'ה התרגז שהוא נפל, והחל להכות אותו נמרצות.

בהתלהבותו, מוטק'ה לא שם לב שמטר מאחורינו עמד כל העת מושבניק אחר, גיורא שמו, שפשוט ראה הכל ולא האמין למראה עיניו.

כשהמכות והבעיטות הפכו קשות, שמענו לפתע את קולו: "תגיד, מוטק'ה, מה אתה עושה?" מוטק'ה פנה בבהלה לאחור וראה את גיורא.

"אתה השתגעתי? למה אתה מרביץ לו ככה?" שאל גיורא.

"אני לא מתערב בחיים שלך, אז אל תתערב בשלי", ענה לו מוטק'ה, אבל הפסיק להרביץ.

גיורא לא ענה לו, הוא פשוט לקח את אחי, מעלף למחצה, הושיב אותו על הטרקטור שלו והסתלק משם.

הוא הביא אותנו למרפאת. המושב, שם חבשו את פצעיו. משם לקח אותנו גיורא לביתו והחל לתחקר אותו.

שְׁעָרוֹת רֹאשׁוֹ סָמְרוּ מִמָּה שֶׁשָּׁמַע. הוּא הִחְלִיט לֹא לִשְׁבֹּת בְּשָׁקֵט וְכֵּן אֶת רֹאשִׁי הַמוֹשָׁב לָדוֹן בְּמָה שֶׁנִּדְעָ לוֹ.

\* \* \*

בְּאוֹתָם יָמִים, הַמוֹשָׁבִים וְהַקְּבוּצִים הָיוּ פְּלִנְטָה סְגוּרָה (וּבְעֶצֶם עַד הַיּוֹם הַזֶּה). מוֹבֵן שֶׁהֵם לֹא חָשְׁבוּ לַפְּנוֹת לַמִּשְׁטָרָה. הֵם עָרְכוּ מִסְפָּר יְשִׁיבוֹת בְּנוֹכְחוֹת מוֹטָק'ה וְשֵׁלָא בְּנוֹכְחוֹתוֹ, וְלֹאֲחֵר מִכֵּן הִגִּיעוּ לַמִּסְקָנָה שֶׁיֵּשׁ לְהַעֲבִיר אֶת אַחִי מִבֵּיתוֹ בְּצוּרָה שְׁקֵטָה וְחִלְקָה, מִבְּלִי לַעֲרֹב אֶת רִשְׁיֹת הַחֹק.

מִי שֶׁהִסְכִּים לְקַבֵּל אֶת אַחִי הָיָה כְּמוֹבֵן גִּיּוּרָא, שֶׁנִּפְשׁוֹ נִקְשְׁרָה אֵלָיו לְאַחֵר שֶׁשָּׁמַע אֶת כָּל הַקּוֹרוֹת אוֹתוֹ. לַמַּעֲשֶׂה, הוּא בִקֵּשׁ לְהַעֲבִיר גַּם אוֹתִי לְחִזְקָתוֹ, אֲךָ מוֹטָק'ה הִתְנַגֵּד לָכֵךְ נִחְרָצוֹת וְאִים שֶׁיִּתְנַגֵּד לְכָל הַתְּהַלִּיךְ.

אִף שֶׁהָאִיּוֹם שֶׁל מוֹטָק'ה נִשְׁמַע מִגִּחַךְ, חֲבָרְיוֹ כְּנִרְאָה הִפִּירוּ אוֹתוֹ הֵיטֵב וַיִּדְעוּ שֶׁהוּא מְסֻגָּל לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּקִשְׁרֵיו, לְטַעַן שֶׁלֹּא הָיוּ דְּבָרִים מַעוֹלִם וְלִצָּאת נָקִי מִכָּל הָעֲנָן.

מָה עוֹד, שְׁמוֹטָק'ה אִים עַל חֲבָרְיוֹ לַמוֹשָׁב שֶׁיִּגְלָה לְשִׁלְטוֹנוֹת עַל מְכַסּוֹת חֶלֶב וּבִינָצִים שֶׁלֹּא בְּדִיוֹק עֲמָדוֹ בָּהֶם - סוּדוֹת שֶׁל מוֹשְׁבֵינִיקִים. הֵם הִעֲדִיפוּ לְמַזְעֵר אֶת הַנִּזְקִים וְהַעֲבִירוּ אֶת אַחִי, בִּידִיעָה שְׁבִי הוּא פְּחוֹת הַתַּעֲלָל.

אַחַת הַטַּעֲנוֹת שֶׁמוֹטָק'ה הִשְׁמִיעַ בְּרֵב חֲצָפָתוֹ הִיְתָה, שֶׁאַחִי מַסִּית אוֹתִי לְהַשְׁאֵר אֲדוּק. זֹו אַחַת הַסְּבוֹת שֶׁהוּא הִסְכִּים כִּי אַחִי יֵלֵךְ. הוּא אָמַר שֶׁאֲתִי לֹא תִהְיֶה כָּל בַּעֲנָה, הִרִי כָּל הַזְּמַן פְּחֻדָּתִי מֵאַחִי וְכַעַת שׁוּם דָּבָר לֹא יִפְרִיעַ לִי לַעֲזֹב אֶת הַדָּת וְלִהְיוֹת חִפְשִׁי.

הַמַּצְחִיק הוּא, שֶׁדִּנְקָא טַעוֹן זֶה נָפַל עַל אֲזָנִים קְשׁוּבוֹת בְּקֶרֶב חֲבָרֵי הַמוֹשָׁב. כָּלֵם הַתְּפִלָּאוֹ אֵיךְ זֶה שֶׁהַכֶּפֶה נִשְׁאַרְתָּ עַל רֹאשׁוֹ וְנִאֲנַחְנוּ מִמְּשִׁיכִים לְקִנִּים אֲרַח חַיִּים דָּתִי.

הָיוּ בָּהֶם אֲנָשִׁים טוֹבִים וּפְחוֹת טוֹבִים, אֲבָל הַצַּד הַשְּׁנִי שֶׁבְּכָלֵם הָיָה – הָיוּתָם כּוֹפְרִים וּמִנְתָּקִים מִדָּת, חֲלָקִים אֲפֹלוּ שׁוֹנְאֵי דָת מִבְּחִינָה אִידִיאוֹלוֹגִית. זֶה הָיָה כְּתָם עַל הַמוֹשָׁב, שֶׁשְׁנֵי יְלָדִים חוֹבְשֵׁי כֶּפֶה וּמְקִימֵי מִצְוֹת מִתְגוֹרְרִים בּוֹ.

אַחִי עָבַר לְהַתְּגוֹרֵר אֲצֵל גִּיּוּרָא, וְאֲנִי נֹוֹתְרִתִי אֲצֵל מוֹטָק'ה.

\* \* \*

אִם מוֹטָק'ה חָשַׁב שֶׁכַּעַת יָקַל עָלָיו לְהוֹרִיד אֶת הַכֶּפֶה מֵעַל רֹאשִׁי וְלַעֲקֹר אֶת הָאֲמוּנָה מִלְּבִי, הוּא טָעָה. עֲקֻשְׁנוֹתִי עָלְתָה עֲשָׂרַת מוֹנִים, גַּם בְּגִלְל הַשִּׁיחוֹת עִם אַחִי וְגַם בְּשֵׁל הַנֶּאֱמָנוֹת אֵלָיו. רְצִיתִי לְהוֹכִיחַ לוֹ וְלַעֲצָמִי, שֶׁהַהִפְרָדָה הַזֹּו לֹא שֶׁנִּתְּהָ דָבָר, וְשֶׁאֲנִי מִמְּשִׁיךְ לְהִיּוֹת יֵלֵד יְהוּדִי אֲמַתִּי הַנֶּאֱמָן לַה' וּלְתוֹרָתוֹ.

אִם בְּתַחֲלָה מוֹטָק'ה נִמְנַע מִלְּפָגַע בִּי, מִהֵרָ מָאֵד זֶה עָבַר לוֹ, אֲךָ הוּא הִשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא לְהִרְבִּיץ לִי. הָיוּ לוֹ בּוֹשׁוֹת מִהַסְּפּוֹר הַקּוֹדֵם, וְהוּא גַם פָּחַד שֶׁאַסְפָּר לְאַחִי וְזֶה יִסְפָּר לְגִיּוּרָא, שֶׁיְקוֹמִם עָלָיו שׁוֹב אֶת כָּל חֲבָרֵי הַמוֹשָׁב. אֲבָל חוּץ מֵאֲלִימוֹת פִּיזִית הוּא עָשָׂה הַכָּל: הַשְׁפָּלוֹת, פְּגִיעוֹת מְלִילִיּוֹת וְהַתַּעֲמָרוֹת – אֶת כָּל אֵלֶּה הַקִּפִּיד לְהַעֲנִיק לִי בְּמַדּוֹת גְּדוּשׁוֹת.

למרות שפרגנתי לאחי מכל הלב על החיים החדשים שהיו לו בביתו של גיורא, בעמק לבי חשתי קנאה. לא קשה להבין זאת. גיורא היה בן אדם מקסים. מעולם לא העיר לאחי על הכפה ועל מנהגי התפלה שלו, הוא נתן לו חם ואהבה, התייחס אליו בהגינות וראה בו בן לכל דבר. מעולם לא נתן לו אפלו להבין שיש לו בקרת על היותו דתי. אני הייתי מספר לאחי כמה קשה לי, והוא היה מעודד אותי ומוסיף שאינו מבין מדוע לא יתנהג כמו גיורא שמקבל אותו כפי שהוא.

\* \* \*

שנים עברו עלי כן. מילדים הפכנו לנערים. סימנו את חטיבת הביניים, ואחי פנה לתיכון. כל עוד למדנו במסגרת אחת, נפגשנו מדי יום. כשהוא עבר לתיכון הממקם ביישוב אחר, באפן טבעי הזדמן לנו להפגש פחות. בליל שבת אחד הלכתי בשבילי המושב ולפתע פגשתי את אחי. "שבת שלום", אמרתי, והוא ענה "שבת שלום".

ואז ראיתי שהוא בלי כפה. "נפלה לך הכפה", אמרתי.

"אה", הוא אמר במבוכה, תחב ידו לכיס, הוציא את הכפה וחבש אותה.

זה נראה לי מוזר, אך לא אמרתי דבר.

שבתות אחדות לאחר מכן התקרבותי למדשאה שבה נהגו החבר'ה בגילו לשבת ולשיר אל תוך הלילה. ראיתי את כלם מעשנים וזה לא נראה לי מוזר, אך אז ראיתי משהו וקפאתי על מקומי.

אחי אחז בסיגרטה.

רצתי הביתה. בכיתי כל הלילה. למחרת נגשתי אליו ושאלתי: "מה קרה, דוד?"

"לא קרה כלום", הוא אמר.

התחלתי לבכות. "אתה דברת אתי כל כך הרבה על שבת, ואתמול... ראיתי... ראיתי אותך מחזיק... סיגרטה. שבת, דוד, ש-ב-ת".

דוד היה בהלם. הוא לא ידע מה לעשות עם עצמו ואחר החליט שהדרך הטובה להתמודד עם זה היא לכעס. "מה, אתה מרגל אחרי? רק לקחתי סיגרטה מחבר שהציע לי. לא היה נעים לסרב לו".

"ומדוע למוטק'ה היה נעים לך לסרב?" שאלתי.

הוא חשב רגע ואז אמר: "אתה יודע מה? אתה צודק, מוטק'ה בא אלי בדרך קשה, ואני התעקשתי. בעת איש אינו מכריח אותי, אני מרגיש שמישהו מאים עלי, אז... לא יודע, לפעמים אני נופל".

לפתע הוא נפתח והחל לספר לי שמישהו עובר עליו. הוא אמנם מאמין בה' ובתורה, אבל יש לו יצר הרע לחלל שבת, וכבר מזמן אינו מניח תפלין.

הקשבתי לו. הייתי נרעש. "מה קרה לך, דוד?" שאלתי בבכי. "מה קרה? אתה זה שחזקת אותי מול מוטק'ה, אתה זה שהשבעת אותי לשמור על קיום המצוות, איך זה קרה לך?"

דוד לקח ללבו את דמעותי וחבק אותי. "אינני יודע", אמר, "זה עוד לא קרה, אבל זה קורה. אני מרגיש שהיצר הרע עובד עלי, ואין לי כוחות לעשות כלום נגדו". שוחחנו שעות רבות והחלטנו שמה שלא יהיה, לא נתן לזה להפריד בינינו. חזרתי לביתי ופשוט נשברתי. ידעתי שלא אוכל להחזיק עוד מעמד. לא אמרתי זאת לדוד, אבל חשתי שהוא בגד בי, אבל בעקר בגד בבורא עולם. הוא אמנם חזק אותי מול מוטק'ה, אבל בהמשך נטש אותי לטובת גיורא, ובסופו של דבר הוא גם נוטש את דרך התורה. ידעתי שלא אוכל להמשיך כך יותר. או שאפנס לדפאון, או שאאלץ בדרך של דוד. לא ידעתי מה לעשות.

\* \* \*

חשבתי למי אוכל לפנות. מוטק'ה לא היה בכלל אופציה, חשבתי על גיורא, אך מיד עצרתי את המחשבה הזו. פתאום קלטתי שגיורא הצליח במקום שמוטק'ה נכשל. הייתי צעיר מכדי להבין איך זה קרה, אבל בוגר דיו כדי להבין שיש דברים בגו. האדם היחיד שחשבתי שיוכל לעזור לי היה "לוי הדתי" - אדם שהכין ילדים לבר מצוה. נגשתי אליו וספרתי לו מה קרה לי. הוא אמר שאינו יודע מה לעשות ושהוא חושש לייעץ לי דברים לא נכונים שיכולים להזיק לי וגם לו (הוא פנראה פחד שאם ידבר אתי על ענייני דת, יאבד את פרנסתו), אבל הבטיח שיברר עם מי אני יכול לדבר. אחרי שבוע שנדנדתי לו, הוא נתן לי מספר טלפון של מישהו מבני ברק שאתו אוכל לדבר. התקשרתי מטלפון צבורי, האיש בצד השני הציג עצמו כרב ונשמע אדם מעניין. ספרתי לו קמצוץ ממה שיכלתי (כי נגמרו לי האסימונים). הוא הציע שנפגש שבוע לאחר מכן בבית כנסת במושב הסמוך. הקשיב לי ברכוז וענה על שאלותי.

מה שענין אותי יותר מכל היה - איך יתכן שדוקא אחי, שנתנו לו חרות לקיים מצות, הופך לחלוני, ודוקא אני, שפוגעים בי ומקשים עלי, נשאר דבק בדתי. הרב מבני ברק אמר לי, שפדי לענות על השאלה הזו אצטרך לדעת היסטוריה. "בלי לדעת את ההיסטוריה של העם היהודי, לא נתן להבין כלום", הסביר. וכאן החל לספר לי על העם היהודי: על הרדיפות הנוראות שהיו מנת חלקו; על גלות מצרים, על המרור שאכלו אבותינו ועם זאת לא שנו את שמם, לשונם ולבושם; על היונים שרצו לכלות את הנפש; על המן הרשע שרצה לכלות את הגוף; על האינקוויזיציה ועל האנוסים; על הפוגרומים ועל הגרושים הרבים שחנה העם היהודי - כל אלו לא רק שלא גרמו לו להתכחש לתורה ולמצות, כי אם להפך.

\* \* \*

הקשבתי לו, מקסם. לפתע חשתי חלק מאותם אנשים שמסרו גופם על קדוש השם. אנשים שגרשו, ענו או נהרגו - אבל לא הפסיקו את השושלת. רציתי לרוץ לדוד אחי, לחלק אתו את

התחושה, לספר לו מה הוא מפסיד. בלבי נקרה כל העת קשיה: איך זה שהוא לא רואה את מה שאני רואה?

וכאלו כדי לענות על השאלה הזו, הוא שאל אותי אם אני יודע מה היא האמנציפציה?

את המלה למדנו בשעורי היסטוריה, אבל לא ממש זכרתי מה הפרוש שלה.

"נפולאון, שהיה נשיא צרפת לפני כ-200 שנה, החליט לראשונה בתולדות ההיסטוריה רווית הדם והגזענות של אירופה - להשוות את זכויותיהם של היהודים לאלו של כלל האזרחים. זה היה צעד נפלא שהיטיב לכאורה עם היהודים, לא?"

"נדאי", אמרתי.

"אבל", נאנח הרב, "היודע אתה למה זה גרם? מה שלא הצליחו לעשות כל הגזרות, הרדיפות, מעשי ההרג, הבזה והגרוש שסבל העם היהודי - שעדין דבק ביהדותו - הצליחה לעשות האמנציפציה, שויון הזכויות וההשכלה. אלו הרחיקו את היהודים מתורתם, בחינוך ובמאור פנים, גרמו להם לדבק בתורות הכל אחרות ולהפסיק לקיים מצוות. חלקם התבוללו בעמים והמירו את דתם".

הבטתי בו בתדהמה. "מדוע? איך זה קרה?"

"כי ליצר הרע ישנה הדרך שלו. כל עוד יצר הטוב עומד על המשמר, כי הרע עומד מולו ומכריח אותו לעשות רע - יצר הטוב נצח, אבל ברגע שהרע מתחפש לטוב ומדבר בלשון חלקלקות, מקרב ומחבק, יצר הטוב עלול להרדם, וכשנרדמים בשמירה, האויב מגיע וכובש. "ואתה יודע מה?" הוסיף הרב, "גם להפך זה נכון. גם את היצר הרע נתן להרדים אם לא הולכים עם האדם ברע אלא בטוב. כאשר אדם מרגיש מתקף ונעלב, יצר הרע יהיה ערני והוא לא יחזור בתשובה, אבל אם מקרבים אותו באהבה, יצר הרע ירדם ויצר הטוב ישלט".

"המבין אתה?" הסביר לי, "לעולם לא תצליח לשנות אדם בכח. לא לטוב ולא לרע. הדרך היחידה שבה נתן לשנות היא בטוב ובנעם".

\* \* \*

הוא הציע לי להמתין עד גיל 18, להמשיך ללמוד בתיכון החלוני ולאחר מכן לעבור לישיבה. הוא אמר שכל עוד לא הגעתי לגיל 18 איני ברשות עצמי. בינתיים שמרתי אתו על קשר. הוא שוחח אתי המון, ספק לי ספרים שחזקו אותי בתורה, במחשבה ובמוסר, וכשהגעתי לגיל 17 החלטתי על דעת עצמי לצאת וללמוד בישיבה. לא סתם ישיבה. ישיבת פונוביז' בבני ברק.

זה כמוכן לא היה פשוט, כפי שהיום זה לא פשוט, אך השלוב בין כח הרצון, הפשרון שלי והעזרה של אותו רב - סייע לי להתקבל. היו קצת בעיות מצד מוטקיה, אבל עד שהספיק לקלט איפה אני ולעשות משהו, כבר הגעתי לגיל 18, והוא לא יכול היה לעשות דבר.

למדתי בישיבה שש שנים, ובגיל 23 נשאתי לבחורה ירושלמית ממשפחה חרדית. מאז אני מתגורר בירושלים, ואיש אינו יודע על עברי. אני רב ומחנך בישיבה קטנה ומגדל משפחה חרדית לכל דבר.

למעשה, ילדותי הבלתי אפשרית בנתה אותי. אני רואה דברים אחרת מכפי שאחרים רואים, יודע עד כמה אני צריך לשמח שזכיתי להיות בן של הקדוש ברוך הוא, לומד תורה ומקיים מצוותיה ומגדל דורות ישרים מברכים.

מהמקום שלי, אני רואה בצורה בהירה נקדה מסימת בחנוך הילדים, והיא החשיבות להלך בדרך טובה בכל מצב ובכל מחיר.

מילדותי נפגשתי מקרוב במאבק האייתנים בין היצר הטוב והיצר הרע, שאת שניהם ברא הקדוש ברוך הוא כדי שתהיה לנו בחירה.

הבעיה היא, שאנשים חושבים כי הם חזקים יותר מהיצרים הללו, ושהם יכולים להכריח אדם לנצח את יצר הרע (או את יצר הטוב ח"ו).

הגויים חשבו שאם יתנכלו לנו, יגרשו אותנו, יפגעו בנו ויחרגו אותנו - יכופפו את יצר הטוב, אך בן אנוש אינו יכול לכופף את היצר. ברגע שהיתה מלחמה - יצר הטוב התחזק ונצח.

יש שחושבים כי נתן לעשות אותו הדבר עם היצר הרע: לפגוע בנער או באדם, להעליב אותו, להשפילו או להכותו מכות נמרצות כדי שהוא יכניע את היצר הרע, אבל אז דוקא יצר זה מתעורר ומתחזק.

האמת היא, שעלינו ללכת רק בדרך הטובה ולחזק את היצר הטוב. לא לנסות להכריח בכם לנצח את היצר הרע, אלא לאמץ את יצרנו הטוב.

\* \* \*

מפעם לפעם, בעקר בארועים משפחתיים, אני נפגש עם אחי. הוא חלוני לחלוטין, אך לא אנטי דתי ולא מחלל יום כפור. אנחנו מדברים בידידות ובקרבה, מתנפחים לא פעם על נושאים שעל סדר היום, ושנינו יודעים שלא נשכנע זה את זה.

שנינו בגיל שכבר נתן פחות או יותר להבין לאן הולכו אותנו החיים. איננו צריכים לדבר על זה, כי הדברים נפרים לעין. לדוד אחי שני ילדים, אחד רנק ומהשנייה יש לו נכד אחד. הוא אינו רואה אותם, כי הם גרים בחו"ל ושולחים לפעמים תמונות.

לי יש תשעה ילדים. ששה מהם נשואים. בלי עין הרע. יש לי כמעט עשרים נכדים.

מוטק'ה וגירא אינם בין החיים. איני יכול לומר שאני מודה למוטק'ה או שדוד שונא את גירא. זה לא עובד כך. נפש אינה אוהבת את מי שהרע לה, ואינה שונאת את מי שהיטיב אתה. לי קשה לשכח למוטק'ה את מה שעולל לי בילדותי, אף שאני יודע שהתנהגותו שמרה על יהדותי. דוד אוהב ומוקיר את גירא, אף שהוא יודע כי אהבתו, מבלי שהתכוון, הרחיקה אותו ממקורותיו.

\* \* \*

יש ביננו הסכמה עתיקת יומין, שאותה הייתי רוצה לחלק עם הקוראים: הדרך היחידה להשפיע על הזולת היא הדרך הטובה, והדרך היחידה לגרם לזולת לעשות הפוך מכפי שאתה רוצה, היא ללכת בדרך הרעה.

מוטק'ה שנסה לעקר את הדת בדרך רעה, נכשל כשלון חרוץ. גיורא שהלך בדרך הטובה וחבק כמו השמש הצליח במקום שגיורא נכשל. התובנות מכך רחבות מני ים.

מבחינה אקטואלית, כלנו כועסים ואכלו כואבים על ההסתה והשנאה מצד הממסד החלוני כנגדנו, אך הם אינם יודעים שכל עוד הם שונאים אותנו – אין כל סכנה לקיומנו כיהודים מאמינים. ברגע שיחבכו אותנו ויתנו לנו תקציבים ככל שנבקש – הסכנה תיה וקטמת. השנאה הזו, בדרך כלשהי פועלת בדיוק כמו הכפיה של מוטק'ה וגורמת לנו להבין ולהצמד עוד יותר לערכים שלנו.

והתובנה העוד יותר חשובה היא להורים שנלחמים בילדיהם שקצת מתקררים בנושא תפלות וקיום תורה ומצוות. רבותי: לא בכפיה. כשאתם מנסים לכפות בצעקות או חלילה במכות תזכרו את מוטק'ה ופשוט תחדלו מכך. ואז תזכרו בגיורא, באיזו דרך הוא הצליח להשפיע – גם אם לא בכוון הרצוי – ותלמדו ממנו איך מקרבים ילדים לה' ולתורתו. ובפסח, כשכלם שואלים מדוע מברכים על מרור, שהרי הוא מרור – אני מחיך ומברך בכונה גדולה. המרור שהאכיל אותי מוטק'ה הוא זה שהציל אותי. השאיר אותי ואת אלה שילכו אחרי שומרי תורה ומצוות.

## "לא אמות כי אחיה"

**לא אמות** בגיהנם שהוא צלמות. **כי אחיה**, בתחית המתים. כמו שכתוב "ורבים מישיגי אדמת עפר יקיצו". **ואספר מעשי זה**, לעולם הבא. בסוד כל הנשמה תהילל זה. (הגר"א) מספר על השר מונטיפיורי שנפגש פעם עם אישיות באנגליה, והלה טען כנגדו: אתם היהודים שונים מאתנו לא רק בארץ חייכם אלא אף במיתתכם: כאשר אנו קוברים את מתנו הרי שמלבישים אותו ברב פאר והדר ותכשיטים, ואילו אתם רק פסת תכריכים.

ענה לו השר מונטיפיורי בחיך: נדאי כך דרך העולם, כאשר עוזב אדם את מקומו על מנת שלא לשוב עוד לשם הרי שלוקח את מיטב כספו ורכושו וכל כבודו עמו. כך הוא אצלכם – אדם שמת ועוזב את מקומו מהעולם הזה, ושוב לא יחזר לעד, לכן לוקח הוא את כספו ומיטב כספו. לא כן אנו היהודים שהמיתה אצלנו היא זמנית, על מנת לחזור, הרי שלגבנו זה כמו שנה, וממתי הולך אדם לישן עם חליפה ותכשיטים?